MAKARENKO

EĞİTBİLİMSEL GÖRÜŞLERİ
YAŞAMÖYKÜSÜ - ANI VE NOTLARI

Sorun Yayınları

MAKARENKO EĞİTBİLİMSEL GÖRÜŞLERİ - YAŞAMÖYKÜSÜ - ANI VE NOTLARI Sorun Yayınları

VALANTİN KUMARİN - MAKSİM GORKİ
LAVR STEPANÇANKO - GALİNA MAKARENKO
NİKOLAY FERE - SEMYON KALABALİN
VİKTOR FİNK - KORNEY ÇUKOVSKİ

□

MAKARENKO

EĞİTBİLİMSEL GÖRÜŞLERİ
YAŞAMÖYKÜSÜ - ANI VE NOTLARI

Sorun Yayınları
Makarenko : F/1

Sorun Yayınları

□

Birinci Baskı : Haziran 1997

© Yayın Hakkı Sorun Yayınları
Dizgi - Baskı Kurtiş Matbaacılık
ISBN 975-431-069-6

VALANTİN KUMARİN - MAKSİM GORKİ
LAVR STEPANÇANKO - GALİNA MAKARENKO
NİKOLAY FERE - SEMYON KALABALİN
VİKTOR FİNK - KORNEY ÇUKOVSKİ

MAKARENKO

EĞİTBİLİMSEL GÖRÜŞLERİ
YAŞAMÖYKÜSÜ - ANI VE NOTLARI

Türkçeye Çeviren : Şule Ünsaldı

Sorun Yayınları
Sırrı Öztürk
Çavalçeşme Sok. No. 46 K/3-6
Çağaloğlu İstanbul 34410
Tel:0212 511 08 29 Fax:519 05 60
Hocapaşa V D. 715 001 2636

Sorun Yayınları
Baş Musahip Sokak, No: 3/2 Cağaloğlu - İstanbul - 34410
Telefon: (0 212) 511 08 29
Fax: (0 212) 519 05 60

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
VALANTİN KUMARİN - Eğitbilimci, Yazar, Yurttaş 7

İKİNCİ BÖLÜM
Kendi Kaleminden Makarenko 38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MAKSİM GORKİ - *Sovyetler Birliği'ni Gezerken* adlı kitaptan 60
LAVR STEPANÇANKO - Tanıdığım Makarenko 68
GALİNA MAKARENKO - Anılardan Seçmeler 75
NİKOLAY FERE - Ustam 83
SEMYON KALABALİN - Biz, Anton Makarenko'nun Öğrencileri 96
VİKTOR FİNK - Endişeli Bir Mutluluk 108
KORNEV ÇUKOVSKİ - Makarenko'yla Karşılaşmalarım 114

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Makarenko'nun Mektupları - Anıları - Notları 124

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTBİLİMCİ, YAZAR YURTTAŞ

Valantin Kumarin

Tanınmış Sovyet eğitbilimcisi Anton Makarenko'nun deneyimi, yöntemleri ve eğitim alanındaki sayısız buluşları eğitbilimle uğraşan hiç kimsenin dikkatinden kaçamaz.

Makarenko tüm yaşamını yeni kuşağın eğitimine adadı. Çocukların kolektif içerisinde eğitilme sistemini getirdi, kendi pratik etkinliğinde bu sistemden ustaca yararlandı.

Zengin eğitbilimsel deneyimi Makarenko'ya yaşam dolu kitaplar yazdırdı. Sovyetler Birliği'nde en çok *Yaşam Yolu, Kulelerdeki Bayraklar* ve *Ana Babaların Kitabı* sevilir. Bu yapıtlar çok sayıda yabancı dile çevrildi.

Makarenko'nun edebî yapıtlarındaki kişiler ve düşünceler, aynı eğitbilimsel çalışmaları gibi, eğitim sanatının çok kişisel bir renklendirme olduğunu ve eğitbilimcinin kişiliğinin burada açıkça ortaya çıktığını doğrular.

Makarenko'nun yaşamı tümüyle tutkulu bir çalışmaya, duyguları ve düşünceleri geleceğe yönelmiş bir insanın çalışmasına ayrılmıştır.

***

Anton Semyonoviç Makarenko 1 (13) Mart 1888'de, Harkov yönetiminde küçük bir kent olan Belopolye'de doğdu. Babası Semyon Grigoryeviç, aynı büyükbabası gibi yapı ressamıydı. Belopolye'ye gelmeden önce Semyon Grigoryeviç, 25 yıl çar ordusuna hizmet etmiş bir askerin kızı olan Tasyana Mikaylovna Dergatçeva ile evlendiği Kiryukov'da çalışıyordu.

Makarenko babasını anımsarken şunları yazmıştı: "Her gün sabahın beşinde kalkıyordu, daha tanyelinin kızıllığı geçmeden. On beş dakika sonra elinde her zaman kırmızı bir mendile sardığı kahvaltısı ile kumlu sokağımızın uzun, gri duvarları arasında yola koyuluyordu. Akşamın altısında her yanı tozlarla kaplı olarak ve ciddi bir tavırla fabrikadan döndüğünde ilk işi, içinde uzunca bir süredir yiyeceğini taşıdığı ve özenle katlanmış olan mendilini mutfaktaki taburenin üzerine koymaktı."[1]

Biraz içe kapanık olan kocasından farklı olarak Tasyana Mikaylovna neşeli ve şen bir kişiydi. Kusursuz bir konuşmacı olan, kendisiyle de alay etmeyi çok iyi bilen bu kadın, aile içerisinde, Makarenko'nun "önemli" kitaplarında son derece doğru olarak belirttiği o iyimserlik havasını koruyordu.

Demiryollarında çalışmasına karşın ayrıcalıklı biri sayılan Semyon Grigoryeviç'in aylığı aslında azdı. Neyse ki Tasyana Mikaylovna iyi bir evkadınıydı ve dört çocuktan oluşan ailenin iki yakası bir araya gelebiliyordu.

Anton'un Aleksandra adında bir ablası, ayrıca bir kız, bir de erkek kardeşi vardı: Natalya ve Vitali. Zayıf ve solgun bir çocuktu, ama sık yakalandığı hastalıklara karşın gelişimi tamamen normaldi. Beş yaşında okumayı öğrendi, çocukların alışılmış oyun kitaplarını seçerek büyük bir açgözlülükle okuyordu. Daha bu dönemde her olayın ve her olgunun ilk nedenini bulma arzusuyla birlikte, az rastlanır bir gözlem anlayışına sahipti.

Anton 1895'te, yedi yaşında okula başladı. Babası ona işçilerin o sert yalınlığıyla şöyle dedi: "Belediye okulları bizler için yapılmadı, ama sen bunu onlara göstermelisin. Eğer bana dört alıp geleceksen, hiç gelme daha iyi. Beşten[2] başka not istemiyorum, anlaşıldı mı?"

Bu öğüde uymak Anton için zor olmadı, çünkü iyi çalışma niteliklerine sahipti. Hemen sınıfın birincisi oldu. Okulun sebze bahçesinde arkadaşlarıyla birlikte gönüllü olarak çalışıyor, koroda şarkı söylüyor, resim yapıyor, viyolon çalmayı öğreniyordu.

1 Anton Makarenko: *Üç Ciltlik Eser*, Progrès Yayınları, Moskova, 1967, cilt 3, sayfa 25.
2 Rus okullarında beş her zaman en iyi nottur. *Rusça'dan çevirenin notu.*

1900'de, Tasyana Mikaylovna'nın doğduğu kent Kiryukov'da büyük demiryolu atelyeleri açıldı, Semyon Grigoryeviç oraya geçti.

Kiryukov, 10.000 sakiniyle Dinyeper üzerindeki büyük sanayi kenti Kremençuk banliyösünde bulunuyordu. Kent ve banliyö birbirine Kiryukov sakinlerinin bu kentte görece olarak gelişmiş olan kültüre alışmalarını sağlayan büyük bir demiryolu köprüsüyle bağlanmıştı. Kremençuk'da o dönemde bir dram tiyatrosu, bir operet tiyatrosu ve pekçok sinema vardı. Aralarında Şalyapin ve Anna Pavlova'nın da olduğu yetenekli sanatçılar buraya turneler düzenliyordu. Elbette sürekli oturacak bir evi bile olmayan Makarenko ailesinin tiyatroya gitme dışında sıkıntıları vardı. Herkesin ilgilendiği Anton, bir balkon bileti almak için gereken parayı çok seyrek buluyordu.

Semyon Grigoryeviç, Kiryukov'da ana binada bir resim yeri elde etti. Bir süre sonra resim atelyesine ustabaşı oldu. Anton, Kremençuk'daki altı yıllık belediye okuluna gidiyordu. Orada Rusça, aritmetik, geometri, tarih, doğal bilimler ve fizik öğreniyordu. Bu derslerin dışında resim ve sanayi resmi, şarkı, jimnastik ve kuşkusuz bir de din dersi vardı. Ama yabancı dillerin olmaması ve programdaki diğer farklılıklar öğrencilere, çok yetenekli de olsalar, bir lisenin üst sınıflarına girme ve daha sonra da bir yükseköğrenim yapma şansı vermiyordu.

Anton her zamanki gibi parlak bir öğrenciydi. Yabancı ve rus klasik edebiyat bilgisi, okuması, onun yaşında bir çocuk için şaşırtıcıydı. Felsefe, astronomi ve doğa bilimlerindeki derin bilgisi de aynı ölçüde dikkat çekiciydi. Okuma, öğrenme tutkusu onda yaşamın erkek çocuklara özgü tüm görünümlerini, özellikle sporu ve bedensel oyunları silip süpürüyordu. Çalışmalarda arkadaşlarından üstün olan Anton, saklambaç, tüneyen kedi, *gorodki*[1] oynanmaya başladığında bütün yeteneklerini yitiriyordu.

Anton Makarenko 1904'de, on altı yaşındayken, tüm dallarda mükemmel notlar alarak okulu bitirdi. Arkadaşlarının çoğu daha sonra teknik okullara girdiler: Bazıları askerlik mesleğini seçti. Anton birinci sınıflara öğretmen yetiştiren bir yıllık eğitbilim kurslarına devam etti.

1 Rusya'da yaygın bir oyun.

Makarenko 1905 ilkbaharında kursları bitirdikten sonra, aynı yılın sonbaharında özellikle babasının çalıştığı demiryolu atelyeleri görevlilerinin çocuklarının kaydolduğu iki yıllık bir ilkokula öğretmen oldu. Birinci sınıf üç öğretim yılını içeriyordu ve üç yıllık bir ilkokula denk düşen bilgiler veriyordu. İkinci sınıfta öğretim iki yıl üzerindendi. İki sınıfı da bitirenler bir teknik okula girebiliyordu.

Makarenko'nun sınıfı dört arkadaşının sınıfı gibi, çoğunluğu erkek çocuklar olan kırk kadar öğrenciden oluşuyordu.

Makarenko kusursuz bir öğretmendi. Derin bir bilgi birikimi vardı, bilgileri etkileyici bir tarzda aktarmayı, düşünmeyi öğretmeyi biliyordu. Ama hemen iyi bir eğitimci olamadı. Mesleğinin üçüncü yılında yaptığı bir yanlış onda ayrıca şıkıntı yarattı. Üç yıllık bir süreyi tamamlayan Anton Semyonoviç, bir "deneyim" kazanmaya karar verdi. Her öğrenciyi ortalama notlarla değerlendirerek, hepsini birinciden sonuncuya kadar sıraladı. Küçük bir çocuğun karnesine de şunu yazdı: "37. ve sonuncu." Daha sonra bu çocuğun tembel değil ama tüberküloza yakalanmış ciddi olarak hasta bir çocuk olduğu öğrenildi. Çocuk çok üzüldü, hastalığı iyice ağırlaştı.

Bu olay Makarenko'yu altüst etti. Genç eğitbilimci, okulda başarılı çalışmak için yalnızca öğretimin değil, ama aynı zamanda eğitmeyi, her öğrencinin kişilik yapısını anlamayı, özelliklerini göz önünde tutmayı bilmenin de gerektiğini acımasız bir açıklıkla anladı. Bu üzücü olay Makarenko'yu kuşkusuz ilk kez, eğitimin öğretim yöntemiyle sınırlandırılamayacağını, bunun, amacı ve kendi yasalarıyla özel bir eğitbilim alanı olduğunu düşünmeye itti.

Bu yılların önemli politik olayları yeni eğitbilimcinin zihinsel oluşumunu derinden etkiledi. 1905 devriminin korkunç yankısı ruhları coşturarak, bilinçleri uyandırarak, Rusya halklarını ebedî düşman çar otokrasisine karşı mücadeleye çağırarak Rusya'nın her yerinde çınladı.

Anton Makarenko ve öğretmen arkadaşları Kiryukov'da legal bolşevik gazete *Novaia jizn* (*Yeni Yaşam*)'e abone olmuştu. Yavaş yavaş Makarenko'nun çevresinde yeni bir aydın derneği oluştu. Dernek üyeleri akşam aralarından birinin evinde toplanıyor, politik konular da dahil olmak üzere her konuda ateşli tartışmalar yapıyor, devrimci şarkılar söylüyordu.

1911'de Makarenko Dolinskaya İstasyonundaki okulda yeni bir göreve atandı. Gözlemci oldu. Dönemin eğitbilimsel sözlüğünde gözlemlemek yönetmek anlamına geliyordu. Makarenko görevlerine hemen alıştı, görevini ilginç ve yaratıcı bir tarzda yapıyordu. Genç öğretmen öğrencileri için dinlenme saatlerinde eğlenceli uğraşlar yaratıyordu: Piyesler sergiliyor, kıyafet baloları, oyunlar düzenliyordu. Eğitbilimsel incelikler taşıyan tüm bu eğlenceler önemli ölçüde ilgi çekiyordu. Napolyon'un Rusya bozgununun yüzüncü yıldönümü nedeniyle Makarenko, yalnız çocukları değil kasaba sakinlerini de heyecanlandıracak bir tiyatro gösterisi hazırladı. Bozkırda gece boyunca katran dolu fıçılar yakıldı: "Top ateşi", zafer çığlıkları işitiliyordu. Kazananların ve izleyicilerin sevinç çığlıklarıyla karşılanan üzgün tutsak "düşman" sıraları okulun önündeki sokağı geçerken "düşmanlıklar" ancak şafakta sona erdi.

Makarenko sınıfta da oldukça ilginç yöntemler buluyordu. Burada en sevdiği yöntem heyecan unsurlarıyla bilgi unsurlarını biraraya getirmekti. Bir gün arkadaşlarından birinin, kendisi de dikkate değer bir eğitbilimci olan Lavr Stepançanko'nun bir dersine katıldı. Arkadaşı, Krilov'un *"Ağustos Böceği ile Karınca"* fablını tüm kurallara göre çözümlüyor ve Anton Semyonoviç de bütün dikkatiyle ve sonuna dek onayıcı bir tarzda onu dinliyordu. Öğrenciler çıkmak üzereyken birden sordu:

— Onları biraz alıkoymama izin verir misin?

— Elbette, diye yanıtladı arkadaşı.

— Evet çocuklar, dedi Makarenko onlara seslenerek, biraz oynamak ister misiniz?

— Oh, evet!

— Çok iyi. Öyleyse sen, sen karınca olacaksın, sen, ağustos böceği, ve ben de yazar.

— Ben ağustos böceği olmak istemiyorum! diye hemen karşı çıktı işaret ettiği kız. Makarenko gülmeye başladı, çocuklar da neşeyle güldü.

— Haklısın, dedi küçük kıza sınıf sakinleşince. Ağustos böceğinin, bu tembelin yerinde olmak istememeni anlıyorum. Senden bunu yapmanı yalnızca oynamak için rica ettim, Buraya gel.

"Ağustos böceği", "karınca" ve "yazar" hiçbir hazırlık yapmadan sınıfın önüne çıkıp fablı canlandırdılar. Bütün sınıf hayranlıkla koro halinde bağırıyordu:

"Şarkı söylüyordunuz, buna çok sevindim.

Şimdi de oynayın biraz!.."[1]

İnce ve uzun, ortalamanın üzerinde gövde, çok büyük baş, kısacık kesilmiş saçlar, düzensiz çizgiler; yüzünün ortasında diğer ayrıntıları silen büyük bir burun, gözlüklerin arkasında parlayan zeki, yarı kapalı gri gözler: Genç Makarenko'nun arkadaşları tarafından çizilen portresi böyleydi. Bu portreye büyük bir zekayı, şaka yapma yeteneğini, dostluğa bağlılığı, toplumculuğu ekliyorlardı.

Makarenko Dolinskaya'da da Kiryukov'daki gibi, özellikle eğitim çalışmasıyla ilgilenen devrimci bir derneği yönetiyordu. Derneğin üyeleri arasında aydınlardan başka pekçok demiryolu işçisi vardı. Toplantılar pazar günleri gara pek de uzak olmayan küçük bir koruda yapılıyordu. Anton Semyonoviç konuşmalarında otokrasiyi tutkuyla mahkûm ediyor, devrimci dönüşümün gereğinden, özgürlükten ve demokrasiden söz ediyordu.

1914'de Makarenko kısa bir öykü yazdı ve bunu kendisi için en büyük otorite sayılan Maksim Gorki'ye gönderdi. Yazar onu şöyle yanıtladı: "Konu ilginç, ama yazı zayıf, papazın duygularında dramatik olan şey iyi seçilmiyor; zemin özenli değil, diyalogda dikkat eksikliği var. Başka şey yazmayı deneyin."

Gorki'nin, tanımadığı bir mektup arkadaşına verdiği yanıttaki bu dostça açıklık Anton Semyonoviç'i ikna etmişti. Ve edebî bir kariyer yapma düşünden özel bir sıkıntı duymadan vazgeçti.

1914'de Poltava'da üst düzeydeki ilkokullara öğretmen yetiştiren eğitbilimsel bir okul açıldı. Bilgiye hep aç olan Makarenko hemen dilekçesini verdi ve sınavlardan başarıyla geçtikten sonra bu okula kabul edildi.

Bu dönemde Anton Semyonoviç 26 yaşındaydı: Olgun bir insandı; eğitbilimi, tarihi ve felsefeyi sistematik olarak ve derinlemesine incelemeye başladı. Felsefî ve eğitbilimsel sorunlara duyduğu canlı ilgi anlaşılır bir şeydi: Bu öğrencinin arkasında belli bir yaşam deneyimi ve okulda geçen pekçok pratik çalışma yılı vardı.

1 L. Stepançenko'nun elyazmasından: *Şaşılacak Bir Adam*, s.44-45.

Makarenkonun çalışmaları 1916 sonbaharında ansızın kesintiye uğradığı. Önemli derecede miyop olmasına karşın Anton Semyonoviç silah altına çağırıldı ve Kiyev'e gönderildi. Bit ve tahtakurusu dolu koğuşlar, çavuşların kaba davranışları, anlamsız bir şekilde zaman yitirme duygusu, tüm bunlar Makarenko'yu derin bir umutsuzluğa düşürdü. Dostlarına yazdığı mektuplarda hep bunları anlatıyordu, onlar da yeni bir sağlık kontrolünün gereği konusunda ısrarcı olmak için Kiyev'e gittiler. Komisyon Makarenko'nun askerlik hizmeti yapamayacağı sonucuna vardı ve Makarenko çalışmalarını sürdürmek üzere Poltava'ya geri döndü.

Boş geçen yılı hızla tamamlayan Makarenko, 1917 yazında bir altın madalyayla okulu bitirdi; artık yalnızca öğretmenliğe değil, üst düzeydeki ilkokullarda yönetsel görevlerle ilgilenmeye de hak kazanmıştı. Tanıtma belgesinde şunlar yazıyordu: "Makarenko Anton, yetenekleri, bilgileri, gelişimi ve uygulaması sıradışı bir öğrenci. Özellikle toplumsal bilimler ve eğitbilimle ilgilendi; bu konularda çok şey okudu ve dikkate değer yazılar yazdı. Tüm alanlarda, özellikle tarih ve rus dilinde kusursuz bir öğretmen olacak."

Ekim Devriminin zaferiyle birlikte milyonlarca insan için olduğu gibi Anton Makarenko için de yeni bir dönem başladı. Onun düşü, diğer rus aydınlarının düşü insanlığın gözleri önünde gerçekleşmişti. İş mucizeleri gerçekleştiren, efsanevi beş yıllık planlar uygulayan insanlar aynı zamanda kendi psikolojilerini de dönüştürmeye uğraşıyordu. Bilinçlerini kişisel zenginliklerin gücüne duyulan kölece inançtan temizliyor, yarın korkusundan kurtuluyorlardı; karşılıklı yardım ve güven, gelecekteki büyük uygulamaların güvencesi oluyordu. Anton Semyonoviç Makarenko da devrimin çıkarları için yorulmak bilmeden çalışıyordu.

1918'in başında, on üç yıl önce eğitbilim mesleğine başlamış olduğu okula geri döndü. Kiryukov'daki okul üst düzeyde ilkokula dönüşmüştü ve Anton Semyonoviç buraya müdür oldu. İç savaş ülkeyi sarsıyordu. Makarenko'nun çalıştığı bölge karşı-devrimci çetelerden Alman işgalcilere, sonra anarşistlere kadar sık sık el değiştiriyordu. Ancak 1919'un sonlarına doğru Kızıl Ordu Kremençuk ve Kiryukov'u kesin olarak kurtaracaktı. 1920'nin başında ise Sovyet yönetimi tüm Ukrayna'ya yerleşti.

1919 Ağustos'unda Makarenko müdür olarak Poltava'da bir ilkokula atandı.

1920'de, bölgedeki olanaksızlık nedeniyle hükümetin ulusal ekonomi şubesi Makarenko'nun yönettiği okula yerleşmek zorunda kaldı. Bu yönetimin çalışanları günün ilk yarısında okulla, ikinci yarısında çocuklarla ilgileniyordu. Kuşkusuz bu koşullarda okul çalışması yapmak, hele hele eğitbilimsel deneyimler yaratmak oldukça güçtü. 1920 Eylül'ünde Makarenko'ya suçlu gençler için açılan bir koloniyi yönetmesi önerildi. O da duraksamadan kabul etti.

Kolonideki başlangıç inanılmaz derecede güç oldu. Gittiğinde orada devrimden önce cezaevi olarak kullanılan ev biçiminde beş briket bölme buldu. Odalar bomboştu. Ne pencere, ne kapı, ne soba vardı. Her şey kırılmış, çıkarılmış ve komşu kulakların köylerine götürülmüştü. Bahçedeki ağaçlar bile sökülüp yer değiştirmişti.

İki ay sonra, binalardan biri iyi kötü onarılınca, koloni 16-17 yaşlarındaki delikanlılardan oluşan ilk altı öğrencisini topladı. Bunlar yüzsüz, edepsiz, iddialı bir incelikle giyinmiş, öğretmenlere hakaret etme zahmetine girmeyen, ama açıkça onları görmezden gelen suçlu gençlerdi. Bu ilk gruptan bir çocuk hemen cinayet suçundan tutuklandı.

Makarenko ve az sayıdaki yardımcısı ne yapacağını, öğrencilere nasıl yaklaşacağını bilmeden eğitbilimsel yapıtlara başvuruyordu. Ama varolan eğitbilimsel kuram bu yakıcı pratik sorunlara ilgisiz, mutlak bir sessizlikle yanıt veriyordu. Anton Semyonoviç gerekli olan şeyin kitaplardan alınmış, güncel duruma hiçbir şekilde uygulanamayan formüllerde değil, somut bir çözümleme ve doğrudan doğruya eylemlerde olduğunu anladı.

Öğrencilerden birinin, Zadarov'un davranışı Makarenko'yu duruma egemen olmak için son bir umutsuz girişimde bulunmaya sürükledi. Müdür kendisine odun kesmeye gitmesini söylediğinde bu genç adam, kışkırtıcı densizliğinin farkına bile varmadan ona şöyle dedi: "Kendin gitsene! Burada yeterince kalabalıksınız." "İlk kez," diye yazıyor Makarenko *Yaşam Yolu*'nda, "bana 'sen' diyordu. Bu haraketle bütün geçmiş ayların deneyimini bir yana ittiğim umutsuz bir öfke nöbetine tutularak yumruğumu kaldırdım ve Za-

darov'un yüzüne yapıştırdım. Yumruğum sert olmuştu, çünkü sendeledi ve sobanın üzerine yuvarlandı. Ona ikinci bir kez vurdum, yakasından tutup kaldırdım ve üçüncü yumruğu vurdum."[1]

Bu elbette bir duygu patlaması ve çok sayıda eğitbilimcinin gözünde "eğitbilimsel bir saçmalık"tı. Ama bu duygusal davranış, küstah gençlerin yüzsüzlüğü ve ilgisizliği karşısında haklı oldu. Onlar, kendilerine insanî bir görünüm kazandırmanın son olanağı adına, müdürün, elinde kalan tek şansı kullandığını gördüler: Kendi yaşamını.

Bu patlamaya hazırlıksız yakalanan koloni üyeleri, suçlular dünyasından gelen insanlara özgü bir tarzda tepki gösterdiler: Kendilerini aşağılanmış falan hissetmeden sevinç ve dinginlikle güce boyun eğdiler. Bu, ortak bir zafer gibiydi, eğitimcinin ve öğrencilerin zaferi, oysa bu zaferi farklı önlemlerle kazanmak gerekiyordu. Ama hangileriyle?

Zadarov'un kahramanı olduğu üzücü olay Makarenko'yu kesinlikle, koloni üyelerini birer birer etkilemeye çalışarak sonuç alamayacağına inandırdı. Peki bu yöntem hiçbir değer taşımıyorsa ve başka bir yöntem de yoksa ne yapmak gerekiyordu? Tek bir yanıt vardı: Kolonının kendi içerisinde yeni eğitim yöntemleri yaratmak.

Yeni yöntemin genel çerçevesi Makarenko'nun ve başka yerlerde çalışan eğitbilimcilerin deneyimlerinde çizilmeye başlamıştı bile.

Her öğrenciyi kişisel olarak eğitmek yerine onları hep birlikte eğitmek için, gerekli ve herkes için anlaşılır olan bir amaca gereksinme vardı. Mevcut durumda bu amaç, koloni ekonomisinin hızlı kalkınması ve maddi ve kültürel gereksinmelerin tam olarak ve hemen karşılanması olabilirdi. Yaşamı *koloni üyelerinin bizzat kendilerinin her şeyi üstlenebileceği* bir tarzda örgütlemek gerekiyordu: Mülkiyeti, üretim planını, gelirlerin paylaşımını, düzeni ve disiplini. Birileri diğerlerini, yani kendi kendilerini eğitmeliydiler: İstemek, itaat etmek, saygı göstermek, saygıyı haketmek, kuşkularını kanıtlamak, yardım etmek. Ve son bir nokta: Koloni bireylerin mekanik bir topluluğunu değil, *tek bir toplumsal birlikteliği, bir kolektifi* ifade ediyordu ve onun mensubu olmak öğretmenler için olduğu kadar öğrenciler için de onur vericiydi.

1 Anton Makarenko: *Üç Ciltlik Eser*, C.1, s.27.

İlk kuramsal kararlar pratik işlerden çıktı. Öncelikle yoksulluğa karşı bir saldırı başlatıldı. 1921 Mart'ında kolonide otuz kadar çocuk bulunuyordu; bunlar çoğunlukla kirli, aç, giysileri yırtık eski serserilerdi. Makarenko, açlık nedeniyle öğrencilerinin pazardan yiyecek sağlamak için çeşitli gerekçelerle düzenli olarak kente gitmeye kalkıştıklarını biliyordu. Günlük yiyeceklerini arttırmanın bu aracını en azından işin başından yasaklamanın olanaksız olduğunu anlayarak, koloni üyelerine bir tencere krema ya da birkaç çöreği nereden aldıklarını kesinlikle sormuyordu.

Hırsızlığa engel olabilmek için uygun bir eğitbilimsel durum gerekliydi ve Anton Semyonoviç uygun zamanı bekliyordu.

Zamanla koloni içerisinde de hırsızlık başladı. Şubat ayında Anton Semyonoviç'in çekmecesinden, tüm öğretmenlerin altı aylık ücretine yakın önemli miktarda para kayboldu. Makarenko genel toplantıda bu paranın geri verilmesini istedi, çünkü devletin parasını üstüne geçirmekten suçlanabilirdi. Toplantıdan sonra iki öğrenci, Taranets ve Gud, ona gizlice hırsızın kim olduğunu bildiklerini, onu elevermeyeceklerini ama onunla dostça anlaşmayı umduklarını söylediler. Para ertesi sabah ahırda bulundu.

İki gün sonra biri kilerin kilidini kırıyor ve kolonide altın kadar değerli olan kutularca araba yağıyla birlikte bir kutlama için ayrılan tüm yiyecekleri alıp götürüyordu.

Anton Semyonoviç koloni üyelerinin kendi aralarındaki konuşmalarını, düşüncelerini dikkatle dinliyordu. Kuşkusuz sportif bir ilgi dışında kamuoyu, henüz oluşmamıştı: Hırsızın ustalığı koloni üyelerini şaşırtıyordu, ama çalanların bizzat *kendileri* olduğunu anlamıyorlardı.

Müdür ve iki öğrencisi kendilerine yeni bir yiyecek kartı istemek için bir yiyecek merkezinden diğerine koşup durdular. Sonunda onlara yağ, hattâ şekerleme verildi. Yiyecekler törenle koloniye getirildi ve kilere kitlendi. Aynı gece bir kez daha hepsi çalındı.

Anton Semyonoviç bu olaya neredeyse sevinmişti. Şimdi kolektif çıkar duygusunun uyanacağını, hırsızlığa karşı koloni üyelerinin kendilerinin harekete geçeceğini düşünüyordu. Yeni bir yanlış. Çocuklar kuşkusuz bozulmuştu, ama öğretmenlerle aynı öf-

keyi paylaşmıyorlardı. Önceden olduğu gibi onları uğraştıran sportif bir meraktı: Herkes bu usta hırsızın kim olduğunu öğrenmek istiyordu.

Hırsızlık gündelik bir olay haline gelmişti. Anton Semyonoviç nöbet tutmayı denedi, ama üç geceden fazla dayanamadı. Müdürün mücadelesini gözlemleyen ve ona gizliden yakınlık duyan çocuklar bir bekçi tutmanın iyi olacağını düşünerek olaylardan söz ediyorlardı. Anton Semyonoviç dingin bir tavırla onlara açıkladı: "Bu kadar yoksulluk çekerken bir de bekçiler için para ödemek gerekecek ve daha da önemlisi: Buranın sahibi siz olmalısınız."

Hırsız sonunda bulundu. Bu, ilk altı koloni üyesinden biri olan Burun'du. Öğrencilerin bilincini ortak çıkarlara doğru dönüştürmek açısından Makarenko'nun önceki çabalarının boşuna olmadığı açıktı. Burun koloni üyelerine, bunun onları ilgilendirmediğini, kendisini yargılayamayacaklarını söylediği zaman (ayrıca bu, koloni tarihindeki ilk yargılanmaydı), hepsi karşı çıktı.

— Ne demek sizi ilgilendirmez? diye oturduğu yerden bağırdı Kosya Vetkovski. Söyleyin çocuklar, bu bizi ilgilendirir mi, ilgilendirmez mi?

— İlgilendirir! diye bağırdı diğerleri.

Uygun zaman sonunda gelmişti; ilk ve ilk olduğu için özellikle önemli olan zafer kazanılmıştı. Anton Semyonoviç yenilikçi eğitbiliminin yepyeni yedeklerini "savaş"a katmaya devam ediyordu. Temel düşüncesine sadık kalarak "savaş"ın son bölümünde bir dönüm noktası kazanmayı, "bizim" kavramının, koloni üyelerinin bilincinde kesin olarak yeretmesi ve sonraki tüm eğitim çalışmasının temeli olması için çaba göstermeyi hedefliyordu.

Dersler, özellikle okuma, koloni üyelerinin bilinçlerini yeniden biçimlendirmede çok önemli bir rol oynadı. Çok okuyorlardı. Yatakhanelerde gaz lambası ışığında yüksek sesle okuma günleri düzenliyorlardı. İlk kıştan itibaren Puşkin'in, Korolenko'nun, Mamin-Sibiryak'ın, Veresayev'in ve özellikle Gorki'nin pekçok kitabı okundu. Onun otobiyografik öyküleri *Çocukluk* ve *Ekmeğini Kazanırken* çocukları çok etkiledi. Tüm dünyayı unutarak, soluklarını tutarak dinliyorlardı. Anton Semyonoviç koloni üyelerine Maksim Gorki'nin yaşamını anlatıyordu. Önce buna inanmadılar, ama sonra sevinçle anladılar:

— Öyleyse Gorki de biraz bizim gibiydi? Bu müthiş bir şey!

"Maksim Gorki'nin yaşamı" diye yazıyor Makarenko *Yaşam Yolu*'nda, "bizim yaşamımızın bir parçası oldu. Yazdıkları bizim için tükenmek bilmeyen bir karşılaştırma ve lâkap kaynağı haline geldi; tartışmalar için taslak, insani değerler için ölçek görevi gördü."[1]

Kolektifin yenilikçi örgütlenmesinin büyük bir eğitsel etkisi vardı. Çocuklar, başlarında bir yöneticiyle birlikte on, on iki kişilik birliklere ayrılmıştı. (Derslerde alışıldığı gibi sınıflara bölünüyorlardı.) Sürekli birliklerden başka, görev tamamlanınca dağılan, en fazla bir haftalık özel birlikler oluşturuluyordu.

Kolektifin Anton Semyonoviç tarafından yaratılan yeni örgütlenmesi en nazik eğitim sorunlarının çözümüne yol açıyordu.

Yöneticiler Konseyi tarafından atanan tüm öğrenciler, çok yetersizler dışında, sırayla özel birliklerin başında bulunuyordu. Özel birliklerin sayesinde sürekli bir birliğin yöneticisinin rolü biraz sınırlanmıştı. Sürekli birliklerin yöneticileri özel birliğin sıradan katılımcıları gibi gündelik işleri yapıyorlar, bu işleri bitirdikten sonra da, genelde kendi sürekli birliklerinin üyesi olan özel birlik yöneticisinin buyruğuna giriyorlardı. Bu devingen yapı en güçlü kişiliklerin bile kolektife karşı çıkmasının önüne geçiyordu.

Kolonide gerçekleştirilen pratik çalışma öylesine ilginç ve eğiticiydi ki, Makarenko iki aydan kısa bir süre içerisinde, kuramsal bir genelleştirmenin gereğini anladı.

Eğitbilimsel kuramın temel sorunları üzerindeki görüşlerini "Halk Eğitimi Düzenleyicileri Merkez Enstitüsü'ne Kabul Dilekçesi"nde (24 Ağustos 1922) açıkladı. Bu belgede şöyle söylüyordu: "Bana göre eğitim biliminin temel sorunları şunlara dayanıyor:

1- Eğitbilimsel alanda bilimsel bir araştırma yöntemi yaratmak. Çocuğun eğitbilimsel araştırmaların amacını oluşturması bugün basit bir gerçeklik olarak değerlendiriliyor. Bana öyle geliyor ki bu doğru değil. Bilimsel eğitbilimin araştırmalarının amacı aslında eğitbilimsel olgu (fenomen) olmalıdır.

1 Anton Makarenko: *Üç Ciltlik Eser*, C.I, s.93.

2- Tamamen organik olan çocuk kolektifine en büyük ilgiyi göstermek. Bunun için öğretmenlerin psikolojisini en baştan değiştirmek gerekir.

3- İyi bir okulun her şeyden önce, sınıfta uygulanan iyi yöntemlere gereksinmesi olduğu düşüncesini tümüyle bırakmak. İyi bir okula gereken, her şeyden önce bilimsel bir temelde örgütlenmiş bir etkiler sistemidir.

4- Psikoloji, eğitim biliminin temeli olmak yerine, eğitbilimsel yasaların gerçekleşmesi sürecinde bu bilimi devam ettirmelidir.

5- Rusya'daki iş okulunu tamamen yeniden düzenlemek; çünkü şu anda bu okul bir burjuva düşüncesine dayanıyor. Rus okulunun temelindeki iş, zor bir emek biçimi almamalı, ama herkesin çıkarı için bir kaygı taşımalıdır. Okul ancak, bir işletme gibi düzenlenerek sosyalist yapılabilir."[1]

Anton Semyonoviç bu görüşleri büyük bir kuramsal monografide geliştirmeyi düşünüyordu. Bu amaçla Halk Eğitimi Düzenleyicileri Merkez Enstitüsü'nde çalışmalar yapmak üzere Moskova'ya geldi. Ama Moskova'da kalması kısa sürdü. Koloni üyeleri ona geri dönmesi için mektup üzerine mektup gönderiyordu. Sonunda Poltava Toplumsal Eğitim Bölümü Başkanı resmî olarak dönmesini istedi ve Anton Semyonoviç öğrencilerinin büyük sevinç gösterileriyle kolonideki çalışmasına yeniden başladı.

1925 yazına doğru koloni (ona Gorki adı verilmişti) eğitbilimsel ve ekonomik başarılarıyla, deyim yerindeyse doruk noktasına varmıştı. Burası, çocukların ve eğitbilimcilerin uyumlu kültürel yaşamına maddi rahatlığın da karıştığı mutlu bir eğitim kurumuydu. Çocuklar derslerin dışında tarlalarda ve domuz yetiştirme çiftliğinde çalışıyordu. Koloninin amatör bir drama tiyatrosu, kusursuz bir üflemeli çalgılar orkestrası vardı. Havayı türlü çiçek kokuları dolduruyor, odalar pırıldayan temizlikleriyle dikkati çekiyordu. Ama asıl şaşırtıcı olan, çocukların kendisiydi. Özenli, zevkli giyinmiş, güleryüzlü, sevinçli, disiplinli bu çocuklar, tek tek ya da grup olarak koloniye gelmeye devam eden kir içindeki o zavallı serserilere artık hiç benzemiyordu.

1 Anton Makarenko: *Eserler*, Moskova, 1958, C.VII, s.402, Rus Yay.

Komsomol örgütlenmesi koloninin politik temelini oluşturuyordu. Sorumlu mahkeme, genç suçlular için oluşmuş bir kolonide bir Komsomol örgütü kurulmasına izin vermeden önce, Makarenko ve yaşça büyük öğrencilerin uzun süre uğraşması gerekti. Bu önemli sorun ancak 1925'te çözülebildi. İlk politika eğitimcisi T. Koval koloniye geldi. Komsomol örgütlenmesi onun yönetiminde hızla gelişti: 1928'de 250 üyeye ulaşmıştı bile. Bütün kolektif, politik, ideolojik ve kültürel bir düzenlemeyle bu çekirdeğin çevresinde birleşti.

Koloni 1925 sonbaharında varlığının beşinci yıldönümünü kutladı. "Bizi layık olduğumuz biçimde kutladılar" diye yazıyor Makarenko Maksim Gorki'ye, "Harkov'dan gelmiş konuklar vardı. Başından beri kolonide çalışan sekiz arkadaş armağanlar aldı. Halk Eğitimi Komiserliği bana 'kızıl iş kahramanı' unvanını verdi ve Poltova'daki yöneticilerimiz beni çalışmalarda görevli olarak iki aylığına Moskova ve Leningrad'a gönderdi."[1]

Tüm kolektifin yaşam ilkesi hareketti: Durmak ölümle eşdeğerdi. Makarenko bu temel eğitbilimsel ve toplumsal yasayı, yönettiği kurumun deyim yerindeyse istenebilecek her şeye ulaştığı, tüketim alanını durmadan genişleterek birikmiş zenginlikleri çoğaltmaktan başka yapacak bir şey bulamadığı bir noktada keşfetti. Kolektifin ruh haline, yaşamın canlılığındaki tüm değişmelere sürekli duyarlı olan Anton Semyonoviç, koloni üyelerinin çok dingin olduğunu, ileriye artık aynı istek ve aynı açlıkla bakmadığını şaşırarak saptadı. Eğitbilimsel alanda deneyimli bir uzman olan Makarenko, yeni yeni ayrımsanan ama şimdiden korkunç olan bu işaretin tahmin edilebilir bir şey olduğunu hemen anladı. Kolektifin ivecenliğe, yeni, tutkulu ve ulaşılması güç bir perspektife gereksinmesi vardı. Bir sporcunun formda kalabilmek için jimnastik aletlerine ve sağlıklı bir rekabete gereksinme duyması gibi.

Koloninin geleceği ve izlenecek yeni yollar sorunu genel toplantıda ele alındı ve farklı bir amacın saptanması belli bir süre tüm kolektifi oyaladı. Zoporojye'nin geniş alanları ve verimli toprakları yeni bir yerleşim için oldukça çekici görünüyordu. Bu geniş alanların değerlendirilmesi, yoğun bir biçimde hayvan yetiştirmeye

1 Anton Makarenko: *Eserler*, C.VII, s.323.

başlanması tasarlanıyordu. Ama sonuçta, Kuryaj'a taşınmaya karar verildi.

Burası Harkov'dan (o dönemde Ukrayna'nın başkenti) altı kilometre uzaklıkta bir yerdi. Burada, bir manastırın yerinde çocuklar için büyük bir koloni açılmıştı: Koloni dağılıyordu ve yokolma noktasındaydı. "Daha büyük bir yıkım düşünmek mümkün değil: Ekonomik, eğitbilimsel, açıkça insansal. İki yüz çocuk hiçbir zaman yıkanmadan, sabunu ve tuvalet araçlarını bilmeden, odaları olmadığı için çevreyi kirleterek, disipline ve çalışmaya benzeyen hiçbir şeye alışmamış olarak yaşıyor."[1] Anton Semyonoviç Gorki'ye yazdığı bir mektupta bu koloniyi böyle anlatıyordu.

Bu iğrenç yeri normal çocuklar için bir yerleşim merkezine dönüştürmek, onları düştükleri bataktan kurtarmak, Harkov'un hemen yanıbaşındaki bu hırsızlık ve haydutluk yuvasını yıkmak: Makarenko'nun kolektifi tarafından çizilen perspektif bu oldu. Bu karar bile koloni üyelerinin ulaştığı bilinç düzeyini göstermeye yetiyordu.

Anton Semyonoviç "Kuryaj çıkarması"nın ayrıntılı planını gözden geçirdi. 9 Mayıs 1926'da dört öğretmen ve on bir öğrenciyle birlikte Kuryaj'a geldi. Bir hafta sonra bu küçük birlik çok sayıda bölgeye dağılmış ve özellikle psikolojik karakter üzerine önemli bir hazırlık çalışması gerçekleştirmişti. 15 Mayıs'da Poltova'daki koloninin tümü Kuryaj'a yerleşti. Karmaşık örgütlenme bağlarıyla tek bir organizmada birleşen yüz yirmi koloni üyesi çok kısa bir süre içerisinde Kuryaj sakinlerinin yaşamını tamamen değiştirdi.

Gorki Kolonisinin Komsomal örgütü ve örgütün başında bulunan politika eğitimcisi, "Kuryaj çıkarması"nda önemli bir rol oynadı. Üyeler özel bir öncü birliği oluşturuyordu. Sonraları kalabalık gruplar halinde yeni toplanan koloninin birliklerine girdiler.

Bu genç suçluların, alışkanlıkları, bencillikleri ve anarşik psikolojileri ile birdenbire eğitimci olmaları nasıl mümkün olmuştu? Hem de ne eğitimciler! Yeni sosyalist gerçekliğin, yaşanan örneğin etkileyiciliğinin, mutlu bir geleceğe doğru gerçekleşen genel dönüşümün burada kesin bir rol oynadığı kuşku götürmez. Ama tüm bu unsurlar eski Kuryaj kolonisi türündeki bir kurumun valığı-

1 Anton Makarenko: *Eserler*, C.VII, s.334-335.

nı engellemiyordu. Bununla birlikte Kuryaj'daki nesnel koşullar, Poltova'daki Gorki Kolonisindekinden çok daha iyiydi. Başkente yakınlık, maddî yaşamın donanımları, kent kültürüne alışma; tüm bu avantajlar Kuryaj öğretmenlerinin hizmetindeydi. Ama öğretmenler, Makarenko'nun Gorki Kolonisini yaratırken kullandığı eğitbilimsel yöntemlere sahip değildi.

Makarenko'nun pratik başarıları apaçık ortadaydı, ama çalışma yöntemleri çoğu zaman şiddetle eleştiriliyordu. Anton Semyonoviç'in örgütlenme alanındaki buluşları özellikle alışılmış saldırıların odak noktasıydı. Neden sınıflar değil de birlikler? Neden bir öğrenci komitesi değil de yöneticiler konseyi? Bu sorular halk eğitimi görevlileri, kuramcı eğitbilimciler, dahası bazı Komsomol yöneticileri tarafından soruluyordu. Makarenko bu yöntemin avantajlarını sabırla açıklıyordu; bazen onu anlıyorlardı, ama sık sık da böyle olmuyordu ve o, heveslilerin cansıkıcı saldırılarını püskürtmek zorunda kalıyordu.

Makarenko'nun eğitbilimsel buluşlarını anlayıp değerlendirenlerin arasında, Ukrayna Halk Eğitimi Komiserliği sorulusu Galina Stakiyevna Salko vardı. Anton Semyonoviç'e çokça yardım ediyor, onun anlayışını ustaca ve ateşli bir biçimde savunuyordu, onun sadık bir dostu olmuştu. 1927'de onunla evlendi.

Kuryaj'da gerçekleşen eğitsel çalışmanın parlak başarısı, Makarenko'yu, Gorki Kolonisinde uyguladığı yöntemin bazı resmî kurumlarca önerilen yöntemden çok daha etkili olduğu düşüncesinde kesinlikle haklı çıkardı. Kendi eğitim sisteminin etkisine iyice inanan Makarenko 1927'de, Harkov bölgesinin on sekiz çalışma kolonisini tek bir eğitbilimsel bütünlükte birleştirmeyi önerdi. Bu, genişliği ve önemi açısından, halk eğitimi alanında eşsiz bir tasarımdı. Başlangıçta her şey yolunda gitti ve Makarenko çocuk kolonilerinin özel yönetimini oluşturma iznini aldı.

Galina Stakiyevna Salko yeni kuruma müdüre olarak atanmıştı, Anton Semyonoviç eğitbilimsel bölüm ve Nikolay Eduardoviç Fere de üretim için ona yardımcı olmak zorundaydı.

Ama Anton Semyonoviç'in hasımları, sorumlu görevlileri bu deneyimin karşısına çıkarmayı başardı.

"Bizim de dostlarımızın olduğu doğru," diye yazdı sonradan Makarenko, "ama benim ciddi olarak mücadele etmek için bir saniye bile boş zamanım yoktu. Bu nedenle çocuk kolonileri yönetiminden ayrıldım."[1]

1927 yazında Anton Semyonoviç, Harkov yakınlarında yeni kurulan Dzerjinski çalışma komünü müdürlüğü göreviyle birlikte Kuryaj'daki işi de üstlendi. Makarenko komüne son bir kez daha gitmeye razı oldu, çünkü koloni Maksim Gorki'yi karşılayacaktı. Anton Semyonoviç bu önemli konuğu karşılama onurunu kimseye bırakamazdı.

Gorki 8 Haziran 1928'de geldi. Bu herkes için büyük bir şölendi: Çocuklar, öğretmenler ve Anton Semyonoviç için. Ve hiç kimse onu *Yaşam Yolu*'nun yazarı kadar iyi anlatamazdı.

"Zaman akıp gidiyordu ve işte güzel, mutlu günler gelmişti. Gündelik yaşamımız işle, gülümsemelerle, yollarımızın açıklığıyla, sözlerin içtenlikli dostluğuyla süsleniyordu, bütün bunlar çiçeklere benziyormuş gibi. Kaygılarımızın gökkuşağı böyle çıkıyordu önümüze ve düşlerimizin ışıldakları gökkubeyi böyle deliyordu.

Ve aynı geçmişteki güvenli sevinçle, tarihimizin en büyük bayramını kutladık.

Sonunda o gün geldi. Kentliler, otomobiller, yetkililer, bir sürü gazeteci, fotoğrafçılar, röportajcılar sabahtan itibaren kolonin çevresinde gerçek bir Bohemya kampı oluşturmaya başladı. Binaların üzerinde, tüm çim alanlarımızda bayraklar ve süsler, her yanda çiçekler. Çocukların geniş aralıklarla diktiği ağaçlar uzakta dizilmişti; büyük Akitirya yolunda atlı gözcüler; avluda onur gözcüsü. Beyaz kasketiyle büyük, heyecanlı, bilge yüzlü ve dostça gözleri olan Gorki otomobilden iniyor, çevresine şöyle bir bakıyor, titreyen parmaklarını kalın işçi bıyıklarının üzerinde dolaştırıyor ve gülümsüyor:

— Merhaba!.. Bunlar senin çocuklar mı?.. E, haydi bakalım!

Orkestranın bayrağı selamlaması, çocuk ellerin titrek havalanışı, ufaklıkların ateş saçan gözleri, onları konuğumuzun önüne bir halı gibi yaydık.

1 Anton Makarenko: *Eserler*, C.VII, s.341-342.

Gorki aralarına girdi..."[1]

Gorki kolonide sürekli çocuklarla çevrili olarak üç gün kaldı. Makarenko ve Gorki akşam yalnız kaldıkları zaman, uzun uzun önlerindeki sorunları tartışıyorlardı.

3 Eylül 1928'den itibaren Makarenko yalnızca Dzerjinski Kömününde çalıştı.

Bu yeni eğitim kurumu, ateşli devrimci, Çeka'nın ilk yöneticisi, terk edilmiş çocuklar için öngörülen dev mücadele programının öncüsü Feliks Dzerjinski'nin anısına açılmıştı. Komün pekçok yapıyı, özellikle Harkov varoşlarındaki binaları elinde bulunduruyordu. Aydınlık ve geniş sınıflar, duş yerleri, parkeler, çocukların dersleri ve yaşamları için gereken her şeyin bulunduğu ambarlar. Gorki Kolonisinin, eski kolektifin yaşamını yeni koşullarda sürdürmek için Anton Semyonoviç'le birlikte komüne gelen altmış eski öğrencisi de bu büyüleyici zenginlikten yararlandı.

Çocukların akılcı ve sevinçli bir yaşama sahip olması için her şeyi önceden düşünebilen komün kurucuları, Makarenko'yu büyük bir şaşkınlığa düşürecek şekilde, buraya bir üretim temeli atmayı unutmuştu. İçteki gereksinmeler için düşünülmüş zanaatçı atelyeleri, komün öğrencilerinin çalışabileceği tek yerdi. Yine de bir çıkış yolu bulundu. Anton Semyonoviç deneyimli bir yöneticiyi komüne davet etti ve bu kişi, bu iddiasız koşularda hızla, ülkenin gereksinme duyduğu marşandiz üretimine koyuldu. Bu girişimin ticarî başarısı öylesine büyük oldu ki, 1930 Haziran'ından sonra komün, tüm giderlerini karşılayabilecek duruma geldi.

Böylece bir yıl geçti ve komün, bankanın verdiği ödünç parayla gerçek bir elektrikli delgi (maktap) makinaları fabrikası kurabildi. Gençler bir buçuk ay içerisinde, döneme göre oldukça karmaşık olan ve o zamana değin dışarıdan getirilen bu aletleri üretmeyi öğrendi. 13-14 yaşlarındaki çocuklar alet kullanıyor ve makinalarda çalışıyordu.

Bir yıl sonra öğrenciler yeni bir büyük girişimle bir fotoğraf araçları fabrikası kurdu. 28 Aralık 1932'de, beşinci kuruluş yıldönümünden bir gün önce komün ilk malzemelerini ortaya çıkardı.

1 Anton Makarenko: *Üç Ciltlik Eser*, C.I, s.680-681.

Fabrikanın kuruluşu, iş içerisindeki eğitimi daha yüksek bir eğitbilimsel düzeye getirdi.

Sırasıyla, öğrenim gören ve çalışan, her günün beş saatini okulda, dört saatini de fabrikada geçiren çocuklar, salt derslerinde önemli ilerlemeler göstermekle ve iyi işçiler olmakla kalmıyor, ama okumak için, spor yapmak için, politik olaylarla ilgilenmek için zaman da buluyordu.

Ekonomik hesap ilkesi komündeki çocuklara yalnızca ilginç değil, aynı zamanda rahat bir yaşam sürdürme olanağını vermişti. Yaptıkları iş, devlete yıllık beş milyon ruble net kâr getiriyordu. Ayrıca okul, öğretmen aylıkları, öğrenci kantini, beslenme, mutfak ve öğrenimlerini çeşitli enstitülerde yapan eski öğrencilere ödenen burslarla ilgili tüm giderleri karşılıyordu. Çocuklar iyi giyiniyordu, Ukrayna'nın en iyi üflemeli çalgılar orkestralarından birine sahiptiler, amatör topluluklarını çalıştırması için en iyi oyuncuları davet ediyorlar ve yılda tiyatro biletleri için aşağı yukarı kırk bin ruble, yazın düzenlenen geziler için de iki yüz bin rubleye kadar harcayabiliyorlardı.

Komsomol, Gorki Kolonisinde olduğu gibi, Dzerjinski Komününün de politik ve eğitsel çalışmasının çekirdeğiydi, Komsomol örgütü burada 15 Ocak 1928'de kuruldu. 1930 Mart'ında yetmiş komsomola ulaştı. Makarenko, "Komsomol'un komünde, kolektifin gerçek yöneticisi"[1] olduğunu yazıyordu.

Pekçok sovyet ziyaretçisi ve yabancı ziyaretçi komündeki yaşamın karakteristik çizgilerini, aynı gelişmiş bir oto-yönetim gibi, kolektifin çıkarları gerektirdiği zaman çocukların kolektif adına emir verme ve kendini bağımlı kılma yeteneği, kolektife ait olma onuru, iyi bir örgütlenme, pratik düşünce, iyimserlik olarak belirtiyordu. Bu niteliklerle ve toplumsal gelişimin diğer göstergeleriyle komün, Makarenko'nun yenilikçi eğitbilimi gibi zamanın ilerisindeydi.

Makarenko'nun 1927'den 1935'e kadar yoğun bir tarzda geliştirdiği kolektifin bilimsel kuramı, Gorki Kolonisi ve Dzerjinski Komününündeki eğitbilimsel kazanımları anlama ve doğru olarak değerlendirme olanağını verdi. Bu kuramın bazı savlarından daha ayrıntılı olarak sözetmek uygun olacak.

1 Anton Makarenko: *Eserler*, C.II, s.424.

Makarenko daha 20'li yıllarda şöyle özetlenebilecek temel bir toplumsal yasayı keşfetmişti: Kişi-toplum sisteminde zorunlu olarak aracı bir bağ unsuru varolmalıdır. Bu unsur işlevini özel olarak şu amaca yönelik toplumsal bir çekirdekle tamamlar: Kolektif. Kolektif genel olarak sosyalist toplumun temel bileşenlerini içerir. Sosyalist yaşam tarzına maddî bir biçim verir; bu sayede kolektifin üyeleri toplumun çıkarlarını kendi çıkarları gibi değerlendirirler: Bir başka deyişle ortaklaşacı bir psikoloji oluşur.

Kolektif, Makarenko'ya göre, tıpkı sosyalist toplum gibi yeni bir olgudur. Sosyalizm yokken kolektifler olamazdı. Makarenko bu sonuca 1932'de, insanların toplumsal gruplara dağılımının türlü biçimlerini ayrıntılarıyla çözümleyerek vardı.

Toplumun üyeleri arasındaki belli bağlantıların varlığı, diye yazıyor Makarenko, diğerlerinin içerisinde eğitimin karakterini belirler.

Sosyalist toplum ortaklaşacılık ilkesine dayanır. Orada tek kişinin çıkarı herkesin çıkarına bağlıdır ve herkesin çıkarı da tek tek kişilerin çıkarıyla belirlenir. Yalnızca kolektif, insanları bu tür bağlantılara ve ilişkilere hazırlar.

Makarenko kolektifi, toplumun bütününe özgü ilişkiler tipini yansıtan toplumsal bir mikro-yapı olarak değerlendirerek, toplum kavramını kolektif kavramından ayırır. Kolektif, genellikle toplumdan ayrı olarak belli bir birliği ifade eder: Üyeleri kendi aralarında birbirleriyle doğrudan bağlantılar ve ilişkilerle birleşmiştir.

Sosyalist toplumun çekirdeği olan kolektifin bu önemli özelliğinin de yalnızca büyük bir bilimsel değeri değil, ama aynı zamanda derin bir pratik anlamı vardır. Üyelerinin doğrudan bağlantılar ve ilişkilerle birleştiği bir kolektif, her bireye özen göstermek için, "herkesle ilgilenmek" ilkesini yaşama geçirmek için en iyisini başarmıştır.

Makarenko bir kolektifin ancak, toplum için yararı tartışmasız olan bir etkinlik temelinde yaratılabileceğini gösteriyordu. Toplum dışı bir etkinlik amacıyla kurulan dernekler kolektif olarak değerlendirilemezdi.

İnsanların, kendi oluşumlarını etkileyen koşulları yine kendilerinin yarattığını ileri süren marksist sava katılan Makarenko, ko-

lektifi, birdenbire ortaya çıkmayan, ama insanların bilinçli ve yönlendirici bir etkinliği sırasında yaratılan çekirdek olarak görüyordu.

Kolektifin, ortak çıkarları savunma, kişisel çıkarların ortak çıkarlara bağlı olmasını savunma hakkı, onun önemli özelliklerinden biridir. Makarenko bu hakka, kolektifin egemenlik hakkı diyordu. Kolektifin egemenlik hakkı savı her zaman doğru yorumlanmıyor. Bazı eğitbilimciler Makarenko'nun, kişisel çıkarların ortak çıkarlara mutlak bağlılığını isteyerek, bireyin haklarına, onun özgürlüğüne zarar verdiğini düşünüyor.

Gerçek her zaman somuttur, tartışma götürmez. Eğer bir kolektif, ortak çıkarlara saygı göstermeyi ve onları savunmayı bırakırsa, eğer kazanımları, karşılığında hiçbir şey almadan, üyesi olan bireylerden hiçbir şey istemeden bölüştürmekle yetinirse, ayırdedici tüm özelliklerini yitirir. Çözülür ve her şeyden önce birey için yarattığı tüm sonuçlarıyla birlikte sönüp gider. Pratik olarak kolektifin olmaması, ortaya birey açısından, onun özgürlüğüne ve haklarına zarar vererek ve çıkarlarıyla hiç ilgilenmeyerek ardı arkası kesilmeyen gereksinmelerin konması mümkündür. Ama gerçek bir kolektif çok sayıda birey geretirir ve ortak çıkarların üstünlüğü konusunda ısrar eder, bireye gereksinmelerini karşılaması için en fazla olanağı sunar.

Kolektifin en üstün amacı bireyin özgür ve uyumlu gelişimi için, ortaklaşacı bireyler yetiştirmek için gereken koşulları yaratmaktır. "Yeni katılan biriyle birlikte çalışabilmek için," diye yazıyor Makarenko, "onu tanımak, onu yetiştirmek gerekir. Eğer benim yanımdaki farklı kişilikler kolektif bir sıralanma olmadan bezelyeler gibi üst üste yığılmış olsalardı ve ben bu kolektif önlemi almadan onların üzerine yürüseydim, bu konuda hiçbir zaman haklı olamayacaktım."[1]

Makarenko'nun kendisinin de söylediği gibi, ilkokul öğrencilerinin "farklı kolektiflere bölünmesini" isteyen eğitim yöntemleri onu çok endişelendiriyordu. "Çocuk, okulda kendisini bir kolektifin, evde bir diğerinin içinde bulur; spor kolu üçüncü kolektiftir ve Öncü Sarayı da dördüncü. Sabah birini, akşam diğerini, öğle yemeği sırasında da bir başkasını seçerek kolektiflerin ortasında gezinir

1 Anton Makarenko: *Eserler*, C.V, s.173-174.

durur."[1] Çocuk bu kolektiflerin hiçbirisindeki görevlerini anlamak zorunda değildir, kendininkilerden başka çıkar görmez ve tanımaz. Bu durum ortaklaşacı psikolojinin oluşumuna ciddî olarak zarar verir. Kişi eğer sürekli olarak kendisi için en iyi koşulları arıyorsa, eğer sürekli temel bir kolektife sahip değilse, kendi çıkarlarını kolektifinkilerle, hele hele toplumunkilerle bağdaştırması onun için çok güç olacaktır.

Eğitimdeki kesin yol temel bir kuruma, bu koşullarda okula ait olmalıdır: En nitelikli eğitbilimcilerin yoğunlaştığı yer orasıdır, okul toplumsal eğitim düşüncesini en iyi biçimde yorumlar: Temel bir kolektifin varlığı, egemenlik ilkesini yaşama geçirerek, ilkokul öğrencilerinin eğitiminde kişiliksizleşme tehlikesini tamamen ortadan kaldırır.

Makarenko, okul kolektifinin haklarını genişletme gereğini göstermeye çalışırken, komünist eğitimin gerçek çıkarlarından esinleniyordu. Okula, ailedeki eğitimi yönetme, ilgisiz ana babalar için yaptırım uygulama hakkı verilmesi konusunda ısrarcıydı. "Bu hak," diye yazıyordu, "okulun olmalıdır, milisin değil."[2]

Okul kolektifi Makarenko'nun görüşüne göre, aileye özel uğraşlar göstererek, ana-babalar için eğitbilimsel kurslar düzenleyerek, ödül ve ceza sistemini yerleştirerek, ana-babalara kendileriyle bağlantılı çalışmalarını önererek aileye yardımcı olmalıdır.

Çeşitli kulüpler, kollar ve tatil kolonileriyle birlikte Öncü Sarayı da okul tarafından yönetilmelidir. Okulun, eğitimi yönetme hakkının tanınması ve bu hakkın bilimsel olarak örgütlenmiş eğitim sürecinde kullanılması eğitbilimi mantıklı kılar ve eğitimin okulda olduğu gibi dışarda da yönetilmesine olanak sağlar.

Kolektifin en iyi örneğini anlatan Makarenko, sınıfta çocuklar arasında oluşan ilişkilerin, Sovyet okulunun önündeki eğitsel pürüzleri tamamen çözemeyeceği düşüncesinden hareket ediyordu.

Makarenko daha Gorki Kolonisinde, sınıfta yapılan eğitimi tamamlayabilecek ve böylece, ilişkilerde yeni tip bir çatı oluşturacak örgütlenme biçimlerini araştırmaya başladı. Bunlar, özel ve sürekli birlikler ve yöneticiler konseyiydi. Ama Gorki Kolonisinde

1 Anton Makarenko: *Eserler*, C.V, s.123.
2 Anton Makarenko: *Eserler*, C.VII, s.392.

öğrencilerin yaş farkının görece olarak az ve derslerin de önemsiz olmasına karşın, Dzerjinski Komününde on yıllık bir okulla, bir işçi fakültesi vardı ve çocukların bileşimi tüm ortaokullarda olduğu gibiydi. Bu değişmeler kolektifin yapısına yansıyordu. Farklı yaşlarda çocuklardan oluşan yeni tip birlikler kolonide, ilk kolektifin rolünü üstlenen eski birliklerin yerini aldı.

Farklı yaştaki çocuklar birliği, yaşam tarzı ve örgütlenme ilkeleriyle bir aileye benzer. Büyükler küçük kardeşleriyle ilgilenir, onlara ödevlerinde yardım eder, kendilerine özen gösterme alışkanlığını kazandırır, onları korurlar. Küçükler büyüklere benzemek için çaba gösterir; onların sayesinde bilgilerini zenginleştirir, kurulu düzene titizlikle uymayı öğrenirler.

Komünün, yeni bir ilk kolektif temelinde yeniden örgütlenmesi: Farklı yaştaki çocuklar birliği, *koşut eğitbilim* yöntemlerinin uygulanmasını daha da kolaylaştırdı, yani kamuoyunun amacı tek bir öğrenci değil, ama ilk kolektifin tümü olmalıydı.

Farklı yaştaki çocuklar birliği üyeleri, kolektif içindeki diğer ortaklıklardan ayrı olarak, tatil günlerini birlikte geçirmiyordu. Her üye, ödevlerini bitirmesi, bir sonraki iş gününe her şeyin hazır olması ve tüm görevlerin yerine getirilmesi koşuluyla, boş zamanını dilediği gibi düzenleyebiliyordu.

Yöneticiler konseyi Dzerjinski Komününde de Gorki Kolonisinde olduğu gibi, oto-yönetimin temel yürütme organıydı.

Uzmanlar Makarenko tarafından yaratılan bu konseyin sahip olduğu etki ve saygınlığı farklı açıklıyor. Bazıları "gizin" öğrencilerin kendi bileşimlerinde varolduğunu öne sürüyor; diğerleri Makarenko'nun başarısını sivil savaşın ve devrimin romantizmine, "yönetici" sözcüğünün yarattığı çağrışımlara bağlıyor; bir kısmı da uygulanan oto-yönetim biçimini Makarenko gibi bir eğitbilimcinin başarmış olacağını söylüyor.

Yine de gerçek çok daha karmaşık. Dzerjinski Komününün yöneticiler konseyi, öğrenci komiteleri, çocuk komiteleri, öğreticiler konseyi ve oto-yönetimin diğer organlarından ayrı olarak, farklı yaşlardaki çocuk birliklerinin temsil edilmesi ilkesine göre yaratılmıştı. İlk kolektiflerin başına verilen daha büyük yaştaki çocuklar, genel bir düzen içinde bulunuyordu, bir yandan kolektifin iyi yöne-

tilmesini sağlayan ve öte yandan da saygınlıklarını koruyan yöneticiler konseyini oluşturanlar bu çocuklardı.

Bir kolektifin örgütlenmesi kendisine ortak amaçlar saptadığı zaman başlar. Makarenko şöyle yazıyordu: "Eğer bir kolektifin amacı yoksa, onu örgütlemenin olanaksız olduğu inancındayım. Her kolektifin, tek bir sınıfın değil, ama tüm okulun ortak bir amacı olmalıdır."[1]

Her kolektifin önüne koyulan amaç üç aşamadan geçer; bunlar kolektifin gelişiminin üç aşamasına denk düşmektedir.

Bir kolektifin yaratılmasının ilk aşamasında ona, örgütleyici eylemi sağlayan kısa erimli görevler verilir: Bir gezi, bir gece düzenlemek, sinemaya ya da tiyatroya gitmek, amatör derneklerin etkinliğini geliştirmek, "Ama kısa erimli görevi yalnızca hoşa giden şeylere dayandırmak, bu hoşa giden şeyler yararlı unsurlar taşısa bile, yanlış olacaktır. Böylece çocukları, kesinlikle kabul edemeyeceğimiz bir epikürizme alıştırma riskine gireriz."[2] Kısa erimli görevlerin bazıları güç çabalar gerektirmelidir.

Kolektif oluştuğu ve sağlamlaştığı zaman, kamuoyu bu konuda daha olgun ve daha titiz olduğunda, ona orta erimli görevler vermenin tam zamanıdır. Kolektif bunları uzun sürede ve sistematik olarak hazırlamalıdır. Raporlar, fotoğraf sergileri, resepsiyonlar, bölgenin dekorasyonu, vb.

Kutlama günleri hazırlıkları (yılda iki ya da üç kez, fazla değil) okul kolektifinin tüm yaşamını etkilemeli, hemen hemen tüm öğrencileri ve öğretmenleri yoğun bir etkinliğe katmalıdır.

Uzun erimli görev, her öğrencinin kolektifin ve tüm ülkenin geleceğiyle ilgilenmek zorunda olduğu bir aşamaya denk düşer. "Sovyetler Birliği'nin geleceği, onun ileriye doğru hareketi, görevleri saptamanın en üstün basamağıdır; bu geleceği tanımak, ondan sözetmek yetmez: Bu hareketi, ülkemizin çalışmalarını ve başarılarını derinden duyumsamak gerekir. Sovyet öğrencileri, dostlarını, yurtlarının düşmanlarını ve onu tehdit eden tehlikeleri tanımalıdır. Onlar kendi yaşamlarını, bugünün ve toplumumuzun geleceğinin bir parçası gibi değerlendirmek zorundadırlar."[3]

1 Anton Makarenko: *Eserler*, C.V, s.76.
2 Anton Makarenko: *Eserler*, C.V, s.76.
3 Anton Makarenko: *Eserler*, C.V, s.81.

Makarenko, insan yaşamını bu üç göreve göre yönlendirme yeteneğini akılcı bir eğitimin temel ölçütü olarak görüyordu.

"Güç ve güzellik, insanda en sevdiğimiz çizgilerdir. Her ikisi de yalnızca görevler karşısında alınan tavırla belirlenir.

En zayıf insan, davranışını en yakın görevle sınırlandıran insandır. İnsan, uzak da olsa yalnızca kendi göreviyle yetiniyorsa güçlü görünebilir, ama kişiliğinin güzelliğini ve gerçek değerini hissettirmez. İnsanın görevleri kolektifinkiler olduğu sürece, kolektif ne denli geniş ise, insan da o denli güzel olur."[1]

Doğal olarak böyle bir sonuç elde etmek için, yüksek ve toplumsal önemi olan amaçlar saptamak, bu amaçları çeşitli aşamalara ayırmak yetmez. Kolektif içerisindeki tüm yaşam deneyimi, kişisel ve ortak görevleri birleştirmeye, gerektiği zaman kişisel çıkarları toplumsal çıkarlara bağımlı kılmaya yetenekli insanların eğitimini sağlar; ama daha önce de söylediğimiz gibi, bunun mümkün olabilmesi için, kolektifin akıllıca örgütlenmesi, ilginç bir tarzda yaşaması, uyumlu gelişmesi gerekmektedir.

Makarenko, etkinliğinin başarılarını açıklamaya çalışarak şunları yazıyordu: "Okul koşullarından farklı koşullarda çalıştığımı gözden uzak tutmamak gerek; çünkü benim çocuklarım hep birlikte yaşıyordu, üretimde çalışıyorlardı ve ezici bir çoğunluğunun ailesi, yani başka kolektifi yoktu. Doğal olarak, okuldan daha büyük bir kolektif eğitimin araçları elimdeydi."[2]

Yine de, diyordu Makarenko, eğer eğitim gerektiği gibi örgütlenirse, yalnızca koloni ya da komün koşullarında değil, sıradan bir okulda da gerçekten iyi bir kolektif yaratmak mümkündür.

Bir kolektifin yaşaması ve normal olarak gelişmesi için, oto-yönetimle yöneticilik arasındaki ince diyalektik dengeyi kurmak çok önemlidir. Bu denge bozulduğu zaman hoş olmayan sonuçlara varılabilir. Oto-yönetimin küçümsenmesi ve kolektif içerisinde sağlıklı ve kararlı bir kamuoyunun olmaması, yönetim gücünün aşırı, giderek zararlı bir biçimde pekişmesine, kolektifin birey üzerinde bir baskı aracına dönüşmesine yol açar. Tersine, bir kolektifin yönetici çekirdeğinin zayıflaması da, anarşik eğilimlerin artma-

1 Anton Makarenko: *Eserler*, C.V, s.74.
2 Anton Makarenko: *Eserler*, C.V, s.120-121.

sına ortam hazırlar, kolektif içindeki ilişkilerin çözülmesine, kolektif organizmasının "bozulmasına" neden olur.

Makarenko, okul kolektifinde tek yöneticilik ilkesini savunuyordu. Diğer eğitbilimciler "aynı işlevleri yerine getirmek, birbirleriyle karşılıklı aynı ilişkiler içerisinde bulunmak"[1] zorundayken, okulun başında yalnızca müdürün olabileceğinin altını çiziyordu.

Yönetsel görevlerin okul müdürünün elinde yoğunlaşması ve eğitici personelin bu görevlerden kurtulması, öğrencilerin bağımsızlığına ve inisiyatifine maksimum düzeyde destek olmak için, onları kolektifin etkin yönetimine, eğitime ve oto-eğitime en yoğun bir biçimde katılmaya özendirmek için gereklidir.

Okul kolektifi tamamen oyunla "dolu olmalıdır." Bir çocuk kolektifinde oyun, yalnızca ince bir eğitbilimsel tarzla öğrencileri etkilemenin aracı değil, ama onları örgütlemenin de eşsiz bir aracıdır. Her oyunda kurallar vardır ve çocuklar bu kurallara uymayı yetişkinlerden daha iyi bilir. Dzerjinski Komününde, bu kuralların büyük bir bölümü gelenek halinde yerleşmişti. Gençlerin tüm yaptıkları, yarattıkları ya da tasarladıkları, güzel ve çarpıcı bir oyuna dönüşüyordu. Öte yandan bu oyunda her zaman, çalışmaya duyulan bir saygı, sorumluluk ve ciddiyet unsuru vardı.

"Bir kolektifi gelenek kadar hiçbir şey sağlamlaştıramaz":[2] Makarenko'nun bu özdeyişi, kolektifin etkinliğinin ve örgütlenmesinin temel ilkelerinden birini ifade eder. Gelenekler önceki kuşakların deneyimini taşır: Kolektifin geçmişi için saygı ve doğru davranma alışkanlığı oluşturur.

Makarenko, yeni sosyalist ailedeki eğitim sorunları üzerinde de çalıştı. Bu konudaki görüşleri, *Ana Babaların Kitabı*'nda (1937) ve *Çocuk Eğitimi Üzerine Konferanslar*'da (1938) yayımlandı.

Makarenko her şeyden önce, ailenin S.S.C.B. halk eğitimi sistemindeki işlevini doğru olarak tanımladı. Ailenin görevi, çocuğun, yaşamının her anında karşılaştığı ve fiziksel ve ruhsal gelişiminin daha da karmaşık kıldığı etkileri sürekli ve bilinçli olarak saptamaya dayanır.

1 Anton Makarenko: *Eserler*, C.IV, s.491.
2 Anton Makarenko: *Eserler*, , C.VI. s.125.

Makarenko Sovyet ailesinin eğitsel işlevlerini, toplumun eğitsel işlevlerinin bir uzantısı olarak değerlendirir.

Ana-babaların topluma karşı görevlerini yerine getirmesi, çocuklarının ve kendilerinin mutlu olması için ilk planda öğrenmesi gereken şey, çocukların gereksinmelerini doğru saptamaktır. Çocuğun en küçük isteği bile gereksinme sanılacaktır. Bu durumda kaprisler özendirilecek, tüm sonuçlarıyla birlikte "kişisel sinir krizleri" geliştirilecektir.

Bundan zarar görenler genel olarak tek çocuklardır, çünkü ana babalar onların, en ölçüsüz olanları da dahil olmak üzere, tüm isteklerini karşılar. "Beli ölçülerde yıkıma yol açabilen ana-baba 'sevgisinin' kör zayıflığı ancak bu gibi durumlarda vardır."[1]

Aileye egemen olan genel hava, çocuğun aile içerisindeki eğitiminin başarısının en kesin etmenidir. En doğru, en zekice eğitbilimsel araçlar bile eğer ana-baba arasındaki ilişkiler, saygı, içtenlik, sevgi ve ilgiden yoksunsa, yetersiz kalır. Ana-babaların otoritesi, kendi davranışlarına, ailenin çalışmayı da içeren geleneklerine, düşünme tarzına, alışkanlıklarına, duygularına bağlıdır. Otoritelerinden gerçekten hoşnut kalmaları için "ana-babalar, Sovyetler Birliği'nin bir yurttaşı olarak, zengin, bilinçli ve ahlaksal bir yaşam sürdürmelidir. Bu nedenle, çocuklara göre belli bir düzeyde yer almak zorundadırlar, ama çocuklar için yapay olarak yaratılmamış, insancıl bir düzeyde."[2]

Doğru bir eğitimin kaçınılmaz koşulu, çocukların mantığının, onların duygu dünyasının tanınmasıdır. Eğer ana-baba otoritesi "bu çocuk yaşamının kenarına dikilmiş bir korkuluk gibi devinimsiz kalıyorsa, eğer çocuğun yüzü, gülümsemesi, mimikleri, düşleri ve gözyaşları sizde hiçbir iz bırakmadan geçip gidiyorsa, eğer babanın çizgileri bir yurttaş yüzünün çizgileri değilse, otoriteye sahip olmanız beş para etmez."[3]

Çocukları küçük yaşlardan başlayarak dakikliğe ve zamanı akılcı kullanmaya alıştırmak gerekir. Her konuda saatli davranmaya bir kez alışan çocuk, kendisine karşı titiz olmaya da alışır. "Saatinde kalkmak, gerek iradenin güçlenmesi, gerekse yataktaki boş

1 Anton Makarenko: *Üç Ciltlik Eser*, C.III, s.115.
2 Anton Makarenko: *Üc Ciltlik Eser*, C.III, s.157.
3 Aynı eser, s.223.

hayal oyunlarının ve gevşemenin önlenmesi bakımından çok önemlidir. Saatinde sofraya oturmak anneye, aileye ve diğerlerine duyulan saygının bir kanıtıdır, insanın kendisine saygısıdır. Tüm bu özenli çalışmalar size, ana-baba otoritesi ve disiplin çemberinde bir yer verir, *böylece cinsel eğitime de katkıda bulunur*."[1]

Ailedeki eğitim de dahil olmak üzere tüm eğitimin temel amacı, doğru ahlak kavramları oluşturmak ve her durumda komünist ahlak normlarına denk düşmesi gereken bir kılavuzluk hazırlamaktır. Anne ve baba eğer eğitsel işlevinin sorumluluğunu ve güzelliğini bütünüyle anlıyorsa, eğer doğru kavramlara dayanıyorsa, her aile bu amaca ulaşabilecek güçtedir.

1935 Eylül'ünde Makarenko, Ukrayna İçişleri Komiserliği Çalışma Komünleri Bölümünün müdür yardımcılığını üstlendiği Kiyev'e gönderildi. Anton Semyonoviç bu yeni görevinde, Gorki Kolonisi ve Dzerjinski Komünündeki deneyimini diğer eğitim kurumlarına da yaymaya çalışıyordu. Böylece ünlü *Eğitim Sürecinin Örgütlenme Yöntemi*'ni yazdı.

Anton Semyonoviç Kiyev'de yaşarken de Dzerjinski Komnüyle ilişkilerini hep sürdürdü. İçişleri Komiserliği Çalışma Kolonilerinin Ukrayna Amatör Sanat Olimpiyadı nedeniyle düzenlenen revüde, kendi komün üyelerinin başında yürüdü.

Komündeki çalışma yılları Makarenko için yoğun bir edebî ve bilimsel etkinlik dönemi oldu.

1930 sonbaharında ve kışında, Dzerjinski Komünündeki yaşamı anlatan *'30 Yılının Yürüyüşü*'nü yazdı. Kitap 1932'de ortaya çıktı. Gorki, o sırada yaşadığı Sorrente'dan Makarenko'ya bir mektup gönderdi. "Sevgili Anton Semyonoviç" diye yazıyordu, "dün kitabınızı, *'30 Yılının Yürüyüşü*'nü okudum. Heyecan ve sevinçle okudum. Komünü ve komün üyelerini şaşılacak bir güzellikle anlatmışsınız. Çocuklara yönelik sevginiz ve sürekli ilginiz, çocuk ruhuna ilişkin ince kavrayışınız kendisini her sayfada belli ediyor. Szi bu kitaptan dolayı içtenlikle kutluyorum."[2]

Anton Semyonoviç 1932'de *F.D.-1* öyküsünü bitirdi; burada komün yaşamındaki yeni bir evreyi anlatıyordu. Makarenko

1 Aynı eser, s.265.
2 Anton Makarenko: *Eserler*, C.VII, s.353.

1933'de, *Mode Majeur* adlı bir piyesle S.S.C.B. Dramatik Yapıtlar Yarışmasına katıldı; piyes, jüri mansiyonu kazandı ve 1935'de yayınlandı. Bu süre boyunca Anton Semyonoviç asıl yapıtı *Yaşam Yolu*'nun çalışmalarını da ihmal etmiyordu. 1933'de Gorki'den dostça kaygılarla dolu bir mektup aldı. "Sevgili Anton Semyonoviç" diye yazıyordu Gorki, "kendinizi yorgun hissetmeye başladığınızı ve dinlenmeye gereksinmeniz olduğunu rastlantıyla öğrendim. Doğrusunu söylemek gerekirse, dinlenmenizi benim de düşünmem gerekirdi; çünkü ben bir anlamda sizin denetleyicinizim ve bazı basit şeyleri anlamak zorundayım. On iki yıl boyunca çalıştınız, çabalarınızın sonuçları da oldukça değerli. Öte yandan bunlarla ilgili olarak kimse hiçbir şey bilmiyor ve siz sözetmediğiniz sürece de kimse hiçbir şey bilmeyecek.

Sıcak bir bölgeye yerleşin ve kitabınızı yazın sevgili dostum."[1]

Gorki Makarenko'ya yalnızca moral desteği vermekle kalmadı, ona diğer bütün uğraşlarını bırakıp yalnızca kitabına yoğunlaşmasını rica ederek 5.000 ruble gibi önemli miktarda bir para gönderdi.

1933'ün sonunda *Yaşam Yolu*'nun birinci bölümü bitmişti ve takvimde, Gorki'nin redaksiyonuyla yayınlanan "17 Yılı" görüldü.

1934 sonbaharında *Yaşam Yolu*'nun ikinci bölümü yayınlandı.

Anton Semyonoviç 1935 Ocak'ından Eylül'e kadar sekiz ay boyunca, kitabının üçüncü bölümünü tamamladı. Gorki bu bölümü okuduktan sonra şunları yazıyordu: "...*Yaşam Yolu*'nun üçüncü bölümü, bana ilk iki bölümden daha önemli gibi geliyor. Gorki Kolonisindeki çocukların Kuryaj'dakilerle karşılaşma sahnesini büyük bir heyecanla okudum; burada pekçok şey son derece duygulu.

Sizi kusursuz kitabınız için hararele kutluyorum."[2]

Anton Semyonoviç'i başka okuyucular da kutluyordu. Çocuklar ve yetişkinler ona ülkenin her köşesinden en içten duygularını ifade eden mektuplar gönderiyordu.

1 Aynı eser, s.355.
2 Aynı eser, s.370-371.

Makarenko'nun edebî etkinlikleri halk tarafından çok beğenilmişti. 1 Temmuz 1934'de Sovyet Yazarlar Birliği'ne kabul edildi.

Makarenko yaşamının son yıllarını kendisini artık tamamen edebî ve bilimsel çalışmalara verme olanağını bulduğu Moskova'da geçirdi. Coşkuyla, bol bol yazıyordu. *Pravda*'da, *İzvezya*'da ve diğer gazetelerde ardarda okulun ve Sovyet eğitbiliminin geleceğiyle ilgili makaleleri çıkıyordu. Anton Semyonoviç, okurların istekleri doğrultusunda sık sık konferanslar veriyordu. Yalnızca 1937 yılı boyunca, Moskova'daki 310 numaralı okulun sekizinci, dokuzuncu ve onuncu sınıf öğrencileriyle, Moskova bölgesi eğitbilim okulunun öğrencileri ve öğretmenleriyle, Komünist Yükseköğretim Enstitüsü'ndeki öğrenciler ve meslekdaşlarıyla tartışmalar yaptı.

1937 sonbaharında Makarenko, radyoda ailedeki eğitimin sorunları üzerine sekiz konferansa katıldı. 1938 Ocak'ında R.S.F.S.R.'nin Halk Eğitimi Komiserliği çalışanları için bir dizi konferans verdi.

Krasnaya Nov Dergisi 1937'de *Ana Babaların Kitabı*'nı yayınladı. Bu yenilikçi yapıt Makarenko'nun tüm yazıları gibi ve özgün bir tarzda, aynı yıl ayrı olarak basıldı. Makarenko burada yeni sosyalist ailedeki eğitimin sorunlarından söz ediyor ve bu sorunların çözüm yolunu gösteriyordu.

Makarenko'nun bu yıllarda yazdığı bir diğer önemli yapıtı olan *Kulelerdeki Bayraklar* romanı, *Yaşam Yolu*'nun özgün bir devamı olarak değerlendirilebilir. Makarenko burada Dzerjinski Komünündeki yaşamı anlattı, hareket halinde, iyi örgütlenmiş ve ahlaksal açıdan kusursuz bir kolektif gösterdi.

31 Ocak 1939'da Makarenko'ya "Sovyet edebiyatının gelişim alanındaki dikkat çekici başarılarından dolayı" Kızıl Bayrak Çalışma Ödülü verildi.

Bu dönem Anton Semyonoviç için büyük bir yaratıcı etkinlik dönemi oldu. Çok kısa bir süre içerisinde aralarında "Komünist Törebilim", "Toplum ve Edebiyat" gibi edebî eleştirilerin de bulunduğu çok sayıda önemli eğitbilimsel makale yayınladı. *Ana Babaların Kitabı*'nın devamını yazmayı, *Bir Kuşağın Yolları* romanını bitirmeyi, pekçok senaryo hazırlamayı ve üç yılı da komünist eğitim üzerine temel bir çalışmaya ayırmayı tasarlıyordu.

1939 Şubat'ında Anton Semyonoviç Komünist Parti'ye kabul talebinde bulundu. Konu, 4 Nisan 1939'da toplanacak olan Sovyet Yazarlar Birliği Parti Örgütünün gündemine alınmıştı.

1939 Mart'ı başında Makarenko Harkov'a geldi. Burada "eğitbilimsel görüşlerim" konulu bir konferans verdi ve Dzerjinski Komününün eski öğrencileriyle karşılaştı. Bu onun son karşılaşması ve onlara son müdahalesi oldu. Yazlarını geçirdiği kasaba olan Golitsino'dan Moskova'ya dönen Makarenko, 1 Nisan 1939'da ani bir kalp kriziyle öldü.

Günümüzde de her aydın insan yeni kuşağın sorumluluğunu duyuyor. Eğer Makarenko'nun yaşamına ve etkinliklerine, kitaplarına başvurulursa, bugün bizi uğraştıran çok sayıda soruna yanıt bulunabilir.

Düş kurma yeteneğine sahip, ahlaksal açıdan güzel ve mutlu olan, maddî ve tinsel değerlerin yaratıcısı: Anton Semyonoviç Makarenko eğittiği çocukların her birini böyle görüyordu. Ve onlara kendi mutluluğunun gizini açıklıyordu: "Yarını, geleceği düşünmenin güçlerini bulmak gerekiyor."[1]

Makarenko yaşamında ve işinde sürekli olarak geleceği düşünüyordu ve bu geleceğin insanları, bizim çağdaşlarımız, bu esinli ve güzellik dolu çalışması için ona gönül borcu duyuyor.

1 Anton Makarenko: *Eşerler*, C.V, s.431.

İKİNCİ BÖLÜM

KENDİ KALEMİNDEN MAKARENKO

"ANA BABALARIN KİTABI" NDAN

Gençliğimde bir kez, hükümet merkezimizin yakınlarındaki bir malikanede yazı geçirmekte olan bir prens ailesinden, oldukça başarısız olan oğullarını kötü geçen bir sınava yaz boyunca yeniden hazırlamam için bir öneri aldım. Yüksek aristokrasinin törelerıyle tanışma düşüncesinin ve ödenecek yüksek ücretin beni ayartmasına engel olamadım. Kimselerin olmadığı istasyonda, kavurucu sıcağın altında geniş, uzun ve görkemli bir araba bekliyordu beni. Hem arabacı, hem de parlak, siyah renkli atlar aynı derecede hayal gücümü zorluyordu. Bütün bunlara bakıp, o ana kadar, hakkında kitaplardan okuduklarım dışında hiçbir şey bilmediğim soylular dünyasına karşı hayranlık bile duyuyordum.

Küçük, eski valizim arabaya rastgele atıldı ve ben ruhumu bir yorgunluğun sardığını duyumsadım: Hangi şeytana uyup da büyüklerin arasına karışmaya gelmiştim? Bu insanların kendi yasaları vardı; arabaları, aynı atları gibi aristokrat kökenli olduğu anlaşılan sessiz arabacıları vardı.

Bu malikanede geçirdiğim iki ay boyunca, yolda başlamış olan melankoli son güne kadar beni bırakmadı. Ancak dönüşte, eski valizimin bu kez neşeyle atıldığı aynı arabada, hiçbir şey beni şaşırtacak kadar güçlü görünmedi gözüme: Ne araba, ne arabacı ve ne de bu erişilmez yükseklikteki parlak, gönençli prens dünyası.

Bu dünya benim hoşuma gitmedi. Prens, Majesteleri'nin yardımcısı tuğgeneral, sarayın bir yerinde "çalışıyordu" ve malikanesine daha bir kez bile adım atmamıştı. Burada yaz tatilini geçirenler, yaşlı, kuru ve büyük burunlu bir kadın olan prenses, yine belirgin bir biçimde kemikli burunları olan iki genç kız ve on iki yaşındaki

küçük oğlan çocuğuydu. Hepsi, hattâ öğrencim bile aynı görünümdeydi. Yemek odasında her gün yirmi kadar insan yer alıyordu ve ben bunların kim olduğunu hiçbir zaman öğrenemedim. Bu insanların bir bölümü malikanede yaşıyor, diğerleri de iki ya da üç günde bir onları görmeye geliyordu. Bunlar, aralarında unvanlı kişilerin de bulunduğu komşulardı. O güne kadar benzer bir sülalenin hükümetimizde bu kadar kalabalıkça yuvalandığını düşünememiştim.

Bütün bu arkadaşlıkların istisnasız hepsi ruhsal boşluklarıyla şaşırttılar beni. Yaşamım boyunca hiç bu kadar yararsız bir koleksiyona rastlamamıştım. Bundan dolayı onlardaki bazı değerleri keşfetmede yetersiz kalmış olabilirim.

Onları incelerken yalnızca babamı anımsıyordum. Her gün sabahın beşinde kalkıyordu, daha tanyerinin kızıllığı geçmeden. Bu, onlarca yıl sürdü. On beş dakika içinde hazırlanıp, elinde kırmızı bir mendille sardığı kahvaltısı ile yola koyulurdu. Akşamın altısında her yanı tozlarla kaplı olarak ve ciddi bir tavırla fabrikadan çıktığında ilk işi, içinde uzunca bir süredir yiyeceğini taşıdığı ve özenle katlanmış olan mendilini mutfaktaki taburenin üzerine koymaktı. Bütün bu prensler, bu kontlar, Majesteleri'nin yardımcısı bu tuğgeneraller ve onların konukları ve asalakları, kırmızı pamuktan basit bir mendilin nelere değdiğini, neden özellikle ondan satın almak gerektiğini ve yemek bittikten sonra onu dikkatle silkeleyip önce dörde, sonra ortasından bir kez daha ikiye katlamanın önemini hiçbir zaman anlamayacaklardı.

Şimdi bu prens ailesini iğrenç bir karikatür olarak anımsıyorum: Ama o daha çok bir şefin çevresinde toplanmış bir tembeller kliği ya da bir kötülük derneğiydi. Bu yaşam biçimini tüm ayrıntılarıyla iğrenerek gözlemiştim: O şişirilmiş, saçma, boş ve yararsızlığı açıkça belli konuşmalar, masadaki çeşitler, örtünün üzerindeki bitip tükenmez çatal, bıçak dizileri ve insanlığa hakaretten başka bir şey olmayan uşaklık...

Bugün bile anlayamamışımdır; insanlar böylesine işsiz güçsüz ve besiye çekilmişcesine, sıradan bir hayvana dönüşmeden ne kadar yaşayabilir? Bir yıl, iki yıl, dilerseniz beş yıl diyelim, ama yüzlerce yıl da olamaz ya?

Ama onlar yüzyıllardan beri böyle yaşıyordu. Malikane alın satımları, kendileri gibi aylak ve acayip insanlar, aldatıcı umutlar, zevkler, ödüller, ölümler, evlilikler, entrikalar, şu ya da bu tip başarılar konusunda gevezelik ederek geçiriyorlardı tüm günlerini.

Öyle görünüyordu ki öğrencim de kızkardeşleri ve prenses annesi gibi zekaca geri bir çocuktu. Zaten onlar için ne büyük bir entelektüel gelişme, ne de basit bir aritmetik gerekliydi. Zenginlik, unvan, saray dünyasındaki küçük yerleri, yaşam kuralları, uzunca bir süreden beri mumyalaşmış, robotlaşmış estetik ve törel değerler, karmaşık olmayan bir aile eğitimi. İşte prensin geleceğini bütün bu unsurlar tanımlıyordu.

Bununla birlikte yaşamlarının tüm özünü oluşturan şey kazanmak gereksinmesiydi: Sürekli ve alışılmış bir para biriktirme kaygısı, etiketin ve yüksekten bakmanın altına iyice gizlenmiş, en çirkin ve en iğrenç biçimiyle açgözlülük. Şimdilik paylarına düşenden pek hoşnut değillerdi. Bir demiryolu yapılmak üzereydi, porselen fabrikaları kurmak için bir ortaklık oluşturuluyordu, birisi fiyatlar üzerine iyi bir spekülasyon yapmıştı. Bütün bunlar onları her yerde ilgilendiriyor, meraklandırıyor, kızdırıyor, kışkırtıyor ve korkutuyordu. Kararsızlıklarından dolayı acı çekiyor ve bu acıyı dindiremiyorlardı. Ve şaşırtıcı bir olgu: Bu aile bazı şeyleri geri de çeviriyordu! Prenses acıklı bir ses tonuyla tuvaletini iptal ettirmek için Paris'e yazmak zorunda olduğunu anlatıyordu, çünkü prensin "bir iş için" bu paraya gereksinmesi vardı. Öğrencim ise aynı yakınmayla, geçen yıl bir yat satın almak istemesine karşın bu isteğinin yerine getirilmeyişine söylenip duruyordu.

Çok uzaklara, işçi dünyasıyla hiçbir benzerliği bulunmayan ve benim gözümde son derece iğrenç ve yabancı olan insanların dünyasına bir yolculuk yapmış olarak işçi ailemin yanına döndüm. Benim dünyam sınırsız bir biçimde daha parlak ve daha gönençli göründü bana. Burada insan uygarlığının gerçek yaratıcıları vardı: İşçiler, öğretmenler, doktorlar, mühendisler, öğrenciler... Burada kişilikler, düşünceler, büyük inançlar vardı; aşetli tartışmalar yapılıyordu ve mücadele sürüp gidiyordu. Babamın dostları, tüm bu yaşlı "zanaatçılar", aristokratlardan daha zeki, daha canlı ve daha insandı. Pazar günleri dostumuz yapı ressamı Kudyakov babamı

görmeye gelirdi. Karşıma oturup dişsiz ağzını şakacı bir tavırla oynatarak şöyle derdi:

— Onların arkadaşlığını istiyor muyum bakalım, sordun mu bana? Canları cehenneme. Ellerinle bir şölen hazırlasan, üstelik her yanını altınla kaplasan yine de bu tembellerden biriyle bir bardak su bile içmek istemem. Oysa Semyon Grigoryeviç'le güzel vakit geçiriyor, şundan bundan konuşuyoruz. Prenssiz yaşanabilir, ama bizler, ressamlar olmadan? Vay canına, hayır... Nasıl bir yaşam olurdu? Renksiz bir yaşam...

Sonraları, özellikle Ekim Devriminden sonra, eski dönemlerde prens ailelerinde olup bitenlerle kimi dostlarımızın ailesindekiler arasında bazı ortak noktalar olduğunu da gördüm.

Tren şefi Novak bizim işçi kesiminde istasyon şefiyle bir tutuluyordu. Kendisini ve ailesini yeryüzünün öteki yerlerinden ayıran yüksek duvarlarla çevrili geniş bir avluda, bizim için gizemli kalan bir yaşam sürdürüyordu. Bu avludan, tek katlı bir evin biçimsiz görüntüsü çıkıyordu dışarı. Zemin katta yine Novak ailesine ait bir "dükkân" vardı. Ana babalarımızın bizi çocukluğumuzdan beri gazyağı, ayçiçeği yağı ve tütün almak için gönderdiği bu dükkâna az da olsa alışmıştık. Evin öteki zengenliklerinden ise bizim seçebildiklerimiz, yalnızca pencerelerdeki tül perdelerdi. "Tül" sözcüğü benim için, erişilmesi olanaksız bir görkemin anlatımıydı.

Tren şefi Novak, zayıf, soğuk görünümlü, gri üniformalı, kısa kesilmiş sakalları olan biriydi. Haftada yaklaşık iki kez yaylı bir briçkayla evimizin önünden geçiyordu. Arabada, parlak çizmelerinin hemen yanında, yine parlak kestane renginde ve içinde genel bir söylentiye göre "kırlangıçlar"dan aldığı paraları sakladığı bir çanta bulunurdu. Çocuktum o zamanlar ve "kırlangıçlar"ı gizemli yaratıklar ve mutluluk taşıyıcısı bir çeşit cinler olarak düşünüyordum.

Novak'ların, ana babalarımızın her zaman yüzümüze vurur gibi söz ettikleri, güzel, iki dirhem bir çekirdek çocukları vardı. Gözkamaştırıcı kolej üniformaları giyinir, omuzlarını gösterişli apoletlerle süslerlerdi. Çevrelerindeki öteki zengin çocuklarıyla gururlu, yanlarına varılmaz bir havaya bürünerek geçerlerdi sokaklarımızdan. Bunlar papazın, saymanın, polis komiserinin, müfettişin ve işaret memurunun çocuklarıydı.

Bu erişilmez aristokrasinin, varlığını çevreleyen derin gize karşın yaşam ölçütlerinin, sonuçta da eğitim kurallarının bizim işçi ailelerimize girmesi, tatildeyken kazara ilişkiye girdiğim üst sınıfın etkisiyle olmuştu. Kapitalist toplumun yasaları ve aile biçimleri prens apartmanlarından tutun da Ressam Kudyakov'un evine kadar sonsuz bir merdivenle uzanıyordu bize. Bir uçurum, yalnızca nicel değil, aynı zamanda nitelik açısından da varolan sınıflar arası bir uçurum elbette onları ayırıyordu. İşçi sınıfı, özünde en derin biçimiyle insancıl olan kendi törelerine, yasalarına göre yaşıyordu. Burbon burunlu genç prensesleri miras olarak, kendine ait bir yat düşüyle birlikte unvan, malikaneler, elmaslar beklese de, alçakgönüllü bir zanaatçının kızı olan Dona Kudyakova da mirastan yoksun sayılmazdı: Bir "çeyiz sandığı", bir dikiş makinası, nikel topuzlu bir karyola ve bir gramofona sahip olma düşü.

Eskiden zanaatçı ve küçük memur aileleri de dahil olmak üzere, ailenin kendisi de gösterdiğimiz kurallar gereğince bir biriktirme düzeni oluşturuyordu. Bu biriktirme değişik biçimler altında ve değişik amaçlar için gerçekleşiyordu: Novak, "kırlangıçlar"ın sırtından küpünü dolduruyor, işaret memuru, işçi hesap yönetmeliklerinin denetimsizliğinden yararlanıyor, Ressam Kudyakov da günde on beş saat çalışıyordu. Atelye çıkışında ya zengin evlerine badana yapmaya gidiyor, ya da mezar anıtlarını İsa figürleriyle süslüyordu. Elbette, ailenin temsil ettiği şirket unvanının saygınlığını sağlamlaştırmak için olduğu gibi, çocukların eğitimi, kızların çeyizi ve "yaşlılık günlerinin güvencesi" için de para biriktirmek kaçınılmazdı. Bu tür bir biriktirme bazılarının, yalnızca sefalet korkusundan kurtulmakla kalmayıp, gerçekten "biri" olmayı da umabileceleri toplumsal bir çevreye girebilmelerini sağlıyordu.

"HALK EĞİTİMİ DÜZENLEYİCİLERİ MERKEZ ENSTİTÜSÜ'NE KABUL DİLEKÇESİ"NDEN

Beni Enstitünün eğitbilim bölümüne kabul etmenizi rica ediyorum. 1888'de doğdum, babam demiryolu işçisiydi. 1905'de iki yıllık eğitbilim kurslarını tamamladıktan sonra öğretmen olarak çalıştım. 1914'de, 1917'de altın madalya kazanarak bitirdiğim Poltava öğretmen okuluna alındım. 1917'den 1919'a kadar Kiryukov'da, daha çok vagon atelyelerinde çalışanların çocuklarının kaydolduğu büyük bir okulun müdürlüğünü yaptım (1000 kadar öğrencisi vardı). 1920'de Poltava Hükümeti Halk Eğitimi bana suçlu gençler için (küçükler) bir koloni kurma ve yönetme görevi verdi.

Büyük bir çam ormanının ortasındaki bu kolonide, beş eğitimci ve seksen çocukla birlikte geçirdiğim iki yıl boyunca, son derece güç koşullarda, olabildiğince ilginç kurumlardan birini oluşturabildim.

Bugün koloni gelişiyor, ama ben bu iki yılın sınırsız deneyimini ve ortaya çıkardığı çok sayıda sorunu bilimsel olarak genelleştirmek istiyorum. Eğer kolonide, bilimsel merkezlerden uzakta, günde on altı saat çalışarak kalacak olursam, bunu yapmam mümkün olmayacak. Ekteki belgelerden de anlaşılacağı gibi çok çekici öneriler aldım, ancak bana göre eğitim alanında yalnızca Moskova'daki bilimsel çalışma koloniyi bırakmama değer.

Mülakat biçiminde bir sınava girme riskini göze almak istemiyorum. Son yılların yoğun çalışması doğal olarak, çok kolay unutulabilen bazı şeyleri aklımda tutmama olanak vermedi; bunda bazı konulardaki sınıf çalışmasına doğrudan ve sıkça katılmamamın da etkisi var. Bu nedenle bilgilerin biçimsel yanına ilişkin pekçok soruya yanıt verememem mümkün. Oysa Moskova'dan başarısızlıkla dönmek bana çok zor gelecek: Yalnızca kendime olan saygımı değil, ama özellikle ileride, aynı kolonide ya da diğerlerinde bana gerekecek olan enerjiyi düşünüyorum. Öte yandan yolculuk için gerekli araçların da yok. Hazırlığım konusunda bilgi vermek için "mülakat yerine geçecek" kısa bir özet gönderiyorum.

Zorunlu derslere ilişkin sistematik bilgilerim öğretmen okulundan geliyor.

Matematik beni hiçbir zaman özel olarak ilgilendirmedi, bu nedenle aritmetik, geometri, cebir, trigonometri ve fizik alanındaki bilgilerim, devrimden önce bitirdiğim öğretmen okulunun ders düzeyini aşamaz. Şu anda yalnızca trigonometrinin genel ilkelerini anımsıyorum, çok sayıda cebir kuramını ve birçok fizik yasasını unuttum; logaritmaya gelince, bunun şimdi benim için çok güç olacağını düşünüyorum.

Doğal bilimler. Hayvan psikolojisi ve bitkiler alanı kuşkusuz bütünüyle benim bilgi alanıma giriyor. Anatomi bilgim zayıf. Jeolojiye gelince, birçok ayrıntıyı unuttum. Astronomiyi iyi biliyorum ve Poltava Müzesinde bununla uğraştım. Öte yandan, astronomi ve kozmografi alanındaki bilgilerimin, uzun süreli bir ilginin sonucu olduğunu söylemem gerekir.

Genel biyoloji konusunda sağlam bilgilerim var. Darwin'in yapıtını birçok kez yeniden okudum, Schmied ve Timriyazev'in kitaplarını tanıyorum, Darwincilerin en son çalışmalarından haberim var. Meçnikov ve diğer bazı doğalbilimcilerin kitaplarını okudum.

Kimyaya gelince, pratik olarak bilmiyorum. Birçok reaksiyonu unuttum, ama genel savlar ve kimyanın yeni felsefesi bana hiç yabancı değil. Mendelev, Morozov, Ramsay'ın yapıtlarını okudum. Radyoaktivite çok ilgimi çekiyor.

Coğrafyayı, özellikle dünya endürstrisini ve karşılaştırmalı coğrafyayı biliyorum. Tarihini ve gelecekteki biçiminin unsurlarını tanıdığım politik ekonomi konusunda iyiyim. Bütün bunlar elbette kılavuz kitaplardan kaynaklanmıyor. Avustralya ve Yeni Zelenda beni son derece ilgilendiriyor.

Tarihi özellikle seviyorum. Kilyuçevski ve Pokrovski'nin kitaplarını hemen hemen ezberledim, Kostomarov ve Pavlov-Silvanski'nin monografileri gibi Solovyov'unkileri de birçok kez yeniden okudum. Rusya tarihinin dışındaki tarih bilgim Viper, Alandski, Petruçevski ve Karev'in kitaplarından kaynaklanıyor. Kısaca, Rusya'da basılan tüm tarih kitaplarını biliyorum. Tüm tarihsel ve toplumbilimsel görünümleriyle feodalite beni özellikle ilgilendiriyor. Homeros'un yunanlısı (*İlyada ve Odissea'dan*) gibi Fransız Devrimi dönemini de iyi tanıyorum...

Sosyalizmin tarihi ve politik ekonomi konusunda da Tugan-Baranovski ve Jeleznov'un kitaplarını inceledim. Mikavlovski, Lafargue, Maslov ve Lenin'in çalışmaları gibi, Marx'ın da bazı kitaplarını (yanlızca *Kapital*'i açıklamalardan) okudum.

Çelpanov, Minto ve Troçki'nin kitaplarını okuyarak mantığı da iyi öğrendim.

Psikoloji üzerine Rusya'da bulunabilen her şeyi okudum. Kolonideki psikolojik deneyim ve gözlem odasını ben kurdum, ama psikoloji biliminin sıfırdan başlaması gerektiğine derinlemesine inanıyorum.

Petrajiçki'nin çalışmaları bana göre psikoloji alanında bugüne kadar olanların en iyileri. Kitaplarının çoğunu okudum, ama ne yazık ki *Hukuk Kuramı Üzerine Denemeler*'i okuyamadım. Kişisel psikoloji diye bir şey olmadığı düşüncesindeyim. Beni bu konuda özellikle bizim Lazurski'nin bilimsel yaşamı ikna etti. Bu söylediklerime karşın psikolojiyi çok seviyor ve geleceğin onun alanına girdiğini düşünüyorum. Psikoloji konusunda sistematik bir düşüncem yok. Locke'yi, Kant'ın *Düz Mantığın Eleştirisi*'ni, Schopenhauer'i, Stirner'i, Nietzsche'yi ve Bergson'u okudum. Ruslardan Solovyov'un kitaplarını derinlemesine inceledim. Hegel'inkileri açıklamalardan tanıyorum.

Edebiyatı çok seviyorum. Shakespeare, Puşkin, Dostovevski, Hamsun en sevdiğim yazarlar. Tolstoy'un sınırsız gücünü anlıyorum; Dickens'a katlanamıyorum. Çağdaş edebiyatta Gorki'yi ve Aleksey Tolstoy'u tanıyor ve değerlendiriyorum. Çeşitli edebî kişilikler üzerine çok düşündüm, onları çözümledim. Poltava'daki öğretmen okulunda, bazı edebî yapıtlara ilişkin pek de kötü olmayan bir soru dizini oluşturmak zorunda kalmıştım. Edebî eleştiri konusunda yetenekli (orta derecede) olduğumu sanıyorum.

Benim özel alanıma, eğitbilime ilişkin çok şey okudum ve çok düşündüm. Öğretmen okulunda bana, üzerinde altı ay çalıştığım "Çağdaş Eğitbilimin Bunalımı" başlıklı büyük bir bilimsel çalışma için bir altın madalya verildi.

A. SOUGAK'A MEKTUBUNDAN

Gorki Kolonisi
24 Mart 1923

Sevgili Antonina Pavlovna,

Yeni elime geçen 13 Mart tarihli mektubunuzun ferahlatıcı havasına girerek size hemen yanıt vermek istedim.

Kiryukov'da nasıl çalıştığımı anımsıyor musunuz? Geçen yaz başıma gelenlerden belki sizin de haberiniz vardır. Şu işe bakın: Şimdi her şey bin kez daha güç. Yaklaşık altı haftadır iki gecede bir uyumaya başladım, uyku alışkanlığını neredeyse tamamen bıraktım. Size, neden yazı makinesiyle mektup yazmak gibi pek de doğru olmayan bir yolu seçtiğimi anlatmaya çalışarak, bu koşulları anlamanızı rica ediyorum. Açıkçası her şeyi son derece çabuk yapmam gerekiyor. Aynı anda üç ya da dört işle birden uğraşmaya bile alıştım; buna ben de şaşırıyorum.

Mektubunuz gerçekten muzaffer bir sevgi destanı gibi; muzaffer diyorum, çünkü mektubu okuyunca insanda Makarenko'nun, güzelim Kuryukov kentini terk ederek kolonisinde hapsolup kaldığı, vb., vb. için harab olduğu izlenimi doğuyor.

Kiryukov sakinlerinin hakkındaki bu gerçekten önemli değerlendirmesinin üzerinde derin derin düşündüm. Kiryukov'a geri dönme ve anneme yardımcı olma olanağını bulmak beni de mutlu eder. Gerçekten de, hepinizin söylediği gibi kolonide ne zamana kadar kalabilir ve harab olabilirim? Yaşamak gerekiyor...

Ama ne yazık ki sorunun çözülmesi için benim bunu istememem yetmiyor. Şimdi güçlü bir insanım, düşünemeyeceğiniz kadar güçlü. Beni koloni böyle yaptı. Haklı olarak dokunaklı bir tonla yazıyorsunuz: "Koloni size ne verdi?" Koloni bana öyle çok şey verdi ki Antonina Pavlovna, tahmin edemezsiniz. Bambaşka bir insan oldum, şimdi net bir davranış çizgim, çelik gibi iradem, direngenliğim, cesaretim ve sonuçta kendime güvenim var.

Kolonide bu üç yıl boyunca kazandığım deneyim gelecekteki tüm çalışmamı oluşturuyor. Sonraları ne yaparsam yapayım, etkinliklerimin kökenini hep kolonide aramam gerekecek. Bunun nedeni salt burada birşeyler öğrenmem ve çok sıkıntı çekmem değil, ama aynı zamanda büyük ve benim için önemli bir girişimde bulunmamdır.

Yaşamın burada harab olduğuna ilişkin temel düşüncenizde tamamen haksızsınız. Kolonide, kentteki birçok insanın yaşamından daha neşeli ve daha zekice bir yaşam sürdürdüğümüzü düşünüyorum. Ama bu da önemli değil, esas olan, buradaki çalışmamızın bize doyum sağlaması.

Enerjimi burada boşuboşuna yitirdiğimi de sanmayın. Bu çok yanlış olur. Deneyimimizin büyük önemi yalnızca suçlu gençler kolonilerine yönelik değil. Örgütlenmemiz şimdiden ilgi çekti. Kolonimiz artık Ukrayna'da çok önemli; 120 çocukla ilgileniyor. Doğrudan doğruya Halk Eğitimi Komiserliğine bağlıyız. Uyguladığımız öğretim yöntemleri basında tartışma konusu oldu, stajını bizde yapması ve sonra da Poltava Hükümetinin bir kurumuna atanması için istediğim kadar öğretmeni çağırma hakkım var. Öğretmenlerimizi seçme hakkım da var. Bir yıl içerisinde kolonimizin öneminin daha da artacağına inanıyorum, bunun tek nedeni yoğun bir etkinliğin onu canlandırmasıdır. Siz de koloniden, orada bitkisel bir yaşam sürdürüyormuşuz gibi söz ediyorsunuz.

Her şeyi koloniye vermek yerine onları Kiryukov'a saklamak gerektiğini söylüyorsunuz... Bu noktada koloni ya da Kiryukov değil, yapıtımızın kendisi, yeni bir eğitim deneyimi sözkonusu.

İşte böyle size her şeyi anlattım. Kiryukov'a gelmek benim için, koloniye bilerek zarar vermek, çocukları oradan kovmak, onları içinden çıktıkları serserilik, hırsızlık ve haydutluk çölüne itmek anlamına geliyor. Haydi Antonina Pavlovna, sevecen bir kadın ruhuna sahip olarak bana bu sorunu çözmek için yardımcı olun...

Bu ekin tarlamızı o kadar küçümsemeyin. Bu, sizin Kiryukov'da haberinizin bile olmadığı bir şiirdir, gerçektir. Burada her şey olağanüstü; hava, çalışma, çalışanlar, şarkılar, atlar! Şimdi bir tarımbilimcimiz var, kendi tohumlarımız, kendi tahıl araçlarımız, planımız ve Poltava'da herkes bizim sözümüzü dinliyor.

Eğer bir yazı makinam olmasaydı, kesinlikle bu denli uzun bir mektup yazamayacaktım. Yazışmamızı amerikanlaştırmamdan dolayı beni bağışlamanız için bir gerekçe daha...

Kendinize iyi bakın. Bana yazın.

Sizin *A. Makarenko*

Gençliğimi geçirdiğim bu yitik köşede edebî olaylar ancak büyük bir gecikmeyle sezilmişti.

Şu yalın ve coşkulu isim, *Maksim Gorki* karanlıklarımızı deldiği zaman tam anlamıyla gözlerimiz kamaştı.

Onun kitaplarını binbir güçlükle ediniyorduk. Kitaplar bize pek seyrek ulaşıyordu; gri gökyüzümüzden ansızın ateşten bir ok geçiyor, sonra gece daha da kararıyordu. Ama Maksim Gorki'nin, bizi eğlendirmek ya da o dönemde çok söylenen biçimiyle bizi geliştirmek için uzun öyküler yazan sıradan bir yazar olmadığını biz yeni anlıyorduk.

Ayak Takımı Arasında piyesi üzerimizde unutulmaz bir etki bıraktı. Bu piyesi Gorki'nin en büyük başyapıtı, çağdaş dünya edebiyatının bugüne kadarki en kusursuz piyesi olarak değerlendiriyorum. Bana göre bu bir trajedi. Trajik görünümleri sahnede olası bir dalgınlıkla örtülmüş de olsa ben onu hep böyle düşünüyorum. Luka, merhem gibi avutucu sözleri olan bu kurnaz yaşlı, zayıf ve yumuşakbaşlı olduğu için, dikkatleri açıkça ürkütücü bir tarzda, korkularını çok iyi tanıdığı gece barınağı sakinlerinin umutsuz durumuna, kaçınılmaz sonlarına çekiyor. Luka kendisini öngörülü katı bilgisi ve yine öngörülü olan merhametli yumuşaklığı arasındaki çelişkiyle ifade eden, ayrıcalıklı gücü olan bir kişilik. Piyesi oluşturabilen trajik çelişki burada, yalnızca bu kişilikte bulunuyor. Ama piyesde daha da trajik olan bir çizgi var; "toplum" tarafından unutulan bu insanların umarsız durumuyla büyük insansal güzellikleri arasındaki karşıtlık.

Maksim Gorki'nin sınırsız yeteneği bu piyeste pekçok yerde gösterdi kendisini, ama piyesin her yerinde aynı derecede gözkamaştırıcı. Bu yetenek her sözcükte tam anlamıyla parıldıyor, her sözcük düşündürücü ve heyecan verici bir başyapıt. Gorki gece barınağı sakinlerini dünyanın geri kalan bölümünden soyutluyor; bana gelince, bu bana kesinlikle bu "düyayı" düşündürüyordu. Bu "dünyanın" barınak duvarları ardındaki yaşamını hep duyumsuyordum. Gürültülü satıcıları işitiyordum, şık giyinmiş burjuvaları, geveze entelektüelleri, onların saraylarını ve apartmanlarını görüyor-

dum; bu dünyadan barınak sakinleri az sözediyordu ama ben çok nefret ediyordum.

Ayak Takımı Arasında her şeyden önce sorumluluk düşüncesini, devrim düşüncesini uyandırıyor. Bu belki de benim için diğer pekçoklarına göre daha belirgin, çünkü sonraki tüm yaşamım, eski dünyada günlerini kaçınılmaz bir biçimde bir gece barınağında geçirecek olan insanlara adanmak zorunda. Oysa yeni dünyada... ama karşılaştırma yapmak mümkün değil. Bu yeni dünyada ülkemizin, milyonlarca insanın peşinden gittiği en büyük kişileri Dzerjinski Komününü görmeye geliyor ve gece barınağının eski adayları onları ağırlıyor, onlara çalıştıkları sarayı, güneş ve mutluluk dolu yatakhaneleri, çiçek ekili toprakları gösteriyorlar.

Artık böyle; çünkü "toplumun" sorumluluğu devrim tarafından ilan edildi. Sözünü ettiğim dönemde başka türlüydü. Küçükburjuvalar Gorki'nin piyesinde çıplak ayaklılardan, bir grup insan toblosundan, insanın içini sızlatabilecek bir imgeden ve o insanların darkafalı uysallıklarına ve "diğerleri gibi davranmadığınız için size teşekkür ederim bayım" türündeki yakarışlarına ilişkin bir hareket noktasından başka hiçbir şey görmek istemiyordu. "Çıplak ayaklılar" sözcüğünün bizzat kendisi Gorki'nin trajedisinin gerçek doğasının görünmemesini sağlayan bir perdeydi, burada rahatlatıcı birşeyler, kınamaya ve sınırları belirlemeye yönelik küçük bir ayrıntı vardı.

Maksim Gorki benim için yalnızca bir yazar değil, aynı zamanda bir düşünce adamıydı. Öğretmenken derslerimde Gorki'den vazgeçemiyordum. Öğretmenlik yaptığım ve genellikle demiryolu çalışanlarının çocuklarının geldiği okuldaki hava diğer yerlere göre çok daha iyiydi; gerçek işçi toplumu, emekçiler okulu tamamen elinde tutuyordu ve "Rus Halkının Birliği"[1] buraya yaklaşmaya cesaret edemiyordu. Çok sayıda bolşevik bu okuldan çıktı.

Maksim Gorki bize marksist dünyayı gösteriyordu. Tarih anlayışı bize başka yollarla, bolşevik propogandası ve devrimci olaylar kanalıyla, özellikle de günlük yaşamımız aracılığıyla ulaşmışsa da, bu tarihin ilerlemesini bize duyumsatan Gorki olmuştu, bize ki-

1 *Rus Halkının Birliği*. 1905 Ekim'inde St.Petersburg'da devrimci harekete karşı mücadele etmek için ortaya çıkan aşırı gericiler.

nini ve tutkusunu, gerektiğinde sınırsız iyimserliğini iletiyordu: "Fırtına daha güçlü patlasın! "

Gorki'nin yaşamı ve yaptıkları bizim için bir davranış örneğiydi. Bizim bazı özelliklerimizin onda da olduğunu düşünüyorduk; belki de bilinçsizce bizim için o zamana değin ulaşılmaz olan kültürün yüksek alanlarına girebilme olanağının somutlaştığını görüyorduk onda. Devrimi sağlamlaştırmak ve genişletmek için hepimiz arkasında fırlamak zorundaydık. Gerçekten de aramızdan çoğu bunu yaptı ve Gorki'ye yardım etti.

Kuşkusuz ben de onlardan biriydim. Belli bir zaman süresince, edebî etkinliğin yararlı olabilecek tek alan olduğuna inandım. 1914'de *Anlamsız Gün* adını verdiğim ve Gorki'ye gönderdiğim bir uzun öykü yazdım. Bu öyküde gerçek bir olayı ele almıştım: Bir papaz karısını kıskanıyordu, onun kendisini bir öğretmenle aldattığından kuşkulanıyordu; kadın ve öğretmen papazdan çekiniyordu. Gorki bana elyazısıyla bir mektup yazdı, onu bugün bile sözcüğü sözcüğüne anımsıyorum:

"Konu ilginç, ama yazı zayıf; papazın duygularında dramatik olan şey iyi seçilmiyor; zemin özenli değil, diyalogda ilgi eksikliği var. Başka şey yazmayı deneyin.

M. Gorki."

Gorki'nin konumu ilginç bulması beni pek fazla avutamadı. Bir yazarın tekniğe sahip olması, zemine ilişkin bazı bilgiler edenmise, diyalog kurmayı bilmesi gerektiğini anladım. Yetenek de gerekiyordu: Büyük bir olasılıkla bu bende yoktu. Bana insansal gururu öğreten Maksim Gorki'nin kendisiydi ve ben de bu gururla donanmıştım. Kuşkusuz "başka şey yazabileceğimi" düşündüm, ama bundan daha iyi birşeyler çıkaramayacağım şimdiden kanıtlanmamış mıydı? Özel acılar çekmeden, aynı derecede önemli olan eğitbilimsel etkinliğimde yer alarak yazar olma düşümden vazgeçtim. Öğretmen olarak kültürel cephede savaşınam mümkün değil miydi? Gorki dostça açıklığıyla beni mutlu bile etmişti ve bu da öğrenilmesi gereken bir şeydi.

Eğitbilimsel çalışmaların başlangıçtan beri oldukça başarılıydı, ama Ekim'den sonra önüme görülmemiş perspektifler çıktı.

Bu perspektiflerle biz eğitimcilerin ipin ucunu kaçırma derecesinde başı dönmüştü ve doğrusunu söylemek gerekirse epeyce kargaşa yarattık. Neyse ki 1920'de suçlu gençler için kurulmuş bir koloniye gönderildim. Bana verilen görev öylesine önemli, öylesine ivediydi ki, açıkçası yanılmaya zamanım yoktu. Ama kendime nasıl bir yol çizeceğimi de bilmiyordum. Suçlu gençler için kurulmuş eski kolonilerin deneyimi bu durumda işime yaramıyordu, bu konuda yazılmış kitap, yeni bir deneyim yoktu. Durumum oldukça güç, hemen hemen umutsuzdu.

Hiçbir "bilimsel" çıkış yolu bulamıyordum, bu durum beni insanın genel bilgilerine başvurmaya yöneltti, bu da benim için Gorki'ye başvurmak anlamını geliyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse onun yapıtlarını yeniden okumaya pek de gereksinmem yoktu, çünkü onları iyi tanıyordum, yine de hepsini yeni baştan okudum. Şimdi de yeni eğitimcilere Gorki'nin kitaplarını okumalarını salık veriyorum. Bu kitaplar kuşkusuz bir yöntem önermiyor, ama insana ve insan olanaklarının sınırsızlığına ilişkin derin bilgiler veriyor; insanı yaradılışına göre ele almıyor, ama marksist genelleştirmeyle çakışan olağanüstü bir genelleştirme sunuyor.

Gorki'de insan, her zaman toplum içerisinde gösterilmiştir, kökeni bilinir, her şeyden önce toplumsaldır ve eğer acı çekiyorsa ya da mutsuzsa bu nedenle her zaman suçlu olduğu söylenebilir. Ama esas olan bu acılar değil. Öyle sanıyorum ki Gorki'nin kahramanlarının bu acıya istemeden katlandıkları öne sürülebilir ve bu da biz eğitimciler için son derece önemli. Konuyu daha ayrıntılı açıklayamıyorum, çünkü özel bir inceleme gerekiyor. Burada Gorki'nin iyimserliğinin kesin bir rolü var.

Bu iyimserlik yalnızca, gelecekte mutlu bir insanlık görmekten, fırtınaya sevinmekten kaynaklanmaz, ama tüm insanları iyi olarak değerlendirmeye de dayanır. Sözkonusu olan onların ahlaksal ya da toplumsal görünümleri değil, güzellikleri ve güçleridir. Düşman kampının kahramanları bile, gerçek "düşmanlar" bile Gorki'nin yapıtlarında, insani güçleri ve en iyi insani nitelikleri gözardı edilmeden sunulmuştur. Gorki, kapitalist toplumun yalnızca emekçilere değil diğer sınıfların temsilcilerine de, herkese, tüm insanlığa zarar verdiğini kanıtladı. Artamanov'lar, Vasa Jeleznova, Foma Gordeyev, Egor Buliçov gibi kişilikler kapitalizmin tüm olumsuz-

luklarını ve aynı zamanda kâr hırsının, değersiz bir erk, adaletsiz bir toplumsal güç, aylak bir yaşamın değiştirip bozduğu güzel insan karakterlerini de somutlaştırır.

İnsanda iyiyi görmek her zaman güçtür ve insanı, özellikle sağlıksız bir kolektif sözkonusu olduğunda, günlük davranışlarıyla değerlendirmek hemen hemen olanaksızdır, çünkü bu iyilik, anlamsız çatışmaların ardına, derinliklerine gizlenmiştir. İnsanda iyinin varolduğunu sürekli olarak varsaymak gerekir, eğitbilimciler bunu yapmak, insanlara, belli bir yanılma riski taşıyan iyimser bir savdan hareketle yaklaşmak zorundadır. Ve insanda en iyi, görünürdekinden daha ilginç, daha güçlü çizgilerin olduğu varsayımı ancak Gorki'nin yapıtlarından öğrenilebilir. Gorki'nin bu veriden ilkel bir biçimde yararlanmamış olması özellikle önemlidir. İnsanda olumlu güçler gördüğü doğrudur, ama bunlardan etkilenmez, insana ilişkin gereklerini azaltmaz ve hiçbir zaman katı bir yargılamanın önünde duraklamaz.

İnsanın karşısındaki bu tutum marksist bir tutumdur. Henüz çok genç olan sosyalizmimiz bunun en iyi kanıtıdır. Bir Sovyetler Birliği yurttaşının ortalama politik ve ahlaksal düzeyinin, Çarlık Rusya'sının bir bireyinin ya da Batı Avrupa'nın ortalama insanının düzeyinden daha yüksek olduğu kesinlikle kuşku götürmez. Bu değişmelerin nedenlerinin, biz özel bir eğitbilimsel teknik kullanmadığımız sürece, toplumun kendi yapısında ve etkinliklerinde bulunduğu da kuşku götürmez. Sovyet düzenine geçişle birlikte bireyin ilgisi önemli ulusal sorunlara çevrildi.

Örnek olarak japon saldırısını ya da stakanovizmi anımsamak yeterli. *Sovyetler Birliği'nde birey, güçlerini gündelik çatışmalarıyla harcamaz, bu nedenle en iyi insani çizgileri görünürdekilerdir. Esas olan, olumlu insan niteliklerinin eskiye göre daha kolay, daha özgürce yaratılmasıdır. Devrimimizin başlıca anlamı, Komünist Parti'nin en büyük onuru buradadır.*

Şimdi tüm bunlar açık ve anlaşılabilir durumda, ama ben bunu ancak 1920'de anlayabildim, çünkü sosyalist eğitbilim unsurları henüz yaşam içerisinde ortaya çıkmamıştı, onları Gorki'nin sağduyusunda ve öngörüsünde buluyordum.

Ben de Gorki'nin yapıtları üzerinde uzun uzun düşündüm. Bu düşünceler beni çok seyrek olarak formüllere götürüyordu, hiç-

bir şey not almıyordum ve saptama yapmıyordum. Yalnızca bakıyordum ve görüyordum.

İyimserliğin ve gerekliliğin Gorki'yi tanımlayan bu birliğinde "yaşamın bilgisini" buluyordum; insandaki kahramanlığı keşfetme tutkusunu, insan kahramanlığının alçakgönüllülüğü ve insanlıktaki kahramanlığın büsbütün yeni görünümleri karşısındaki hayranlığı *(Ana)* duyumsuyordum. İnsanlara doğallıkla yaklaşarak, yanlışlarını dikkatle inceleyerek, onlara yardım etmenin güç olmadığını görüyordum; birçok trajedinin yalnızca, onları etkileyecek kimsenin olmamasından kaynaklandığını görüyordum.

Öğrencilerimi Gorki'nin insanlara yönelik bakış açısıyla görmeye çalışıyordum. Bunu hemen başaramadığımı açıkyüreklilikle itiraf ediyorum; somut olarak yaşananları henüz genelleştirememiştim, insan davranışındaki temel güçleri ayırdetmeyi henüz öğrenememiştim. Henüz Gorki'nin ardından, yaptıklarımla değil, isteklerimle gidiyordum.

Ama ne zamandır kolonime Gorki'nin adını vermeyi istiyordum ve bunu yaptım. O sırada şu tarihsel benzerlik beni, Gorki'nin insanlar karşısındaki tutumundan daha çok çekiyordu: Devrim bana "ayak takımı" içinde bir iş vermişti ve bu da bana doğal olarak Gorki'nin "ayak takımını" düşündürüyordu. Ama bu izlenim kısa sürede silindi. "Ayak takımı" ilke olarak Sovyetler ülkesinde mümkün değildi ve Gorki Kolonisi'ndeki çocuklar "yüzeye çıkmak"la yetinmemeye kesinlikle kararlıydı; onları dağların dorukları çekiyordu ve Fokon'u Gorki'nin tüm kahramanlarına yeğliyorlardı. Ayak takımı yok olmuştu ama geriye Gorki'nin kişisel örneği kalmıştı, tıpkı *Çocukluğum* adlı yapıtı ve büyük yazarla eski suçlular arasındaki derin emekçi benzerliği gibi.

1925'de Gorki'nin o sırada yaşadığı Sorrente'e ilk mektubumuzu yadık. Bir yanıt almayı çok da umut etmiyorduk, Gorki'ye yazan öyle çok insan vardı ki. Ama bizi hiç zaman geçirmeden yanıtladı, bize yardım önerisinde bulundu ve çocuklara, büyük tarihsel önemi olan bir dönemde yaşadıklarını söylememizi istedi.

1928 Temmuz'una kadar hiç kesintiye uğramadan sürecek olan bir yazışma süreci başlattık. Sovyetler Birliği'ne dönen Gorki bizi ziyaret etmekte gecikmedi.

Koloni bu üç yıl boyunca güçlü ve mücadeleci bir kolektife dönüşmüştü, kültürel evrimi ve önemi yükselmişti. Başarıları Gorki'yi gerçekten sevindiriyordu. Koloni üyelerinin mektupları İtalya'ya düzenli olarak paketler halinde gönderiliyordu, çünkü her birlik ona ayrıca yazıyor, her biri kendi özel işlerini anlatıyordu ve birlik sayısı da otuza çıkmıştı. Gorki yanıtlarında, mektuplarında dile getirilen pekçok ayrıntıdan sözediyordu; bana şunu yazmıştı: "Koloni üyelerinin sevimli mektupları beni son derece heyecanlandırıyor..."

Bu dönemde koloni yeni bir yere geçmeyi düşünüyordu; Gorki tasarılarımıza sıcak bakıyor ve bize destek olmak istiyordu. Onu her defasında reddediyorduk, çünkü Gorki düşüncesine sadık kalan bizler, *Maksim Gorki*'nin avukatımız olmasını istemiyorduk; öte yandan koloni üyelerinin kendi güçlerine dayanması gerekiyordu. Kuryaj'a taşınmamız güç ve tehlikeli bir girişimdi, mutlu bitmesi Gorki'yi de bizim kadar sevindirdi. "Kuryaj çıkartmamız"dan yirmi gün sonra bize yazdığı mektubun tümünü aktarıyorum.

"Sizi yürekten kutluyorum, koloni üyelerini de yeni yerlerine taşınmalarından dolayı kutlamanızı rica ediyorum.

Hepinize davanızda yeni güçler, soğukkanlılık ve güven diliyorum.

Sürdürdüğünüz parlak girişimler meyvelerini vermek zorunda.

Bu toprak gerçekten bizim; bizim toprağımız. Onu verimli kıldık, kentlerle donattık, yollarla çevirdik; üzerinde mümkün olan tüm mucizeleri yarattık, bunu dün biçimsiz ve dilsiz bir alanın küçük parçaları, daha sonraları da yarı hayvan iken, bugün yeni bir yaşamın yürekli yaratıcıları olan biz, insanlar yarattık.

Kendinize iyi bakın ve birbirinize saygı duyun, her insanın kendisinde yapıcı bir güç sakladığını unutmayın; bu gücün gelişip serpilmesine olanak tanımak gerekiyor.

Selamlar.

Sorrente, 3 Haziran 1926 *M. Gorki."*

Bu mektup bu süreçte yazılmış diğer birçoğu gibi bir eğitbilimci olarak beim için büyük bir önem taşıdı. Mektup, bu dönemde

Gorki Kolonisi'ndeki yöntemim konusunda sürdürülen tutarsız mücadelede bana destek oldu. Bu mücadele yalnızca kolonimizde verilmiyordu, ama burada daha etkiliydi, çünkü çalışmalarım, toplumsal eğitbilimle pedolojinin bakış açıları arasındaki çelişkileri özel bir açıklıkla ortaya koymuştu. Pedoloji marksist bakış açılarını ileri sürüyordu ve buna karşı çıkmak, görece olarak sınırlı bir deniyimle "tartışmasız" bir bilimin büyük otoritesini karşı karşıya getirmek için çok cesaretli olmak gerekiyordu. Bu deneyi gündelik "zindan" koşullarında gerçekleştirdiğimi anlatarak kendi bireşimlerimin doğruluğunu açıklamak benim için kolay değildi. Gorki alışılmış cömertliğiyle bana geniş sosyalist genellemeler salık veriyordu. Mektupları gücümü ve güvenimi kat kat arttırıyordu. Koloni üyelerine gelince, bu mektupların okunması onların üzerinde gerçek mucizeler yaratıyordu. Gerçekten de insanın kendisindeki "öngörülü yapıcı gücü" ayırdetmesi basit bir şey değildi.

Büyük yazar Maksim Gorki mücadelemizin etkin bir katılımcısı olmuştu. Ben eğitbilimsel ilkelerimden birçok şeyi bu sayede anlayıp kesin olarak kaleme alabildim. Ama Gorki için duyduğum sevgi ve derin saygı, sağlığı konusundaki endişelerim, Aleksey Maksimoviç (Gorki)'i eğitbilimsel mücadeleme sürüklememe izin vermiyordu. Sinirlerinin gitgide yıprandığını düşünüyordum. Nasılsa tavrımı anladı. 17 Mart 1927 tarihli mektubunda bana şunları yazıyordu:

"Haksızsınız! Diğer mektup arkadaşlarımın ilgisinin nelere yol açtığını bir bilseniz, benden neler istediklerini bir bilseniz! Biri benden kendisine bir piyano göndermemi rica etti, bir diğeri en iyi çamaşırların hangi italyan fabrikasında üretildiğini öğrenmek istiyor; Tyrrhénienne denizinde mersin balığı olup olmadığını, portakalların olgunlaşma süresini, vb., vb. soranlar var."

Ve 9 Mayıs 1928 tarihli mektubunda da şöyle diyordu:

"Dostça bir sitemde bulunmama izin verin: Size ve koloniye nasıl yardımcı olabileceğimi söylememekle haksızlık ediyorsunuz. Ama davanız için savaşırken taşıdığınız gururu anlıyorum! Yine de bu dava biraz benimle ilgili ve yardımıma gereksinme duyulduğu bir anda edilgen kalıyor olmaktan utanıyorum."

Aleksey Maksimoviç 1928 Temmuz'unda üç gün kalmak üzere koloniye geldiğinde, benim oradan ayrılmam kesinleşmişti

ve kolonide "pedolojik" reformlar sorunu vardı; konuğuma bu konuda hiçbir şey söylemedim. Gorki oradayken Halk Eğitimi Komiserliği yetkililerinden birisi geldi ve bana sistemimle ilgili olarak "asgari" düzeyde ödünler vermemi önerdi. Onu Aleksey Maksimoviç'le tanıştırdım. Çocuk konusunda sakin sakin gevezelik ettiler, çay içtiler ve ziyaretçi gitti. Uğurlarken, onu asgari ödünün bile sözkonusu olamayacağına inandırmıştım.

Bunlar benim yaşamımın ve çocuklarınkinin en güzel günleri oldu. Diğerlerinin arasında Aleksey Maksimoviç'i yalnız benim değil, ama koloni üyelerinin de konuğu olarak değerlendiriyordum, sıkı ve güzel ilişkilerin kurulması için çaba gösteriyordum. Akşam çocuklar yattığında, Aleksey Maksimoviç'le yalnız kalıyor ve içtenlikle söyleşebiliyorduk. Konuşma elbette eğitbilimsel konular üzerinde dönüyordu. Şimdiye kadar bazı eleştirmenlerin olumsuz olarak değerlendirdikleri meşhur "askerileştirme"nin de dahil olduğu kolektif buluşlarımızın Aleksey Maksimoviç tarafından tam anlamıyla beğenildiğini görmekten mutluydum; gerçekte olup biteni anlaması için Aleksey Maksiyoviç'e iki gün yetti: Masum bir oyun, emekçi yaşama, her şeye karşın güç ve oldukça yoksul bir yaşama estetik ek. Bu ekin koloni üyelerinin yaşamını zenginleştirdiğini anlamıştı, bu da hoşuna gidiyordu.

Gorki gitti ve ertesi gün ben koloniden ayrıldım. Bu benim için büyük bir yıkım değildi. Tüm düşündüklerimi sonuna kadar gerçekleştirdikten ve yaptığım her şey için onun tam onayını aldıktan sonra, Aleksey Maksimoviç'in moral desteğinin sıcaklığını yüreğimde taşıyarak ayrıldım. Bu onay kendisini sözlerle değil, ama Aleksey Maksimoviç'in kolonideki yaşamı gözlemlerken duyduğu bu derin heyecanla, yeni sosyalist toplumun bayramından ayrı olarak değerlendirmediğim bu insanlık bayramıyla ifade ediyordu. Ve Gorki yalnız değildi. Bir kenara bırakılan eğitbilimim, pedolojinin saldırılarından etkilenmeyen korkusuz çekistler tarafından hemen benimsendi, onun yitip gitmesine gözyummadılar, tersine Dzerjinski Komünü'nün eşsiz örgütlenmesine katılarak, sonuna kadar kendisini ifade etmesine olanak verdiler.

Böylece *Yaşam Yolu*'na başladım. Aleksey Maksimoviç'e çekinerek edebî tasarımımla ilgili birkaç şey söyledim. Her zamanki inceliğiyle onayladı. *Yaşam Yolu* 1928'de yazıldı ve... beş yıl

çekmecede kaldı, çünkü onu Maksim Gorki'nin değerlendirmesine sunmaya cesaret edemiyordum. Birincisi, benim *Anlamsız Gün*'ü ve özensiz zemin konusundaki sözlerini unutmamıştım; ikinci olarak Aleksey Maksimoviç'in gözlerinde kendimi hoşgörülü eğitbilimciden ortalama yazara dönüştürmek istemiyordum. Bu beş yıl boyunca Dzerjinski Komünü üzerine küçük bir kitap yazdım ve... onu da büyük dostuma göndermekten korktum. Kitabı bir yayınevine götürdüm. İki yıldan fazla bir süre boyunca hiçbir umut işareti gelmedi ve sonra artık beklemekten vazgeçmişken yayınlandı. Onu hiçbir kitapçıda görmemiştim, dergi ya da gazetelerde bu konuda tek satır okumamıştım, bir tek okuyucunun elinde ayrımsamamıştım. Bu kitap hiçlikte silinip gitti. Ama 1932 Aralık'ında Sorrente'den şöyle başlayan bir mektup aldığımda son derece şaşırdım ve sevindim:

"Dün kitabınızı, *'30 Yılının Yürüyüşü'*nü okudum. Heyecanla ve sevinçle okudum..."

Bundan sonra Aleksey Maksimoviç beni rahat bırakmadı, *Yaşam Yolu*'nu, yaşamım, yanılgılarım ve küçük kişisel kavgalarım üzerine yazdığım bu kitabı ona göstermeye cesaret edemeyerek bir yıl daha direndim. Ama ısrarla yineliyordu:

"Sıcak yerlere yerleşin ve kitabınızı yazın..."

Sıcak yerlere hiç gitmemiştim: Zamanım olmamıştı, ama Aleksey Maksimoviç'in desteği ve ısrarı beni etkiledi. 1933 sonbaharında ona kitabımı, ilk bölümü gönderdim. Bir gün sonra bana çok beğendiğini ifade etti ve bölüm, Gorki'nin redaksiyonuyla basılan "17 Yılı"nın ardından çıkarılmak üzere baskıya verildi. Aleksey Maksimoviç diğer bölümleri de gördü. İkinci bölüm çok fazla hoşuna gitmedi, eğitbilim alanındaki sürtüşmelerimin tüm boyutlarının tamamen aydınlatılması için ısrar ederek bazı bölümleri eleştirdi; pedologlardan çekinmeye devam ediyordum ve kitabımda bu sözcüğü kullanmamak için çaba bile gösteriyordum. Dahası üçüncü bölümü gönderirken Aleksey Maksiyoviç'den "Olimpos'un Eteğinde" adlı bölümü çıkarmasını bile rica ettim, ama bu konudaki yanıtı kısa oldu:" 'Olimpos'un Eteğinde' çıkarılamaz..."

Bunları 1935 sonbaharında yazıyordu.

Böylece Maksim Gorki yaşamının son günlerine kadar benim ustam olarak kaldı; uzun süren çıraklık dönemimde her zaman ondan öğreneceğim birşeyler oldu. İnsani ve kültürel büyüklüğü, mücadelesindeki uzlaşmazlığı, yanlış, bayağı, aşağılık, gülünç olan şeyleri hemen duyumsamasına olanak veren dahice öngörüsü, eski dünyaya duyduğu nefret, insana, "yaşamın bu öngörülü kurucusuna" duyduğu sevgi: Bütün bu nitelikler milyonlarca çağdaşımız ve sonraki kuşaklar için sonsuza kadar bitip tükenmek bilmeyen bir örnek olarak kalacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANILAR

SOVYETLER BİRLİĞİ'Nİ GEZERKEN'DEN[1]

Maksim Gorki

1891 yazında Kuryaj manastırını ziyaret ettim ve o dönemde tanınmış bir kişi olan kilise azizi İvan Kronstandski ile söyleşide bulundum. Daha sonra bu ziyareti unuttum ve manastırda olduğumu ancak, bu manastırın, kendileriyle yazışarak dostluk kurduğum "toplumsal açıdan tehlikeli" eski haydutlar olan dört yüz sahibinin arasında iki gün geçirdikten sonra anımsayabildim.

Bu koloninin çocuklarıyla dört yıldır yazışıyordum; yazımlarında gitgide artan değişmeleri, dilbilgilerini, toplumsal bilinçlerinin, gerçeklik bilgilerinin gelişmesini, küçük anarşistlerden, haydutlardan, hırsızlardan, genç fahişelerden namuslu insanlara, emekçilere dönüşmelerini gözlemliyordum.

Koloni yedi yıldan beri var, dört yıldır da Poltova yönetiminde. Bu yedi yıl boyunca, öğrencilerinin onlarcası işçi fakültesine, tarım ve askerlik okullarına kabul edildi ya da daha küçükler için "eğitimci" olarak başka kolonilere gönderildi. Ayrılan öğrencilerin yeri milisin getirdiği çocuklarla hemen dolduruldu; pekçok küçük haydut da kendiliğinden geldi; koloni üyelerinin toplam sayısı dört yüzün altına hiç inmedi. Geçen Ekim ayında koloni üyelerinden biri, N.Denisenko, tüm "yöneticiler" adına bana şunları yazıyordu:

"Gidişinizden sonra her şey nasıl değişti bir bilseniz. Eski koloni üyelerimizin çoğu bağımsız bir yaşama başladı: Fabrikalarda çalışıyor, işçi fakültelerinde ya da meslek okullarında öğrenim görüyorlar. Eskilerden çok az insan kaldı, hepsi yeni. Yenilerle, toplumsal varlığa, çalışmaya yeni alışanlarla yaşamı düzenlemek elbette daha güç. Eskilerin gitmesinden sonra kolonide disiplin

1 Bu yazı 1928'de yazıldı.

azalmaya başladı. Ama biz, burada kalan büyükler buna gözyummamalıyız ve gözyummaycağız. Okul tamamen yeniden düzenlendi, yedi yıllık bir okulla birlikte öğrenim çağını geçenler için iş atelyeleri olan bir okul açıldı. Öğrenme isteği çok değil, yine de dört yüz öğrencinin hiçbiri eğitimsiz kalmıyor."

Koloni bugün hepsi de Harkov'da öğrenim gören altmış iki komsomola sahip; aralarında tıp fakültesi ikinci sınıfta olan biri var. Hepsi de kentten sekiz verst uzaktaki kolonide yaşıyor ve arkadaşlarının çalışmalarında etkin bir rol oynuyorlar.

Dört yüz koloni üyesi yirmi dört birliğe ayrılmış: Marangozlar, tesviyeciler, tarlada ve sebze bahçelerinde çalışan işçiler, çobanlar, domuz yetiştiricileri, traktör sürücüleri, hastabakıcılar, gözcüler, kundarıcılar, vb. Koloninin ekonomisi eğer yanılmıyorsam 43 hektar işlenmiş toprak ve sebze bahçesi, 27 hektar da ormandan oluşuyor; inekler, atlar, köylülerin oldukça ilgi gösterdiği 70 iyi cins domuz var. Koloni, tarım makinalarına, iki traktöre, kendi elektrik santralına sahip. (Marangozlar bu dönemde bir barut fabrikasından 12.000 sandık siparişi aldı.)

Koloninin tüm ekonomisi ve koloni yaşamının tüm düzeni gerçekte, işçi birlikleri tarafından seçilen yirmi dört yöneticinin sorumluluğunda. Bu yöneticiler tüm depoların anahtarlarını elinde bulunduruyor, çalışma planları hazırlıyor ve yönetiyor ve bütün bu işlerde birliklerinin tüm üyeleri gibi kişi olarak etkin bir biçimde yer alıyorlar. Yöneticiler Konseyi, koloniye kendi isteğiyle gelen herhangi bir çocuğu kabul edip etmemek gerektiğine karar veriyor, görevlerini savsaklayan, disiplinsizlik yapan, "gelenekleri" çiğneyen arkadaşlarını yargılıyor. Anton Makarenko, koloninin müdürü, sıra olmuş koloni üyelerinin önünde Yöneticiler Konseyinin kararını açıklıyor: Bir kınama ya da angarya bir iş. Tembellik, güç işlerden kaçma eğilimi, arkadaşına hareket etmek gibi daha ciddi ve yinelenen suçlar ve ilke olarak kolektifin çıkarlarına zarar getirebilecek her şey, suçlunun koloniden atılmasıyla cezalandırılıyor. Ama bu duruma çok az rastlanıyor; Yöneticiler Konseyinin her üyesi koloniye girmeden önceki yaşamını anımsıyor; suçlu da bir ıslahevine, tüm "terkedilmiş çocuklar"ın unutmaya çalıştığı bir kuruma gönderilme korkusuyla bunu unutmuyor.

Koloninin gelenekleri arasında, milisin getirdiği çocuklara sorular sorma, kim olduklarını, o zamana kadar nasıl yaşadıklarını, neden tutuklandıklarını öğrenmeye kalkışma konusunda kesin bir yasak var. Eğer yeni gelen biri kendiliğinden geçmişini anlatmaya başlarsa kimse onu dinlemiyor; anlattıklarına kimse inanmıyor, herkes gülüp geçiyor. Bu, çocuk üzerinde iyi bir eki bırakıyor. Ona şöyle diyorlar:

— Görüyorsun: Burası bir cezaevi değil, bizler, senin gibi çocuklar buranın sahipleriyiz. Gör, öğren, bizimle çalış; hoşuna gitmezse ayrılabilirsin.

Çocuk tüm bunların gerçek olduğunu hemen anlıyor ve hiç güçlük çekmeden kolektifin yaşamına uyum sağlıyor. Koloninin varlığının yedi yılı boyunca ayrılanlar sanırım on kişiyi geçmez.

"Yöneticiler"den biri olan D., koloniye on üç yaşında geldi; şimdi on yedi yaşında. İki yıldır, hepsi de kendisinden büyük elli koloni üyesinden oluşan bir birliği yönetiyor. Çocuklar bana onun iyi bir arkadaş, dürüst ve sert bir yönetici olduğunu söyledi. Yaşamöyküsünde şunları yazmıştı:

"Anarşizmin çekiciliğine kapıldığım sırada Komsomoldum, sonra buradan çıkarıldım." "Yaşamı seviyorum, müziği ve kitapları da." "Müziği çok seviyorum."

Bu çocuğun sayesinde çok güzel bir armağan aldım: Koloni üyelerinin yazıp bana gönderdiği iki yüz seksen dört yaşamöyküsü. D. şair, ukrayna dilinde lirik şiirler yazıyor. Koloni üyeleri arasında çok sayıda şair var. *Le Rayon* isimli çok ünlenen bir dergi çıkardılar; derginin üç redaktörü var, resimlerini son derece yetenekli ve ciddi bir "yönetici" olan, ama öte yandan kendi yeteneğine pek inanmayan Ç. isimli bir koloni üyesi yapıyor.

Bu çocuk, kimsesizliği sekiz yaşlarında başlayan polonyalı bir mülteci. Yaroslavil'deki bir çocuk kolonisinde bir süre kaldıktan sonra oradan kaçıp tramvaylarda yankesiciliğe başlamış. Sonra bir süre de bir dişçinin yanında yaşamış, orada "okuma ve resim yapma tutkusu" edinmiş. Ama sokak onu yeniden çekince "birkaç çar altını" da alarak oradan kaçmış. Bu paraları kitap, kâğıt, boya almak için harcamış. Ateşçi yardımcısı olarak Beyaz Deniz gemisiyle denize açılmış, ama "görme bozukluğundan dolayı denizciliği

bırakmak zorunda" kalmış. Peçora'da Ziriyanlar arasında "vergi toplama işinde" çalışmış, onların dilini öğrenmiş; Samoyetlerin arasında yaşamış; köpek koşulmuş bir kızakla Ural dağlarını aşmış, Obdorsk'a, ardından Arkanjel'e gelmiş; orada yeniden hırsızlığa başlamış, bir handa kalmış; daha sonra dükkân tabelaları, dekorlar yapmaya başlamış. Bir yandan yedi yıllık okulun sınavlarına hazırlanırken, sık sık da bir plastik sanatlar derneğine gidip gelmiş, belgelerini değiştirmiş ve Viyatka Sanat ve Meslek Teknik Kolejine girmiş.

"Sınavları en iyilerden biri olarak verdim, boyama ve çizme konusunda yeteneğim olduğunu söylediler, ama ben buna inanmadım." Öğrenci Komitesine seçilmiş, kültürel çalışmalarla ilgilenmiş. Kışın, tatilde belgelerinden dolayı tutuklanmış ve ilkbahara kadar bir ıslahevinde kalmış. Ama orada da okumayı, kültürel çalışmalar yapmayı bırakmamış. Sonra *Pravda du Nord*'un muhabirliğine başlamış.

Tüm bunları hiç böbürlenmeden ve kuşkusuz bir acıma duygusu uyandırma isteği gözetmeden anlattı. Hayır, büyük bir yalınlıkla konuşuyor ve sanki şöyle demek istiyordu: Bir bataklığı geçtim, sonra bir ormanı, orada yolumu yitirdim, sonra çamurlu bir yola saplandım, yürümek güçtü.

Ç.'nin tüm yaşamöyküsünü anlatamam: Bu çok zaman alacak. Öykü, onun Kuryaj'daki koloniye gönüllü gelişiyle şimdilik durdu. Orada yaşıyor, etkin olarak çalışıyor, öğrenim görüyor, küçüklere ders veriyor. "Önceki gibi insan olmak istiyorum; kitabı ve kalemi seviyorum" diyor. Yakışıklı, ince, uzun, gururlu yüzü olan bir delikanlı; gözlük takıyor, kısa, ölçülü konuşuyor. Küçük çocuklara şaşılacak ölçüde duyarlı ve kendi yaşındaki arkadaşlarına şaşılacak ölçüde sevecen. Bu belki de yaşamını etkileyen bir olaydan ötürü böyle oldu: "Arkanjel'de" diyor, "sanatçı yanı olan, üstelik edebiyata tutkun bir çocukla tanıştım. Adı Vasili'ydi. Ama uzun süre birlikte olamadık. Asılmadan önce yakalandığında göğsünde bir kâğıt parçası saklamıştı: 'Evsahibine sekiz kapik borcum var, mümkünse öde.'"

Ç. kuşkusuz çok yetenekli biri ve şimdi onun açısından her şeyin iyi gideceğini umuyorum. Yaşamöyküsü sıradışı değil, okuduklarımın ya da bana anlatılanların çoğu ona benziyor.

Bu kimsesiz çocuklar nereden geliyor? Batı eyaletlerinin savaş kasırgasıyla Rusya'ya dağılmış mülteci çocukları bunlar; babaları iç savaş sırasında salgın hastalıktan, açlıktan ölmüş yetimler. Taşıdıkları keskin kalıtımsallıkla sokağın kışkırtıcılığına direnemeyen çocuklar büyük bir olasılıkla kaybolup gitti, ancak daha güçlü olanlar, varolma mücadelesinde kendisini koruyabilenler kaldı geride. Her türlü işi gönüllü olarak yapıyor, incelikle uygulanması ve insanlık onurlarını yaralamaması koşuluyla emekçi disiplinine hiç duraksamadan boyun eğiyorlar; öğrenim görmek istiyor ve iyi öğrenim görüyorlar. Kolektif çalışmanın önemini ve kolaylıklarını anlıyorlar. Yaşamın, bu eşsiz eğitimcinin, tüm sertliğine karşın bu çocukları "özde" kolektivistler haline getirdiğini söyleyebilirim. Aynı zamanda yaklaşık hepsi de az ya da çok netlikle kendisini gösteren birer kişilik, herbirinin "kendine özgü yüzü" var. Kuryaj çalışma kolonisinin çocukları bazan iyi yetişmiş çocuklar izlenimi bırakıyor. Bu izlenim daha çok koloniye yeni gelen ya da getirilen "yeniler" ve "küçükler"e yönelik davranışlarında ortaya çıkıyor. Küçükler kendilerini hemen, yolda karşılaştıkları zaman son derece korktukları daha büyüklere karşı şaşırtıcı bir saygı ortamında buluyor. Bu tür gençlerden dayak yiyip eziyet görmemişler miydi? Hırsızlık yapmayı, votka içmeyi, daha başka pekçok şeyi onlardan öğrenmemişler miydi?

Onların arasında hiç yabancılık çekmedim, oysa çocuklarla konuşmayı pek bilmem, hep yaşlarına uygun düşmeyen birşeyler söylemekten korkarım, bu korkuyla dilim tutulur. Ama Kuryaj'daki çocuklar bende bu korkuyu uyandırmadı. Zaten onlarla pek konuşamadım, yeterince girişkendiler ve hepsinin de anlatacak çok şeyi vardı.

Bu gençlerdeki gelişmiş arkadaşlık duygusu elbette genç kızlarda da ayrımsanıyordu. Kolonide elliden fazla genç kız vardı. Bunlardan birisi, yaklaşık on altı yaşlarında, kızıl saçlı, zeki bakışlı, bana okuduğu kitapları anlatan bir genç kız, birden düşünceli bir havayla şöyle dedi:

— Şimdi oturup sizinle konuşabiliyorum, ama ben iki yıl boyunca fahişeydim.

Bu çarpıcı sözler, sanki bu genç kız kötü bir düşten sözediyormuş gibi söylenmişti. Bu sözler bende de, öyküsünün canlı satırları arasında yalnızca yararsız bir ek tümce izlenimi yarattı.

Genç kızlar da delikanlılar gibi sağlıklı bir havaya sahipti, "İyi yetişmiş" görünüyorlar, tüm güçleriyle ve güç bir işi neşeli bir oyuna dönüştüren ateşli bir istekle çalışıyorlardı. Onlar koloninin "evsahipleri"ydi, onlar da birliklere ayrılmıştı ve kendi "yöneticileri" vardı. Çamaşır yıkıyor, dikiş dikiyor, tarlalarda ve sebze bahçesinde çalışıyorlardı. Kantin, yatakhaneler tertemizdi ve hiçbir zenginliğin sözkonusu olmamasına karşın konforlu görünüyordu. Kızlar, duvarları ve köşeleri kendi elleriyle yeşil dallar, kır çiçeği demetleri, kurutulmuş kokulu bitki saplarıyla donatmıştı. Koloninin dört yüz sakininin yaşamını güzelleştirme arzusu her yerde duyumsanıyordu.

Peki, yaşamın acımasız ve haksız davrandığı bu yüzlerce çocuğu kim bu denli dönüştürebilmiş, yeniden eğitebilmişti? Koloninin başında, onun örgütleyicisi ve müdürü olan Anton Makarenko bulunuyor. Tartışma götürmez yetenekte bir eğitbilimci. Koloni üyeleri onu gerçekten seviyor; ondan sanki onu kendileri yaratmış gibi gururla sözediyorlar. Sert görünümlü, az konuşan, kırk yaşının biraz üzerinde biri; büyük bir burnu, zeki ve anlayışlı gözleri var; bir asker ya da kesin düşünceleri olan bir köy öğretmeni olduğu söylenebilir. Kısık bir sesle konuşuyor, yavaş yürüyor; ama bu onun her yerde hazır bulunup her şeyi bilmesine engel olmuyor; koloni üyelerinin herbirini tanıyor, karakterlerini fotoğraf çeker gibi üç beş sözcükle tanımlayabiliyor. Geçerken bir ufaklığı okşamaya, herkese sevgi dolu bir sözcük söylemeye, gülümsemeye, elini kısacık saçlı bir başın üzerinde tatlı tatlı dolaştırmaya gereksinme duyuyor açıkça.

Yöneticiler toplantılarında kolonide işlerin nasıl yürüdüğü, beslenmeye ilişkin sorunlar yoğun bir biçimde tartışılıp, birileri diğerlerine birlik çalışmalarındaki yanlışları, savsaklamaları gösterirken, Anton Makarenko seyrek olarak iki üç sözcük söyleyip köşede oturuyor. Bu sözcükler yaşça büyük bir arkadaş tarafından söylenen birer azarlama aslında. Herkes dikkatle dinliyor, onu kendilerinden daha zeki ve daha deneyimli buluyorlar ve yirmi dört yöneticinin yirmi beşincisiymiş gibi onunla tartışmaktan çekinmiyorlar.

Makarenko koloninin yaşamına bazı askeri okul unsurları taşımış, Ukrayna Halk Eğitimi yetkilileriyle arasındaki görüş ayrılıklarının kökeninde bunlar var. Borazancı sabahın altısında koloninin

avlusunda kalk borusunu çalıyor. Saat yedide kahvaltıdan sonra yeni bir zil ve koloni üyeleri avluda kare biçiminde sıraya giriyor; ortada koloninin bayrağı var, bayrak taşıyan çocuğa, ellerinde tüfek bulunan iki koloni üyesi eşlik ediyor. Makarenko çocuklara kısaca o günkü görevlerini söylüyor, bu arada suç işlemiş birileri varsa, Yöneticiler Konseyinin onlar için verdiği cezayı bildiriyor. Daha sonra her yönetici kendi birliğine farklı bir iş veriyor. Bu "tören" çok hoşuna gidiyor çocukların.

Beş vagon kasanın, bunları koloniye ısmarlayan fabrikanın temsilcisine teslimi sırasında da büyük bir tören yapıldı. Orkestra coşkuyla çalıyordu, kültürün yaratıcısı olan çalışmanın büyük önemi vurgulanarak söylevler verildi; ancak özgür ve kolektif bir çalışma, insanları dürüstlük temelinde kurulmuş bir yaşama yönlendirebilirdi, ancak özel mülkiyetin kaldırılması insanları dost ve kardeş yapabilir, yaşamın tüm acılarını yokedebilirdi. Koloninin marangozları tarafından yapılmış kasalarla dolu yük arabalarına gururla, gülümseyerek bakan bu sevimli ve ciddi yüzlere, bu dört yüz çift renk renk göze derin bir coşku duymadan bakmak mümkün değildi. Dört yüz göğüsten tek bir gururlu, çarpıcı "hurra" sesi yükseldi. Makarenko çocuklara, dingin ve sakınımlı bir güçle, onların en iyi anlayabileceği en güzel sözlerle çalışmadan sözetmeyi biliyordu. Öğrencilerinin yaşamöyküsü üzerine yazdığı kısa bir önsözden aldığım şu bölüm, bana göre onu en güzel biçimde anlatıyor:

"Yüzüncü yaşamöyküsünü de daktiloya çekerken, bunun şimdiye dek okuduğum kitapların en çarpıcısı olduğunu anladım. Yalın ve acımasız sözcüklerle anlatılmış yoğun bir çocuk acısı bu. Acıma duygusu uyandırmanın hedeflenmediğini, gerçeğin ortaya koyulduğunu her satırda duyumsuyorum. Yapayalnız bırakılmış, sevgiye güvenmeyen, düşmanlığa alışmış ve bu durumu sorgulamasına izin verilmemiş küçük bir varlığın yalın, içten öyküsü. Ve elbette günümüzün korkunç trajedisi; ama Gorki Kolonisinin çocukları bunu görmüyor. Bunlar kendileriyle dış dünya arasındaki alışılmış ilişkiler onlar için.

Bana gelince, bu trajediden dolayı herkesten çok acı çekiyorum açıkçası. Bu sekiz yıl boyunca, yaşamın dışarı attığı bu çocukların yalnızca korkunç acılarını değil, onların korkunç ahlaksal bozulmalarını da görmek zorunda kaldım. Onlara acıyarak yetinmeye

hakkım yoktu. İyilikleri için onlara karşı acımasızca ısrarcı, katı ve sert olmam gerektiğini uzun süre önce anlamıştım. Onların sorunları karşısında ben de onların yaptığı gibi filozofça davranmalıydım.

Bu benim trajedimdi ve bunu, bu notları okurken çok daha yoğun bir biçimde duyumsadım. Aslında bu bizim ortak trajedimiz olmalı, ondan kaçmaya hakkımız yok. Bu çocuklar için yalnızca bir acıma duygusu ve onları hoşnut etmeye yönelik yapay bir arzu duyma zahmetine katlananlar ancak, kendileri için pek de bir şey ifade etmeyen bu çocuk acısı karşısındaki ikiyüzlülüklerini örtmeye çalışırlar."

Kuryaj kolonisinden başka Harkov yakınlarındaki Dzerjinski Komününü de gördüm. Burada yüz ya da yüz yirmi çocuk bulunuyor; anlaşılan "toplumsal açıdan tehlikeli" çocuklar için, "suçlu gençler" için kurulacak ideal bir çalışma kolonisinin nasıl olması gerektiğini göstermek üzere kurulmuş. Ön yüzünde on dokuz penceresi olan özel olarak yapılmış bir evin ilk iki katına yerleşmiş çocuklar. Üç atelye var: Ağaç işleme, kundura üretimi ve makina atelyeleri; bunlar çok sayıda araç-gereçle donatılmış. Geniş pencereler, bol ışık, kusursuz bir havalandırma. Çocuklar rahat iş önlükleri giyiyor, yatakhaneler geniş, yataklar rahat; banyolar, duşlar var; derslikler aydınlık ve temiz; bir toplantı salonu, zengin bir kitaplık, bol bol okul gereci var; hepsi de tertemiz, her şey kusursuz, "göstermelik" gibi, çocuklar da "göstermelik" diye seçilmiş sanki, son derece iyi görünüyorlar. Bu koloni bu tür kurumların örgütleyicilerine çok şey öğretebilir.

LAVR STEPANÇANKO[1]

TANIDIĞIM MAKARENKO

1. ÜÇ SİLAHŞÖRLER

1912 sonbaharı. Yirmi yaşındıyım. İlkbaharda Novoburg eğitbilimsel seminerini tamamladım ve okul müdürlüğü de sayılabilen, kamu okulları denetmenliğiyle görevlendirildim. Güney demiryolu üzerindeki Dolinskaya garına komşu bir köydeki bir okula atandım.

Okul kiralık bir binada bulunuyordu. Burası, müdürün çalıştığı küçük odanın bir bölmeyle ayrıldığı ve içerisinde on beş kadar öğrenci sırası bulunan genişçe bir odaydı. Kısa kesilmiş saçları, büyük bir ağzı, dudaklarında sürekli alaycı gülüşü, büyük burnunun üzerindeki kelebek gözlüğünün camları ardında yarı kapalı, keskin gözleri, benimki gibi orta boylu gövdesi olan bir adamı orada tanıdım.

Basit bir köy çocuğu, bir tarım işçisinin oğlu olan ben, genel gelişimimin sınırlı olduğunu düşünüp, doğrusunu söylemek gerekirse bilinçli olarak çekingen davranıyordum, benden üstün olabilecek, aşırı özsaygımı yaralayabilecek insanlardan kaçıyordum. Bu nedenle, demiryolu çalışanlarının çocuklarının kaydolduğu büyük okulun öğretmenleriyle tanışmak için kendimi zorlamamıştım.

Bir akşam büyük bir dikkatle viyolon çalışıyordum. Belki kapının vurulduğunu işitmemiştim, belki de kapı vurulmamıştı, ama birden gürültülü bir kahkaha çınladı arkamda. Döner dönmez üç kişi gördüm. Önde, iri manyetik gözlerinin bakışını üzerime dikmiş esmer bir dev duruyordu. Arkadaşlarına dönerek gülmesini kesmeden şunları söyledi:

— İşte size inzivaya çekilmiş biri. Üstelik viyolonist! Nasıl da keşfettik! Böyle önemli yeteneklerle toplum içerisinde yükselebilirsin. Neden bizi görmeye gelmiyorsun?

1 Lavr Timofeyeviç Stepançanko (1891'de doğdu), öğretmen. Dolinskaya garı ilkokulunda Makarenko'yla birlikte çalıştı (1912-1914).

Çekingence omuzlarımı silkip hiç yanıt vermiyordum; derken benim boyumda olan ve alaycı alaycı gülümseyen bir diğeri yaklaştı yanıma ve sanırım küçümseyerek şöyle dedi:

— O, bu "şato"da cirit atan fare toplumunu yeğliyor anlaşılan.

Uzun burnuyla, görünmeyen ama sert bir çizgi çizerek beni tepeden tırnağa süzdükten sonra elimi sıktı ve "hı hı" diyerek bıraktı.

Ona o anda korkunç derecede düşman kesildim. Ne kabalık, diye düşündüm, ne düşüncesizlik! Onu ben mi davet etmiştim? Canı cehennemeydi!

— Şaşırma ve kızma: Bu, Toska,[1] yani lapa. Ama lapaların yalnızca gürültü yapmadıklarını, bir işe de yaradıklarını bilirsin.

Üçüncü genç adam bu sözcükleri söyleyerek bana doğru geldi. Saf görünümüyle beni biraz yatıştırdı ve kalın bıyıklarıyla da şaşırttı. Bu bıyıklar öyle görünüyordu ki, "lapa" için espri konusu oluyordu. Nitekim bu kez de fırsatı kaçırmadı.

— Kolla kendini Kursk'un büyük palavracısı: "Anten"lerinden yakalarsam tüm dengeni yitirirsin.

Bunlar benim gelecekteki dostlarımdı: Gökgürültüsü gibi gülen Mikayel Grigoryeviç Kampançev, "lapa" Anton Semyonoviç Makarenko ve "büyük palavracı" Giyorgi Vasiliyeviç Orlov.

2. "BÜYÜCÜ"

Bir gün Makarenko'yla sokaktaki bir banka oturmuştuk. Üstü başı yırtık pırtık bir adam bize yaklaştı: "İyi yürekli baylar, bana ekmek almam için birşeyler verin." "Almak istediğin ekmek değil votka" dedi Anton. Dilenci şaşırdı: "Bakın bu doğru bayım. İçimden geçeni nasıl anlayabildiniz?" Anton şöyle yanıtladı: "İşte üç ruble. İstediğini satın al, üstünü de bana getir."

Adam parayı aldı, yaşamında hiç üç rublelik bir kâğıt para görmemiş gibi ona dikkatle baktı, sonra bu "bay"a tuhaf bir bakış attı ve gitti. Ağır bir yük taşıyormuş gibi yavaş yavaş, parayı gizlemeden, ama kapalı avucunda sıkıca tutarak yürüyordu. Adam göz-

1 Toska, Anton'un kısaltılmışı. - Rusça'dan çevirenin notu.

den kayboldu, hemen Makarenko'ya çattım; yaptığı delilikti, saçmalıktı. Anton bana şöyle dedi: "Kutsal yazılar'ı bilir misin? Anımsayacaksın, şöyle der: İnanç dağları yerinden oynatır. Ben de bir dağı yerinden oynatmak istiyorum."

Bu, sıradan bir şaka değildi. Hiç abartmadan söyleyebilirim ki bu duyarlı ruhbilimcinin, bu insan ruhu uzmanının, bu yaratıcı eğitbilimcinin tüm sonraki yaşamı, yeni komünist eğitim sistemini yaratarak, dağları gerçekten yerinden oynattığını kanıtlamak zorundaydı.

Neyse, dilenci döndüğünde biz oradaydık.

— Buyrun paranızı, dedi adam, acı dolu bir ifadeyle parayı uzattı.

— Neden bir kadeh içmedin? diye sordu Anton içtenlikle.

— İçtim!.. Sayenizde içtim, sağolun. Bunu hiç unutmayacağım. Buyrun, diye ısrar etti.

Anton'a baktım. Gözleri parlıyordu.

— Bu parayı almayacağım: Sizin buna gereksinmeniz olabilir (artık siz), bende daha var.

— Evet, paraya gereksinmem var, dedi adam başını eğerek. Biraz durakladıktan sonra ekledi: Bir çocuğum var, garda...

Anton hemen cebinden kesesini çıkardı ve ona bir kâğıt para daha verdi. Ben de birşeyler verdim. Adam öylesine şaşırmıştı ki teşekkür bile etmedi. Şaşkın bir havayla bize baktı, tek bir sözcük söylemeden eğildi ve yavaşça garın köşesinden uzaklaştı.

— Bak gördün mü? diye sordu "büyücü", heyecanla.

— Gördüm. Ama denetlemek gerek.

— Bunu yapmayacaksın! Ayrıca çocuklar her şeyi deneyimle doğrulamalıdır, diye ekledi gülerek.

Bu benzetmeye gücenmedim, ama gara gitmekten de kendimi alamadım: Çok ilginçti.

Adam garın önünde oturmuştu. Yanında bir kadınla küçük bir çocuk gördüm. Ana baba iştahla ekmek yiyip su içiyordu; çocuğun bir elinde bir parça sosis, ötekinde parlak kâğıda sarılı uzun bir şeker vardı...

3. TUTKAL NASIL BULUNDU?

Ayrıksız tüm çocuklar onu seviyordu. Bunda şaşılacak bir şey yoktu: Kendisini onlardan ayırmıyordu. Sonbaharda ve ilkbaharda onlarla top, *gorodki* ve diğer açık hava oyunlarını oynuyordu. Neşe, kahkaha, keyif!.. Kışın, çok sayıda kişinin katılımıyla ilginç geceler düzenliyordu, salon güzelce süsleniyordu. Ve o her yerdeydi: Sevinçli, esprili, yorulmak bilmez...

Bir kez ona gittim, okulda bir gece hazırlığı vardı. Kâğıtlar, kumaşlar kesiliyor, dikiliyor, yapıştırılıyor, demir tellerle kafesler yapılıyordu. Herkes canlı ve sevinçliydi. Zırhlar, kalkanlar, mızraklar çıkıyordu ortaya. Birden tutkalın yokolduğu ayrımsandı ve zorunlu olarak çalışma durdu. Ne yapılmalıydı? Öğrencilerden biri arama yapılmasını önerdi. Başka öneriler de vardı, ama Anton hiçbir şey söylemeden, hareketsiz, oturmuş duruyordu. Sıkıcı bir sessizlik oldu.

— Arama insanın saygınlığı açısından küçük düşürücü bir şeydir, kişiliğe hakarettir, gerisi boş, dedi kesin bir tonla. Başka bir yol bulmak gerekiyor.

Büyük bir merakla kararını bekledim.

Toplandığımız çalışma odası büyüktü. Çok sayıda sandalyenin yerine geçebilecek öğrenci sıraları getirilmişti. Makarenko herkese sandalyeleri çember halinde dizip oturmalarını emretti (özellikle emretti, rica etmedi). Bu durum, olanların önemini açığa çıkaran ciddi bir gerilim yarattı. Herkes oturdu. Herkes çemberin içerisine girecek ve sırası gelince yavaş yavaş dönerek hepimizin gözlerine bakacaktı.

Birçok öğrenci birbiri ardından çemberin içine girdi ve gülümseyerek oturanların gözlerine baktı. Sonra bir çocuk kalktı soluğunu tutarak. Yavaşça çemberin ortasına yürüdü ve donuk bakışlarını benim üzerimde sabitleştirdi. Pek de karmaşık olmayan manevrasını anlamıştım: Ben yabancıydım ve benim gözlerime bakmak ona daha kolay geliyordu. Benden sonra Makarenko'nunkilerle karşılaştı gözleri, kızardı ve başını eğdi. Bir süre sonra cebinden talihsiz tutkal tüpünü çıkardı, ama yine de turu tamamlamak zorundaydı. Zavallı küçük hırsız ağlayarak dönüyordu. Şaşkındım, sıkılmıştım... Anton Semyonoviç'in çocuğun üzerine dikilen gözleri acıyı ve zaferi anlatıyordu.

Çocukların öfkesi patladı, suçlunun değişik biçimlerde cezalandırılmasını önerdiler, ama küçük bir kız buna karşı çıktı. Onun bundan daha sert cezalandırılamayacağını söyledi. Anton Semyonoviç de onun zeki bir kız olduğunu ve kendisiyle aynı görüşü paylaştığını belirtti.

4. NEŞELİ ÖĞRETMEN

Nedendir bilmem, bana gelip yarın öğrencilere hangi harfi göstereceğimi sordu ve gitti. Sabah beni şaşırtır bir biçimde geri geldi ve yerime ders yapmak için izin istedi.

— Senin yerine denemek istiyorum, diye açıkladı.

Bir sınıfta toplanmış üç grupla birden nasıl çalışacağını merak ediyordum, bu çalışmayı daha önce hiç yapmamıştı.

Anton, büyüklerden oluşan iki gruba ödevlerini gösterdi, sonra gülümsemeyle aydınlanmış bir yüzle birinci sınıf öğrencilerine yaklaştı.

— Bana okumayı öğrendiğiniz yeri gösterin arkadaşlar (çocuklar değil "arkadaşlar" derdi).

"Arkadaşlar" yeni öğretmenin hiç de korkulacak birisi olmadığını hemen anlayıp rahatladılar ve birbirleriyle yarışırcasına gelişmelerini anlatmaya koyuldular.

— Şişşt! dedi Anton, parmağı dudaklarının üzerinde ve rahatsız edilmemeleri gerektiğini anlatmak için büyüklerden oluşan grupları göstererek.

Çocuklar kuşkusuz sustu. Anton en arka sıraya yaklaştı, elini küçük bir kızın başına koydu.

— Sen Anya'cığım, bize okuyacağın...

— Ama ben Sonya'yım, dedi küçük kız, ayağa kalkıp öğretmenine güvenli bir havayla bakarak.

— Afedersin Sonya, karıştırdım: Anya yanındaki arkadaşındı.

— Hayır, ben Vera'yım, dedi diğeri neşeyle.

— Ah, eveet. Bir kez daha yanıldım. İşe bakın! Artık senin Sonya, senin de Vera olduğunu unutmam. Şimdi herkesi tanıyo-

rum. Sonya ve Vera, birlikte tahtaya geliyoruz, yüksek sesle okuma yapacağız.

Okumayı dinliyor, bir yandan da düşünüyordum: Yeni harfi göstermeye kesinlikle zaman bulamayacaktı. Ama o her şey için zaman buldu.

— Ah, ne güzel okuyorsunuz arkadaşlar! Ah, ah, ah! Son söylediğim sözcük neydi?

— Ah, ah, ah, diye yanıtladı çocuklar koro halinde.

Öğretmen iki kolunu kaldırdı ve çocuklar yineledi: "Ah, ah, ah."

— Güzel. Bunun nasıl söylendiğini biliyorsunuz. Ama yazarken, "a" harfine şimdi öğrendiğiniz küçük bir harfi eklemek gerekiyor. İşte bu da "h" harfi.

Bu harfi tahtaya yazdı.

— Şimdi tahtaya sözcüğün tümünü yazabilir ve onu okuyabiliriz. Tahtaya gel Vanya ve bunu yaz. Biz de okuyacağız.

Çocuklar gülerek "ah" sözcüğünü yineliyordu.

— Gülüyorsunuz, gülmeniz de tahtaya yazılıp okunabilir. İnsanlar türlü biçimlerde güler: ha-ha-ha, hi-hi-hi, he-he-he, ho-ho-ho.

Çocuklar gülüyordu...

— Güzel. Gülmenizi de yazacağız, diyerek tahtaya yöneldi. Ama bunu belki de içinizden biri yazabilir?

Kuşkusuz pekçok gönüllü çıktı. Çocuklar öğretmenle birlikte gülüyordu. Sonra yeni harfi yazıyorlardı.

Küçüklerle yapılan çalışma 30 dakika sürdü. (Bir ders 50 dakikaydı.) Çocuklar "yeni öğretmen"den neşeyle ayrıldı ve bana onun derslerine "gerçekten" gelip gelmeyeceğini sordular.

Ona sonraları, çocuklara neden hep birlikte, üstelik tüm sınıfın önünde okuma yaptırdığını sordum (ben seminerde, uygulamalı dersler sırasında yaptığımız gibi, çocuklara tek tek soru sormaya alışıktım); şaşırarak bağırdı:

— Nasıl? Kimseyi küçük düşürmemeli. Dikkat ettin değil mi, nasıl da hoşnutlardı?

— Elbette dikkat ettim.

— Sınıfın önünde okumaya gelince, burada törensel bir unsur var, yapılan işin önemi anlaşılıyor, dahası belli bir sorumluluk öne çıkıyor. Bunu çocuklara öğretmek hiç de erken sayılmaz.

Bunu önceden düşünmediğimi itiraf etmeliyim. Öte yandan bu bize seminerde de söylenmemişti. Dersi, önceden yapılmış plana sıkı sıkıya bağlı kalarak vermek, saptanan amaca ulaşmak yeterliydi. Ya da bizim öğretmenlerimiz bunu düşünememişti, ya da "başkaldırtıcı" şeyler düşünürüz korkusuyla bizi düşünmeye yöneltmeye cesaret edememişlerdi.

— Bütün bunları hangi eğitbilimsel kılavuzda buldun? diye sordum.

— Bunları şurda ve burda buldum, dedi gülümseyerek. Parmağıyla alnına ve göğsüne dokundu. Seçtiğimiz meslek, yaratmanın kaçınılmaz olduğu bir alan. Biz büyük bir sorumluluk duygusuyla derinden duyumsamalı ve düşünmeliyiz: Biçimlendirmekte olduğunuz varlık bir insan!..

Bütün bunlar benim için gerçek bir esin kaynağı oldu.

Anton'un dersi bana göre, yalnızca eğitbilimsel açıdan bakıldığında ne iyi, ne de kötüydü, dersi alışılmamış, özgün bir biçimde vermişti. Ama çocuklar onu "çözümledi." Sınıfa yalnız girdiğimde bana hemen "neşeli amca"nın neden gelmediğini ve bir daha gelip gelmeyeceğini sordular.

— "Amca!" Bu, demiryolları okulunun Anton'uydu; herkes onu tanır, dedi 3. gruptan bir çocuk saygı ve gurur dolu bir tonla.

Gerçekten pekçok insan onu tanıyordu.

Bu uzak geçmişi, çalışmamı, okulu düşündüğümde, hep Anton, o sevimli, zeki, çarpıcı adam geliyor gözlerimin önüne.

GALİNA MAKARENKO[1]

ANILARDAN

1922 yılıydı, Anton Semyonoviç Makarenko'yu Ukrayna Halk Eğitimi Komiserliğinde gördüm. Pekçok Ukrayna'lı eğitbilimci arasında, Poltava'daki Maksim Gorki Kolonisinden şimdiden değişik biçimlerde ve çokça sözediliyordu.

Ukrayna Halk Eğitim Komiserliğinden bir yetkiliyle birlikte ilk kez ziyaret ettiğimde, koloni henüz Harkov yakınlarındaki Kuryaj'daydı. 1927 ilkbaharıydı o zaman.

Koloniye geldiğimizde hava kapalıydı, kar fırtınası vardı.

Ortasında, sevimli tahta merdivenleri olan küçük beyaz evlerin bulunduğu avlu büyük ağaçlarla çevriliydi. Evler birbirinden, ileride çiçek dikilmek üzere hazırlanmış dikdörtgen biçiminde çimliklerle ayrılmıştı. Avlunun merkezinde kilise vardı. Avlu ve kilise öylesine büyüktü ki, yanyana parketmiş olan üç araba oyuncak gibi duruyordu. Arabamız bu doğal durağın önünde durdu ve avlunun sık çakıltaşlarının üzerine indik.

Son derece düzenli görünen bu yapının yöneticilerini, bekçilerini, örgütleyicilerini merak ediyordum. Bizi bekleyen resmî cansıkıcı saatleri düşünerek, koloniye kuşkular içerisinde gittiğimi itiraf etmeliyim; bir çocuk kurumuna yaptığım kısa bir ziyarette başıma bu gelmişti çünkü.

En az iki yüz kadar çocukevi görmüştüm, 150 öğrenci kapasiteli bir evin yıllarca bizzat yöneticiliğini yapmıştım, işin uzmanıydım, bu kurumları oluşturmak için gereken yoğun çalışmayı, çalışmanın inanılmaz güçlüklerini biliyordum, tıpkı görece olarak gösterişsiz bir rahatlık gibi: Bu kurumların çoğunluğunda en fazla ya da en aza ulaşmak bizim eğitbilimsel çabalarımızla mümkündü.

Bu konudaki deneyimim, her durumda, orada göreceklerimle ilgili olarak aldığım nesnel tavrı doğruluyordu. Ama Gorki Kolo-

1 Galina Stakiyevna Makarenko, Anton Semyonoviç'in karısı, eğitbilimci, *Ana Babaların Kitabı*'nın yazımına yardım etti. Makarenko'nun yedi ciltlik *Tüm Eserler*'i onun redaksiyonuyla çıktı.

ni'sinin geniş topraklarına egemen olan düzen son derece çarpıcıydı. O sırada 500 öğrenci, en azından otuz görevli ve onların aileleri kalıyordu koloniде. Ve ben, çocuklar için oluşturulmuş bir koloniде gözboyamanın mümkün olmadığı, eğer gerçek, örgütlü bir çalışma yoksa, bunun birkaç saat içinde belli olacağını biliyordum.

Ana binaya yaklaştık. Giriş kapısı kolayca açıldı ve yavaşça kapandı arkamızdan. Kapının gökgürültüsü gibi ses çıkaran menteşeleri yoktu. Bu, hoş bir sürpriz oldu bizim için. Kapıya destek olan sağlam menteşeler, öğretmen okullarında bile vazgeçilmeyen "eğitbilimsel" bir gelenek olmuştu. Geleceğin öğretmenlerini bu düzenin sağıredici gürültülerine önceden alıştırmak isteniyordu belki de.

Bizi küçük bir salonda, kırmızı ipekten bir kolçak giymiş olan genç bir adam karşıladı. Ölçülü bir gülümsemeyle selam verdi ve koloni üyelerinin ziyaretimizden mutlu olduğunu, biraz geç kaldığımızı, akşam yemeğinin az önce başladığını, ama birlikte oturacağımız on ikinci birliğin masada bizi beklediğini söyledi. Mantolarımızı çıkarırken bu genç adamın Krupov[1] olduğunu öğrendik, Komsomol bir yöneticiydi, o gün tüm kolonininin düzeninden sorumluydu. Yeniden yanımıza geldi ve bizi, konuklarla ilgili komisyonun üyesi olan, yaklaşık on dört yaşlarında bir kıza teslim etti. Salonda bir tek yetişkin yoktu.

Küçük kız nazikçe selamladı bizi. Kantine kadar yanımızda geldi, çayırlığı geçen yolda şoförümüzün de masaya gelebileceğini, bu konuda çekinmememiz gerektiğini söyledi. Kapıyı açtı ve çok sayıda geniş masası olan, bol pencereli geniş bir salona girdik. Masalar beyaz örtülerle örtülüydü, çiçekler, özenle hazırlanmış bol miktarda Ukrayna patatesi, başka yemekler, şarap ve limon suyu şişeleri vardı.

Yılda bir kez yapılan bu şölenle, öğrenciler ve koloni çalışanları görkemli bir biçimde 28 Mart'ı, kendilerine destek ve ilham veren Gorki'nin doğum gününü kutluyorlardı. O gün için yalnızca kolonininin dostları davet edilmişti. (Ben dostların arasında ilk kez bulundum.)

1 Krupov Arkadaş 1939'da maden enstitüsünü bitirdi, başmühendis olarak büyük bir maden ocağına atandı ve bir hükümet ödülü aldı.

Makarenko önceden orada olmalıydı, çünkü gelip bizi karşıladı. Birlikte on ikinci birliğin masasına yaklaştık, Makarenko şöyle dedi: "Koloni üyesi arkadaşlar, işte konuklarımız." Yerlerimiz hazırdı, oturduk. Evsahiplerimizin ilgisi ve konukseverliğiyle çok etkilenmiştik; bu niteliklerin Gorki Kolonisinin, sonraları Dzerjinski Komününün tarzına ilişkin olduğunu anlamam gerekiyordu. Evsahiplerimiz, on ikinci birliğin kız ve erkek çocukları farklı yaşlardaydı. Henüz genç olan koloni müdürü iyi yetişmiş, seçkin biriydi; sakınımlı, biraz da soğuk görünüyordu.

Söyleşi genel konular üzerineydi, büyük çocuklar konuşmaya katılıyordu ve müdürlerine büyük bir saygı duydukları açıkça görüldüğü halde, davranış ya da konuşmalarında en küçük bir çekingenlik ayırımsamadım. Ortak çıkar bilincine, büyük bir ortak amaca sahip oldukları duyumsanıyordu; bu amaç için birlikte çalışıyorlar, sorumluluğu birlikte paylaşıyorlardı.

Yemek boyunca başka izlenimler de edindim: Sesin yankılandığı, söylevlerin ve koro şarkılarının çınlayabileceği büyük salonda, yüzlerce çocuk ve yetişkin sevinçle eğleniyordu. Gülüyor, şakalaşıyor, gevezelik ediyorlardı, ama gürültü olmuyordu. Bu çocuklar, seslerini koşullara ve kişi sayısına göre ayarlama sanatına sahipti. Bu özellik Gorki Kolonisinin ve Dzerjinski Komününün öğrencileri için hep belirleyici olmuştur.

Şölen uzun sürdü; bu büyük yemeğin karmaşık sorumluluğun yalnızca koloni üyelerine düştüğü açıktı. Görevlerini kusursuz bir biçimde yapıyorlardı. Yetişkinler yerlerinde oturuyor ve onlara özel bir nezaketle hizmet ediliyordu.

Yemekten sonra Makarenko bize koloniyi gezmeyi önerdi. Davetliler çoktu ve koloniye hep birlikte gittik. Nemli havayı şebboy kokusuna doyuran sıcak serayı; ağaç kurutma yerlerini; ahırları gezdik. Yatakhanelerin bulunduğu yeni binada, uzun bir koridor boyunca sobalar yanıyordu, çıtır çıtır sesler geliyordu ateşten. Okul binasını, Komsomol Bürosunun bulunduğu salonu, çocukların yaptığı oyuncakların ve başka çok sayıda araç gerecin olduğu öncülerin köşesini, plastik sanatlar derneği üyelerinin, kulüp yöneticisi Nikolayeviç Terski'nin öncülüğünde yaptığı çalışmaların sergisini gezdik. 5.000 kitaplı kütüphaneyi ve fizik, kimya vb. labaratuvarlarını gördük. Gece don nedeniyle hasırlarla örtülen uzun sera sırala-

rını ziyaret ettik. Burası, yetişkin bir insana, tarımcı Nikolay Eduardoviç Fere'ye rastladığımız tek yer oldu.

Her yanda neşeli, iyi giyinmiş, selamımıza nazikçe yanıt veren ve sonra hemen işine koyulan kız ve erkek çocuklar vardı. Asık suratlı kimseyi görmedik, hızla, severek çalışıyordu herkes.

Binaların önünde birden sorumlu koloni üyeleri göründü sessizce ve kapılar hoş bir sesle açıldı. Şaşırmayı bıraktım artık, harikalar diyarındaki Alice gibiydim ve müdür olağanüstü bir giz saklayan büyülü bir varlık gibi görünüyordu.

Ağaç kurutma yerleri çok özel bir etki yarattı bende. Burası oturulan bölgeye uzaktı ve buraya gitmek için uzun süre dar bir patikada yürüdük. İlkbahar alacakaranlığının yeşilimsi tonları vardı havada. Penceresiz, uzunca bir yere girdik. Gölgelerin arasında tahta yığınları parlıyordu. Görünmeyen bir ısıtma ve kurutma aygıtıyla güçlü bir sıcaklık yayılmıştı içeri. Bir sarkacın çıkardığı tiktak sesleri işitiliyordu. Güçlü kuvvetli iki çocuk tahtaların üzerine oturmuştu. Büyük bir köpek yatıyordu ayaklarının dibinde. Çocuklar oturdukları yerden sıçrayarak inip öncüleri selamladı. Misya Çevili'yle Visya Gorkovski'ydi[1] bunlar.

Makarenko onlara, ilk kez işittiğim dostça resmilikte bir sesle şöyle dedi: "Bugün burada kalmanız gerekiyor, canınız sıkılır mı?" Bu sözler yarı soru, yarı emirdi. Çocuklardan birisi yanıt verdi: "Kurutma işlemi saat ona kadar sürecek. Konserin ikinci bölümüne ve baloya katılabileceğiz." Makarenko onları onaylar bir biçimde, ama kısaca "iyi" dedi. Ve oradan çıktık.

Koloniye döndüğümüzde ortalık kararmıştı. Makarenko hiçbir açıklama yapmıyor, diğer müdürler gibi hiçbir şeyi göstermeye, kanıtlamaya kalkışmıyordu. Kolonideki refahı özel bir uygulama olarak değerlendirmiyor görünümündeydi. Ona göre her şey açıktı, bizim her yerde gözlemlediğimiz ve hayran olduğumuz düzen, gündelik yaşamdı, alışılmış havaydı. Yakında okulu bitirecek olan koloni üyelerinden, onların gelecekteki yaşamından sözediyordu. Çocukların bir bölümü öğrenimlerini yüksek öğrenim kurumlarında sürdürecekti, diğerleri çalışmak istiyordu. Koloni yönetimi ge-

1 Çevili sonradan Odesa'daki bir denizcilik okulunu bitirdi ve denize açıldı. Gorkovski Harkov traktör fabrikasında çalışıyordu.

rekli tüm kuruluşlarla yeni ilişkiye geçmişti. Kolonide, giden öğrencilere yönelik iyi bir gelenek olduğunu anladım. Aileleri olmayan bu gençler, ayrıldıkları kolektifle ilişkilerini sürdürüyorlar, onun maddi ve moral desteğinden yararlanıyorlardı.

Ana binaya yaklaşıyorduk; ilkbahar havasında, yönetici raporlarının işaretini veren trampet sesi sevinçle çınlıyordu.

Geniş salon değiştirilmişti: Kantinden getirilen masaların yerini sıralar ve bir kerevet almıştı. Salon oldukça aydınlıktı, koloni üyelerinden oluşan iyi bir orkestra neşeyle çalıyordu, kız ve erkek çocuklar çok şık giyinmişlerdi, canlıydılar. Şu anda dayanılmaz sıcaklıktaki serada olan iki kızı, uzak ve alacakaranlık kurutma yerinde kalan Visya ve Misya'yı ve her biri görevinin başında, sevinçle ortak davaya hizmet eden öteki koloni üyelerini düşündüm.

Makarenko bize görev bölümünden sözetti. Seranın kış mevsimi boyunca bir saat bile boş bırakılmayacağını, orada geceleri ikişer saat nöbetle çalışıldığını, bu akşam görevi olanların, saatleri gelince salondan ayrılacaklarını söyledi. Biraz şaşırmış bir havayla bana şunu sordu: "Başka ne yapabiliriz? Gerektiğinde kendini bazı şeylerden alıkoymayı öğrenmek kolay bir şey değil; eğer buna çocukken alışmazlarsa, büyüdükleri ve daha bağımsız, daha gözüpek oldukları zaman nasıl davranacaklarını kim bilebilir? Çalışmadan kaçma eğilimi taşıyacaklar. Böyle insanlar var. Peki yanlış kimin? Bunlar kötü yetişmişler."

Bu konuda hala kuşkularım vardı ve davetlilerden birinin şunu söylediğini duyunca sevindim: "Ama çocuklar orada sıkılıyor olmalı. Bunu yadsıyamazsınız." Makarenko gülümsedi: "Bakın arkadaşlar, insanlara daha çok saygı duymak gerekiyor. Başarıyı, özveriyi istemek insana özgüdür. Ve kendi gücüne ilişkin bu bilinç, insana basit bir eğlenceden daha çok sevinç verir. Bu duyguyu birkaç kez yaşayan gençlerimizi sonradan tutamazsınız. Bu sevinci onlara öğretmemiz gerek. Biz eğitbilimciler insanlara on yıllardır okumayı, yazmayı öğretiyoruz, ama eğitim alanında her şeyi kendi haline bırakıyoruz. Önemli olan bu nokta."

Görünürde ileri sürecek hiçbir şeyimizin olmamasına karşın, bu konuda bir tartışma başladı. Makarenko önce sustu, sonra kendi düşüncelerini yanıtlıyormuş gibi şöyle dedi: "Ölü Canlar'da ilginç bir bölüm var." Ve aktardı: "Yeniyetmelik döneminin yumuşaklı-

ğından sert erkeklik dönemine geçerken bütün insansal davranışları yanınıza alın, onları ortada bırakmayın, bir daha hiçbir zaman toplayamazsınız." Ben de Puşkin'in sözlerini anımsattım: "Şunu bil ki oğlum, bilgiler, hızla akıp giden yaşamın deneyimini kısaltır." "Evet, bu da doğru," dedi Makarenko; "Gogol'un sözlerine gelince, o noktaya sovyetik yapıcılığımızı taşımalıyız: Genç insana, deneyimsizliğinden dolayı ağır yükler taşımaması için, gerekli insansal davranışların net olarak seçimini göstermek gerekir. Bunun çok seyrek yapıldığı doğrudur, çoğunluk en hafif olan şeyleri taşır. Fazla yükün altına girme tehlikesi çok azdır. Ve eğitbilimcilere de, gençleri gerçekte belirgin olan şeyleri taşıma zorunda bırakmak ve onları yol boyunca yitirmemelerini gözlemek düşer."

Birden konuşmamız boyunca bizi dikkatle dinleyen bir koloni üyesine döndü: "Haksız mıyım Alyoşa? Edebiyatın yararlı bir şey olduğunu görüyorsun. Ama sen çok az okuyorsun. Kütüphane kartına baktım. Romanların hep gerçek dışı olduğunu düşünüyorsun. Yine de onlardan öğrenilecek çok şey var."

Kendisine yönelen bu ilgiden pek de telaşlanmayan Alyoşa çekingen bir sevinçle doldu. Tek bir soruyla yanıt verdi: "Siz de okuyor musunuz?" Makarenko onun gözlerine dikkatle ve ciddi bir tavırla baktı: "Elbette okuyorum, ne sanıyorsun?" Alyoşa herkesi gülmekten kırıp geçiren bir şaşkınlıkla bağırdı: "Ama neden Anton Semyonoviç? Siz her şeyi biliyorsunuz." Makarenko da neşeyle, saklamadan gülüyordu. Birdenbire sıradan, dışa açık birisi olmuştu ve ben, böyle anlarda koloni üyelerinin onu özellikle kendilerine yakın hissettiğini düşündüm. Alıştığı gibi, kendisiyle öğrencileri arasındaki sağlam barikatları koruyordu. Alyoşa'yı şöyle yanıtladı: "İnsanın açgözlülüğünü hesaba katmadın; daha çok bilmek ve daha çok bilmek istemek." Bu sırada genel toplantı çağrısı anlamına gelen yeni bir işaret sesi duyuldu pencerelerin ardında.

Uzun sürmeyen toplantıdan ve konserden sonra danslar başladı; nefesli çalgılar orkestrasının eşlik ettiği gerçek bir baloydu bu. Yetişkinler, davetliler ve öğretmenler oturmuş, hayranlıkla gençleri izliyordu. Makarenko yanımıza geldi ve bana sordu: "Müziği seviyor musunuz? Orkestramız iyi, değil mi? Altmış enstrüman var, ama daha da arttıracağız." Açıkça, orkestrasıyla gurur duyuyordu. "Orkestradan vazgeçemem," diye ekledi, "gerçek bir ko-

lektif orkestrasız olmaz! Biliyorsunuz, yoksul sayılırız, bir orkestra kurmak bizim için çok güç oldu, ama başka şeylerde kısıntı yaptık. İyi bir orkestra, kültürdür, bir kolektifin gururudur, birleşme aracının kusursuz bir anlatımıdır."

Son marşın ezgileriyle dışarı çıktık. Koloninin, gücü sınırlı, tüm avluyu aydınlatmaya yetmeyen bir elektrik santralı vardı. Makarenko geceyi geçireceğimiz yere kadar biz konuk kadınlar grubuna eşlik etti.

Kilisenin önüne geldiğimizde biri seslendi: "Kim o?" Yanan bir cep feneri karanlıkta ışıktan bir yuvarlak çizdi. Omuzunda silahı olan genç bir çocukla, çevresinde dolaşıp duran iki köpek gördük. Müdür bizimle tanıştırdı onu: "Mişa Çarski, nöbetçi şefi." Fener yeniden yandı ve Mişa şöyle dedi: "Ben de kendi kendime kim geldi diyordum. Bakın, köpekler sizi tanıdı. Anton Semyonoviç, bugün kuşkulu birini görüp havladılar. Öyle karanlık oluyor ki; kimin geldiğini anlamak ne kadar güç. Ben de nöbetçi heyetini şuraya alıp nöbeti kendim tutmaya karar verdim."

Oradan uzaklaştık. Makarenko söylenip duruyordu: "Korkunç bir şey, bu kadar köpek. Sanki iyi cins hayvanlar. Ne iş becerdiler ki!.. Sizi temin ederim, yüz fersah çevremizde bile bir tane kuşkulu insan yoktur. Hepsi de hayal güçlerinden kaynaklanıyor. Mişa ve ekibi kendilerini gerçek kahramanlar sanıyor ve birşeyler çıkması için oturup dua ediyorlar."

Birisi şunu sordu: "Peki Mişa'ya hayal gücü için mi teşekkür ettiniz?" Makarenko güldü: "Neden olmasın? Bu da ona teşekkür etme zahmetine değer. Görevlerini kusursuzca yapıyorlar. Onların bu özeni sayesinde rahatça uyuyabiliyoruz.

"Yetişmiş ağaçların yerlerine diktiğimiz elma ağaçlarımız var. Eğitbilimciler bu tür çarpıcı okul araçlarından yararlanmayı henüz bilmiyor. Oysa bizim kolonimizde, şimdilik bu meyve bahçesinden başka hiçbir şeyden sözedilmiyor. İnsanın kendi meyve bahçesiyle uğraşması, başkalarının bahçesinden elma çalmaktan daha hoş ve daha yararlı. Kuşkusuz sözkonusu olan şey elma değil. Yaşama, izlenimlere, alıştırmalara gereksinmemiz var. Eğer tehlike yoksa, tehlike oyunları oynamak gerekiyor. İnsanlar riski sever: Bu soylu bir duygudur. Ama insana riske girmeyi zekice, ortak amaç adına öğretmek gerekiyor."

Vedalaşırken Makarenko bizi davet etti: "Yazın da gelin. Güzel bir gül bahçemiz olacak, çeyrek hektar. Yapay ateşler, orkestra, gerçek bir bayram. Gelin, sizi görmekle mutlu olacağız. Zengin değiliz, ama neşeli bir yaşamımız var. Dostlar, toplum, tüm bunlar çocuklara gerekli. Ziyaretçilerimizin gelmesi bizi her zaman mutlu ediyor."

Her şeyin çok iyi düzenlendiği ve kendisi için derin bir saygı duyulduğu koloninin örgütlenmesinde, Makarenko'nun işlevinin ne olduğunu hemen anlamak güçlü. Makarenko'nun özel bir önemi vardı burada, çünkü kolektife gurur ve kendi güçlerine güven telkin ediyordu. Yurtseverlik ve ülkesine karşı görev de karışıyordu bu ateşli duyguya.

NİKOLAY FERE[1]

USTAM

Tanıdığım bir bayan, E. Pişnova, Gorki Kolonisinde sayman olarak çalışmaya başladı; bir gün bana Anton Semyonoviç'in tarım alanında bir uzmana gereksinme duyduğunu söyledi.

Karşılaşmamız 1924 Nisanının başında oldu. Akşam saatleriydi. Anton Semyonoviç yarı karanlık bir odada oturmuştu. Hükümetin Halk Eğitimi çalışanlarıyla yaptığı tartışmalardan yorgundu, özel bir nezaketle karşılamadı beni. Hiç soru sormadan hemen koloninin işletmesinen sözetti.

Anton Semyonoviç yapacağım çalışmanın güçlüklerini benden saklamadı, yeteneklerime ilişkin fazla kuşkusu yoktu: Gençtim, üç yıl önce, 1921'de bir yükseköğrenim kurumunu bitirmiştim ve eğitbilimsel çalışmayla hiç uğraşmamıştım. Ama ilkbahar uzak değildi ve eğer anlaşırsak, nisan ortalarından daha geç olmamak üzere, Kovaliyovka'da çalışmaya başlamak zorundaydım.

Düşündüm. Çok gençtim, beni bekleyen güçlüğü açıkça anlamam için yeterli yaşam deneyimine sahiptim. Üstelik Anton Samyonoviç'in soğuk karşılaması, beni ilerideki ilişkilerimiz açısından korkutuyordu. Bir an için her şeyden vazgeçmeyi geçirdim aklımdan, ama, yetenekli bir insanın yönetimindeki ilginç bir işi, sırf güç olduğu gerekçesiyle geri çevirmenin bağışlanmaz bir zayıflık olacağını söyleyen gençliğim üstün geldi.

Saptanan tarih olan 14 Nisan 1924'de, on iki ya da on üç yaşlarında bir çocuğun kullandığı bir araba oturduğum eve yaklaştı.

Gitmek gerekiyordu, ama kuşkularım yeniden su yüzüne çıkmıştı.

— O da bizimle gelecek mi? diye sordu küçük arabacı, parmağıyla arabanın çevresinde dolaşan köpeğini gösterdi.

1 Nikolay Eduardoviç Fere (1897'de doğdu), Makarenko'nun en yakın çalışma arkadaşlarından biri. Gorki Kolonisinde tarımcı olarak çalışıyordu. Sonraları Timiriyazev tarım akademesinde öğretmen oldu. *Yaşam Yolu*'nda Eduar Nikoloyeviç Şere adıyla anlatılır.

Ona ne yanıt verebilirdim? Köpeğin sahibiyle birlikte geleceğini mi? Ama sahibi de ne yapacağını bilmiyordu ki! Belki çocuğun o güvenli sorusu bana gitme kararı verdirdi.

Tüm duraksamamdan sıyrılarak neşeyle yanıtladım:

— Sahibiyle birlikte gelecek elbette!

İlkbahar gelmişti: Komşularımız şimdiden sürme, tapanlama, dahası ekme işlemine başlamıştı. Daha fazla zaman yitiremezdik.

Ertesi gün sabah sekizde koloni üyeleri ve öğretmenler ahırın önünde toplandı. Toprakları tanımıyordum, işçiliği, araçları bilmiyordum, ama hemen emirler vermem, ne yapılması gerektiğini göstermem gerekiyordu. Çocuklara özel bir tarzla yaklaşmayı düşünmem elbette mümkün değildi. Aynı anda birçok yerde olmalıydım: Sabanı ayarlamak, ekiciyi düzenlemek, tanelerin nasıl ayıklanması gerektiğini göstermek, tohum torbalarının çabuk boşaltılmasını sağlamak, kavun tarlası için toprağı ölçmek, bir atın koşumlanmasına yardım etmek...

İlk günden, dostluk ilişkileri kuruldu çocuklarla aramda. "Eğitbilimsel" konuşmalara kalkışmıyordum, ama kendim de çalışıyordum ve çocuklardan bilinçli çalışmalarını istiyordum.

Seraya lahana ve domates diktim, bir bölümü de çiçekler için ayırdım. Bu çiçekler daha sonra koloninin ana binasının önündeki çimliklere dikildi. Çocuklar büyük bir sevgiyle ilgileniyordu onlarla ve tarla işlerinin yoğunlaştığı dönemde işçi sıkıntısı çekilmesine karşın, Yöneticiler Konseyi, Anton Semyonoviç'in de onayıyla, her zaman çiçeklerle ilgilenecek yeterli sayıda koloni üyesi ayırıyordu. Öte yandan boş zamanlarında çiçek bahçelerinde çalışmak isteyen birçok gönüllü vardı. Bazıları daha farklıydı, dahası bu işi küçümser görünüyorlardı. Koloni üyelerinden Galatanko bunlardan biriydi. Uzunca bir süredir at koşulmuş bir arabayla günde birkaç kez ırmağa gidip su taşıyordu, ama sonra bazı kabalıklarından dolayı bu işinden "alındı" ve Yöneticiler Konseyi tarafından serada çalışma görevine verildi. Bu görev değişikliğinin eğitsel bir amacı vardı. Galatanko artık "ince" bir işle ilgilenen bahçıvanlarımızın kolektifinde bulunacaktı.

Bir gün seraya giren Anton Semyonoviç, Galatanko'nun, bir at yelesi tüylerinden daha ince sapları olan bir begonyayı ince bir çubuğun yardımıyla özenle dikmeye çalıştığını görüp şaşkınlıktan donakaldı. Yanına gelip, böyle nazik bir mesleği yapmak için gereken yeteneğe sahip olmadığını ileri sürerek, Galatanko'yu seradan uzaklaştırmak istememi beklediğini itiraf etti. Ona Galatanko'nun büyük bir dikkatle çalıştığını, seradaki çalışma sistemine alıştığını söyledim.

Bu değişiklik Anton Semyonoviç'i çok sevindirdi. Seranın önündeki bir iskemleye oturarak düşüncelere daldı; sonra bana, Galatanko'daki güzellik duygusu ve sevgisine ilişkin bu gelişmenin, bu duygunun, diğer koloni üyelerinde de olabildiğince gelişmesi için onu isteklendirdiğini söyledi. Ayrıca çiçek dikme işini arttırmamızı önerdi, öyle ki, gelecek yıl koloni bir yeşilliğin altına gömülmüş olacaktı.

Gaf yapmamak ve koloniye gerçekten yardımcı olmak arzusuyla, kolonideki eğitimin örgütlenmesini, özellikle suçlular için alınan önlemleri dikkatle gözlemliyordum. Yalnızca, Anton Semyonoviç tarafından kullanılan farklı eğitbilimsel yöntemleri değil, bu yöntemlerin etkilerini de anlamak, burada sürekli olan çizgileri ve yasaları bulmak istiyordum.

Anton Semyonoviç'in, koloni üyelerinin herhangi bir suçtan dolayı aldıkları cezaları not ettiği bir defterinin olduğunu sanıyordum önceleri.

Ama hemen, eğitimin örgütlenme biçimlerinin Makarenko'da görece olarak sabit kaldığını, disiplin önlemlerine ilişkin sürekli hiçbir kural bulunmadığını ayrımsadım. Anton Semyonoviç aynı suça sık sık farklı cezalar veriyor, bazen de hiç ceza vermiyordu. Bu "belirsizlik" çocukları şaşırtmıyor ve kızdırmıyordu; Anton Semyonoviç'i farklı durumlarda değişik davranmaya iten nedenleri iyi anlıyorlardı.

Belli bir zaman geçti ve Makarenko'nun yarattığı eğitim sistemindeki temel rolün cezalara ait olmadığını anladım, bu rol, olumsuzlukları önceden görmeye yönelik önlemlere aitti.

Anton Semyonoviç çocukların yanlışlarını bulma konusunda ustaydı. Kavrayış gücü yalnız beni değil, deneyimli eğitbilimcileri

de şaşırtıyordu; özellikle de "Anton'dan bir şey saklanamayacağına" iyice inanmış olan çocukları.

Ağustos'un sonunda kavun tarlamızda Anton Semyonoviç'in de hemen çözemediği olaylar oldu.

O yıl kabakgiller üretimimiz son derece boldu. Akşam yemeğinde her koloni üyesine bir karpuz düşüyordu. Yine de tarlanın bazı amatör gece ziyaretçilerine engel olunamadı.

Burası, başında yaşça büyük bir koloni üyesi olan Lopotetski'nin olduğu özel bir birlik tarafından korunuyordu. Ama gözcülerin uyanıklığı fayda etmedi: Bir sabah, önceki gece kavun tarlasına bir hırsızın girdiğini ayrımsadılar, usta bir hırsızın: Yirmi kadar karpuzdan irice birer parça almış, kabukları yeniden yerine koymuştu, öyle ki bu kurnazlığın hemen anlaşılması oldukça güçtü.

Akşam, Yöneticiler Konseyinde Lopotetski, onca iyi karpuzun baştan çıkardığı "bu it herifin boynunu koparmak" tehditlerini savurdu. Ama, önceki gün mutfaktan bir bıçağın kaybolması hırsızın bir koloni üyesi olduğunu ortaya çıkarmış olsa da, suçlu yakalanacak gibi görünmüyordu... Ertesi sabah çığlıklar duydum. Çocukların "pis herif"i yakaladığını ve Lopotetkski'nin de tehditlerini gerçekleştirmekte olduğunu düşündüm. Hemen olay yerine koştum. Ama kısa bir süre sonra Lopotetkski'yi kızgın bir biçimde iki yardımcısına çıkışırken görünce rahatladım.

— Bakın Nikolay Eduardoviç, diye seslendi bana. Şu koca aptalın yaptığına bakın! Ve eliyle gözcü kulübesinin yanını gösterdi.

Burada, çocukların Anton Semyonoviç'e vermek istediği iri bir karpuz büyüyordu. Yeşil yüzeyine beş kollu bir yıldız yapmışlar, altına "A. Makarenko'ya" yazmışlardı. Daha da altta, "Gorki Kolonisi üyeleri" anlamına gelen "Gorki Kol. üy." yazısı vardı. Karpuza "Komiser" adı verilmişti, çocukların ustaca gözlemi altında büyüyordu; bütün koloni üyeleri onu tanıyordu ve sabırsızlıkla Anton Semyonoviç'e verecekleri günü bekliyorlardı. Karpuzun zarar görmemesi için Lopotetski "Komiser"i kulübesinin çok yakınına yerleştirmişti. Şimdi de hırsız gelmiş, ünlü karpuzdan bir parça koparak orada bir delik açmıştı.

Lopotetski'nin umutsuzluğu sınır tanımıyordu. Gece nöbette olan çocuklar yılan sesini andırır bir gürültü işittiklerini söylediler, Lopotetski onlara bağırdı durdu.

Yapılan saygısızlığın haberi yıldırım hızıyla koloniye yayıldı. Bundan başka bir şey konuşulmuyordu. Çocukların kızgınlığı sürekli artıyordu. Lopotetski ve yaşça büyük bazı koloni üyeleri kendilerini sorgulama şefi yerine koymuştu. Anton Semyonoviç onlara kuralı anımsatmak zorunda koldı. Amatör sorgu yargıçlarına kendi işleriyle ilgilenmelerini söyledi ve gün boyunca dikkatle koloni üyelerini gözlemledi.

Akşam oldu. Çocukların öfkesi dinmek bilmiyordu. Lopotetski dökümevinde kapana benzer aletler yapıyor ve bunları tarlanın çevresine yerleştirmek istiyordu.

Sonunda genel toplantı zili çaldı ve sabırsız bir bekleyiş içerisinde olan çocuklar, bacaklarının tüm hızıyla kulübe koştu.

Anton Semyonoviç öncelikle tüm yöneticilerden, birliklerinin orada olmayan üyelerinin listesini vermelerini ve olmayış nedenlerini söylemelerini istedi. Ardından Lopotetski söz aldı ve olayın tüm ayrıntılarını anlattı; tüm birlik yöneticileri kuşkularından sözettiler. Ama yeni bir şey öğrenilmedi. Anton Semyonoviç gözlerini indirdi, düşünceye daldı ve kulübe bir süre mutlak bir sessizlik egemen oldu.

— O zaman çocuklar arasında karpuzu en çok sevenleri saptayalım, diye ansızın önerdi Anton Semyonoviç.

Beş altı koloni üyesinin adı verildi. Son konuşmacı, genç kızlar birliğinin yöneticisi Muşina oldu. Birliğinde, diğer kızlara göre karpuzu daha çok seven kişinin Valya olduğunu söyledi...

Valya, koloniye birkaç ay önce Harkov'dan gelen, zayıf, kısa boylu bir kızdı. İyi davranışlar gösteriyor ve bizim kızlardan ayırdedilmiyordu. Ama Harkov Halk Eğitimi biriminin Valya'yla birlikte gönderdiği özel mektupta, Valya'nın önemli bir çete elemanı olduğu yazılıydı. Bir soygunda yakalanmıştı; diğer haydutlar onun kendilerine verdiği işaretle kaçacak zaman bulmuştu, ama yeterli kanıt bulunamadığı için, Valya Harkov Halk Eğitimi bölümüne gönderildi... Haydutlar gittiği yeri dikkatle izlemişlerdi ve birkaç saat sonra onu kaçırdılar. Ama kısa sürede yeniden yakalanan Val-

ya koloniye gönderildi. Mektupta çok iyi gözlenmesi gerektiği, çünkü kaçma girişimini yineleyebileceği vurgulanıyordu...

Muşina Valya'nın adını söylediğinde Anton Semyonoviç şaşıracak ayağa kalktı. Beklenmedik bir düşünceyle allak bullak olmuş görünüyordu. Ama bir dakika sonra her zamanki dingin ses tonuyla şöyle dedi:

— Buraya gel Valya, masaya...

Valya'nın yüzü sıraların arasından geçerken, Anton Semyonoviç'in yanında dururken şaşkınlıktan başka bir şey ifade etmiyordu: Neden çağırılmıştı? Gerçekten de, bu uysal kızın karpuz meselesine karıştığından kuşkulanmak pek mümkün değildi.

— Neden mutfaktan izinsiz bir bıçak aldın? diye sordu Anton Semyonoviç, aynı dingin sesle.

— Onu ben almadım, diye yanıtladı. Valya, belki biraz çabuk konuşmuştu.

Bu çabukluk Anton Semyonoviç'in gözünden kaçmadı, saldırıya geçti:

— Hayır Valya, bıçağı aldın. Birini gönderirsem ve onu senin eşyalarının arasında bulursa hiç de hoş olmayacak. Nereye sakladın?

Valya bir süre sustu, sonra alçak sesle yanıtladı:

— Şiltenin içinde, orada bir delik var, delikten içeri soktum...

Bıçak birkaç dakika sonra görevli koloni üyesi tarafından getirilip Anton Semyonoviç'in önüne, masanın üzerine konuldu. Çocuklar kendi aralarında fısıldaşıyorlardı, gürültü yükseliyordu, ama koloni üyelerinin sesleri kızgınlıktan çok şaşkınlığı anlatıyordu.

— Valya, karpuzu çok mu seviyorsun? diye soru sormayı sürdürdü Anton Semyonoviç.

— Evet, çok. Önceden hiç yememiştim.

— Peki kabukları neden yerine koyuyordun?

— Karpuzun yeniden çıkacağını düşünüyordum, diye yanıtladı Valya, ciddiyetle.

Herkes aynı anda gülmeye başladı: Çocuklar için, hepimiz için beklenmedik bir şeydi bu: "Koca aptal," "hain kurt," "yılan,"

hepsi de bu cılız kızdı işte. Lopotetski "boynunu koparmak" tehditini unutmuş, toplantıdan sonra ısırgan otu toplamak için erkek çocukları ikna etmeye çalışıyordu.

Anton Semyonoviç sert sert baktı ona, Lopotetski de hemen sustu.

— Valya, genel toplantıda söz verebilir misin, bir daha kesinlikle tarlaya girip karpuzlara zarar vermeyeceksin?

— Evet, bunu bir daha yapmayacağım, diye yanıtladı o da alçak sesle.

Anton Semyonoviç Valya'nın bağışlanmasını oylamaya sundu. Çocukların çoğu lehte oy kullandı. Lopotetski, onun birlik üyeleri ve birkaç çocuk daha "çekimser kaldılar." Valya yerine oturdu ve Anton Semyonoviç bazı basit konularla ilgili bir tartışma açtı, kolonideki yaşamla ilgili konulardı bunlar.

Toplantı bittikten sonra Anton Semyonoviç Lopotetski'yi alıkoydu. Onunla koloninin ekonomisine ilişkin bazı konularda söyleştikten sonra şöyle dedi:

— Eğer biraz da olsa Valya'ya kötü davrandığını duyarsam, koloniyi senin terketmen gerekir. Her durumda sen kovulacaksın. Bunu diğerlerine de söyle.

Bu, ayaküstü söylenmiş bir şeydi, ancak öyle bir tarzda söylenmişti ki, Lopotetski, Anton Semyonoviç'in şaka yapmadığını anlamak zorunda kalmıştı.

Toplantıdan sonra, kulüpte gördüklerimin ve işittiklerimin etkisiyle odama döndüğümde, Anton Semyonoviç'in, koloni üyelerinin çeşitli suçlarına verilen tüm cezaların sistematik bir tarzda toplandığını sandığım not defteriyle ilgili eski düşüncelerimin, açıkça aptallık olmasa da, saflık olduğunu düşünüyordum.

Çocukların yaşamındaki, düşünce yapılarında ya da davranışlarındaki değişikliklere varıncaya kadar bazen kesinlikle ayrımsanmayan tüm alışılmamış olaylar Anton Semyonoviç'e, daha önce çözülmüş bir soruna yeni bir çözüm getirmek için, eğitibilimsel etkinin yeni biçimlerini bulmak için ciddi veriler sağlıyordu. Anton Semyonoviç günlük yaşamda eğitim sistemini böyle kurmuştu. Bu sistemin temel çizgileri "çocuktaki insan"a duyulan ilgi, esneklik ve basmakalıpçı davranışlardan uzak kalmaktı.

1927 ilkbaharında onca düşünü kurduğumuz traktöre kavuştuk ve bir süre sonra Guepeyu'lu dostlarımız bize bir tane daha armağan etti.

Çocuklar bu araçları gerçek bir hayranlıkla karşıladı. Sonradan öğrencilerimizin çoğu tekniğe ilgi duydu ve nitelikli makina uzmanları oldular.

Bir kasım akşamı, yemek sırasında birden ışıklar söndü. Elektrik santralımızın 75 beygir güçlü motoru arızalanmıştı. Elektrikçi onarımın en az bir ay süreceğini söylüyordu, ama ardından ekledi. Eğer birine bir miktar fazla para verilirse, ya da başka bir deyişle bir fıçı şarap, bu süre yirmi güne inebilecekti... Güç durumdaydık. Santralın durması su deposunu da etkilemişti. Dört yüz koloni üyesi ve koloni görevlileri susuz ve ışıksız kalmıştı; yılın, günün çok geç başladığı ve akşamın erken olduğu bir dönemindeydik...

Anton Semyonoviç ertesi gün Yöneticiler Konseyini olağanüstü toplantıya çağırdı.

Koloni kahyası Semyon Lukiç Rogdonoviç santral ve su deposu çalışmadığı sürece gerekecek olan araçların listesini okudu. İki yüz gaz lambası, bidonlar, yedek kovalar, fitiller: Yaklaşık yüz çeşit araç. Tüm bu giderlerin tahmin edilen toplamı öyle yüksek bir rakam tuttu ki, hep bir ağızdan "ah!" diye bağırdı çocuklar ve Anton Semyonoviç de söylenenin yinelenmesini istedi:

— Afedersiniz Semyon Lukiç, kaç dediniz?

Kahya öte yandan lambaların hazırlanması ve onlarla ilgilenilmesi için özel bir birlik oluşturulmasını istiyordu. Ondan sonra söz alan elektrikçi, eğer birisine "rüşvet verilirse" onarımın bir aydan daha az bir süre alacağını yeniden söyledi...

Birden koloni üyesi Belenki söz istedi.

— Yeni bir önerim var, dedi kararlı bir tavırla. Ne birşeyler satınalmak, ne de kimseye "rüşvet vermek" gerekiyor; traktörü santrala yerleştirelim, elektrikçi de motorunu dilediği sürede onarsın...

Traktörcümüzün bu kısa konuşmasını derin bir sessizlik izledi. Sonra herkes bir ağızdan konuşmaya başladı, en ateşli konuşan

da elektrikçiydi. Kızgınlıkla Belenki'nin önerisinin saçmalığını anlatmaya çalışıyordu.

— Bütün bunlar saçmalık, diye bağırdı: Motorumuz yetmiş beş beygir gücünde, bu da traktörünüzün yirmilik gücünden neredeyse dört kat fazla!..

Bu doğruydu, ama Belenki ve arkadaşlarının her şeyi hesapladığını görmüştük, dahası, oldukça inandırıcı bir biçimde santralımızın hiçbir zaman tam kapasite çalışmadığını kanıtlamışlardı. Anton Semyonoviç kesin bir şey söylemek zorundaydı. Ama bu kez alışılmışın dışında, "evet" ya da "hayır" demeden uzun uzun düşündü.

Çocukların sayı dilindeki zekâlarını dile getirmek mümkün değildi, yetmiş beş gerçekten de yirminin dört katıydı neredeyse.

— Bu tasarıyı gerçekleştirmek için çalışmaların seyrini değiştirebilir misiniz? diye sordu bana Anton Semyonoviç.

— Çalışırım, diye yanıtladım, hazırlık çalışmalarının bugün, hava kararmadan bitebileceğini düşünüyorum, yani saat beşe doğru, sonra, bakalım...

Saat beşte Anton Semyonoviç geldiği zaman, santralın çalışması için her şey hazırdı. Önemli an geldi: Motor ısınmıştı, Belenki traktörün makaralarından geçen kayısı dikkatle jeneratörünkine bağladı ve jeneratör çalışmaya başladı.

Aleksey Maksimoviç Gorki, 1928 başlarında İtalya'dan döndü. Koloniyi ziyaret etmesi için yaptığımız çağrıyı kabul edeceğinden kuşku duymuyorduk. Anton Semyonoviç genel toplantıda, sevgili konuğumuzu ağırlamak için gerekli hazırlıklara hemen başlanmasını önerdi. Toplantıda, koloni üyelerinin yaşamı üzerine kendileri tarafından yazılan bir kitabın Gorki'ye verilmesi düşüncesi sevinçle kabul edildi.

O günden sonra kolektifimizin yaşamını canlandıran tek bir düşünce, tek bir amaç vardı: Büyük dostumuz ve isim babamızın ziyareti. Artık her şey Aleksey Maksimoviç'in tahmini bakış açısına göre değerlendiriliyordu: Şunu beğenir, şununla ilgilenir, şu hoşuna gider, vb.

Kötü hava koşulları yem olarak kullanılacak pançarın filizlenmesini geciktirince, süreci hızlandırmak için herkes farklı iş-

lemler önermeye başladı; birisi, tohumların üzerinde odun ateşleri yakmayı bile önerdi. Aleksey Maksimoviç'in tarlaları gezerken bu toprağı göreceği düşüncesi çocukları derin bir umutsuzluğa itiyordu. Derken sebzeciler Yöneticiler Konseyine müjdeyi verdi. Gecikmiş ilk filizler gür bir biçimde ortaya çıkmıştı.

Çocuklar geniş bir toprak parçasını düzenleyip çiçekten bir göbek yaptılar, ortaya da güzel bir marka kondudular: "M.G." Ana binanın ve kulübün duvarlarını, Aleksey Maksimoviç'in yapıtlarından, güzel yazılmış sözlerle süslediler.

En küçükler bile ilgili görünüyordu. Aleksey Maksimoviç'e küçük bir hayvanat bahçesi göstermek istiyorlardı: Kimbilir nereden buldukları bir kirpi, faraler, tavşanlar, bir bozdoğan, bir kumru, bir tarla horozu.

1928 Haziranının ortalarında heyetimiz Gorki için Moskova'ya hareket etti. Heyet bize Aleksey Maksimoviç'in, kolonimizde birkaç gün geçirmeyi kabul ettiğini bildirdi. Bu haber tüm koloniyi yerinden oynattı. Yöneticiler Konseyi ivedi toplantıya çağırıldı. Öyle çok koloni üyesi katılmak istedi ki, toplantı zorunlu olarak kulüpte yapıldı.

Kuryaj'ın süslenmesi tasarısı, koloni üyelerine yeni yazlık giysiler dikilmesi ve yeni sofra takımlarının satın alınması önerisi hiç itiraz görmedi. Konuşma Aleksey Maksimoviç'in kalacağı yerle ilgili ayrıntılara gelince güçlükler de başladı. Ona ayrılacak odanın nasıl döşenmesi gerekiyordu? Aynaya gereksinmesi olur muydu? Olacaksa, büyük mü, orta boyda mı seçilmeliydi? Ortalama bir yatak Aleksey Maksimoviç'e yeter miydi, yoksa boyuna göre bir yatak yaptırmak mı gerekiyordu? Aşçılarımız özel bazı şeyler hazırlamayı öğrenmeli miydi? Kunduracılar birliğinin yöneticisi Aleksey Maksimoviç'e yağmurda giyebileceği bir bot yapma önerisini dile getirdi...

Eksik olan tüm eşyanın, öncelikle de bir çalışma masasıyla bir koltuğun kendi marangozluk atelyemizde yapılmasına karar verildi. Yatağa gelince, yatağın, en uzun boylu koloni üyesi olan Kalabalin'in boyuna göre "denenip" öyle satın alınması önerildi. Ayna sorunu bir süre daha tartışıldı, ama sonuçta, yalnızca kadın sinema oyuncuların kendilerini boydan görmeye gereksinme duyduğuna

ve Aleksey Maksimoviç için kuşkusuz bunun gerekmediğine oybirliğiyle karar verildi, konsey, yatakodasına küçük yuvarlık bir ayna asmayı, bir tane de tuvalet masasının üzerine koymayı uygun gördü.

Yiyecek sorunu daha uzunca bir süre tartışıldı. Çocuklar Aleksey Maksimoviç'e kendilerinin en çok sevdiği yemeklerin yapılmasını istiyorlardı: Sabah kahvaltısında domuzyağlı bulgur çorbası, öğle yemeğinde lahanalı Ukrayna çorbası ve domuz eti, akşam yemeğinde de kızartma ve meyve şurubu. Aşçıbaşı ve kadın öğretmenler bu menüye şiddetle karşı çıktı, çocuklar gerçekten de daha hafif şeylerin uygun olacağını anladılar. Bu sorunla ilgilenmek üzere bir komisyon seçildi.

Kunduracılar birliği yöneticisinin önerisi oybirliğiyle kabul edildi, ama botların yapımı, Aleksey Maksimoviç'in ayakkabı numarasının bilinmemesi nedeniyle daha sonraya bırakıldı.

Kuryaj'ın her köşesinde, her gün, yıkayan, onaran, boyayan, toz alan çocukları görmek mümkündü. Aleksey Maksimoviç'in Harkov'a vardığını bildiren telgrafın geldiği gün, 8 Haziran'da, her şey hazırdı.

Çocukların sevinç çığlıklarının ve "hurra"ların ortalığı çınlattığı geçit töreni bittikten sonra, Anton Semyonoviç, Aleksey Maksimoviç'e yolculuk sonrası dinlenmesini önerdi.

Gorki, kısa bir dinlenmeden sonra, çocuklardan kendisine işleyişi anlatmalarını rica etti.

Haklı olarak kolonideki her şeyin Gorki'yi ilgilendirmesi gerektiğini düşünen çocuklar onu Kuryaj'ın en uzak köşeleri de dahil olmak üzere her yere götürdüler. Ona gururla çiçek ekili yerlerimizi, serayı, meyve bahçesini, ahırı, domuz çiftliğini gösterdiler. Ona her adımda sorular sordular. Çocuklara dingin bir gülümsemeyle bakan Aleksey Maksimoviç soruları bıkmadan yanıtlıyordu.

Tüm bunlar Gorki'yi gözle görülür bir biçimde sevindiriyordu. Çocukların çıkardığı gürültü, kendisiyle tartışmaları, koloniye ilişkin her şeye karşı duydukları tutkulu ilgi, yaşamın tüm ayrıntılarına ilişkin düşüncesini öğrenme istekleri: Tüm bunlar çok hoştu onun için.

Serada Aleksey Maksimoviç şebboyun güzel koktuğundan, gülün halâ en güzel çiçek olduğundan, çançiçeğiyle filbaharın, görünüşlerinin pek güzel olmamasına karşın kokularının çok hoş olduğundan, aslanağzında arslana benzer hiçbir şey bulunmadığından ve ona bu adın verilmesinin yanlışlığından sözetti.

Domuz çiftliğini gezen Aleksey Maksimoviç gülümseyerek, dişi domuz "Akulka"nın gerçekten çok güzel olduğunu onayladı.

Irmak kenarında, biçilmiş bir çayıra geldiklerinde çocuklar Aleksey Maksimoviç'e, burada çalışmanın, otları biçip tırmık yapmanın, molalarda da ırmağa girip yıkanmanın çok keyifli olduğunu anlattılar.

Çayır gezisi bittikten sonra çocuklar Aleksey Maksimoviç'i ırmağa girmesi için ikna etmeye çalıştı. Çocukların önerisinin ona çekici geldiği açıktı, ama üzülerek hastalığından sözetti ve yüzen çocukları seyretmek için kıyıda kalmaya karar verdi. Bir yüzme yarışı düzenlendi. Aleksey Maksimoviç'in parlak ve şaşırtıcı derecede genç olan gözleri, onun da en az diğer taraftarlar kadar heyecanlı olduğunu, her yarışın sonunu sabırsızlıkla beklediğini kanıtlıyordu. Yerinde duramıyor, daha iyi görmek için ayağa kalkıyor, bazen de, giysilerini çıkarıp yüzücülere katılacakmış gibi bir izlenim veriyordu. Çocuklar bu anlarda Gorki'nin yaşamlarını paylaştığını duyumsuyor ve ona yapabildikleri ölçüde kendi genç sevgilerini anlatmaya çalışıyorlardı.

Akşam Aleksey Maksimoviç koloni üyelerinin genel toplantısına katıldı ve birlik yöneticilerinden raporlarını aldı.

Ertesi gün,tarlalarımızı gezmek istediğini söyledi.

Karmakarışık serpiştirilmiş yulafı biçmek için gerekli olan iki biçicili bir traktörün hazırlığını tamamlamıştık.

Traktörü Belenki sürüyordu. Aleksey Maksimoviç çamurluklardan birinin üzerine çıktı ve diğerine çıkması için de Anton Semyonoviç'i çağırdı. Ben arkada, ayakta duruyordum. Yola koyulduk.

Aleksey Maksimoviç topraklarımızı büyük bir ilgiyle inceliyordu. Uzaklarda, tarlalarda çalışan özel birlik üyeleri, Aleksey Maksimoviç'i görür görmez ellerini borulara götürüyor ve tüm güç-

leriyle onu çağırıyorlardı. O da etkilenmiş ve gülümser bir halde iki elini kaldırıyor ve onları başıyla dostça selamlıyordu.

— Burası olağanüstü, diyordu Aleksey Maksimoviç, Makarenko'ya. Çocuklarınızın arasında gençleştim. Birlikte çalışıyor, birlikte eğleniyorlar! Gerçekten sovyetik olan yeni bir yaşam, sizin kolonizde son aşamasına varmış...

İndik. Aleksey Maksimoviç bir süre sessiz yürüdü, sonra dışarıdaki yaşamdan, Avrupa toplumlarının çeşitli çevrelerinde görülen Sovyet gerçeğini tanıma arzusundan, Sovyet devriminin yenilikçi etkisinin tüm alanlarda, tüm ülkelerin namuslu insanlar tarafından takdir edildiğine ilişkin izleniminden sözetti.

— Ve kazandığınız deneyimin, son derece başarılı olan bu eğitbilimsel deneyimin, sizi temin ederim ki dünya çapında önemi var, diyordu Anton Semyonoviç'e. Bunu tüm dünyanın ilerici eğitbilimcilerine yaymak zorundasınız. Ve çabuk olmalısınız, buna değer...

SEMYON KALABALIN[1]

BİZ, ANTON MAKARENKO'NUN ÖĞRENCİLERİ

Anton Semyonoviç Makarenko'yla 1920 Aralığında, alışılmamış bir yerde karşılaştım: Mutsuz çocukluğumun yanlışlarının bedelini ödemekte olduğum cezaevinde. O günden bu yana yıllar akıp gitti, ama bu karşılaşmanın tüm ayrıntılarını dün gibi anımsıyorum.

Bir gün cezaevi müdürü beni çağırttı. Odasına girdiğimde müdürün yanında yabancı bir adam gördüm. Omuzlarında eski bir palto, bacak bacak üzerine atmış, masanın yanındaki bir koltukta oturuyordu. Büyük bir başı, geniş bir alnı vardı. Gözlüğünün altındaki büyük burnu ilgimi çekti, camların ardında zeki, canlı, parlak gözleri ışıldıyordu. Anton Semyonoviç'ti bu.

Bana döndü:

— Semyon Kalabalin sen misin?

Evet anlamında başımı salladım.

— Benimle gelmek ister misin?

Soru dolu bir bakışla önce ona, sonra cezaevi müdürüne baktım, çünkü "rızam" bu sonuncuya bağlıydı. Anton Semyonoviç anladı:

— Anlıyorum, ben müdürle konuşurum. Şimdi lütfen kusura bakma Semyon, ama bir dakika odadan çıkman gerekiyor... İzin verir misiniz müdür bey?

— Elbette, diye yanıtladı müdür. Dışarı çık.

Koridorda, kapının önünde gardiyanla birlikte dururken, yabancının sözlerini düşünüyordum: "Lütfen çıkar mısın?" "kusura bakma Semyon..." Ne tuhaf! Bu adamı çok garip bulmuştum.

Sonra yeniden çağırıldım. Anton Semyonoviç ayaktaydı.

— Tamam Semyon, götüreceğin birşeyler var mı?

1 Semyon Afanasyeviç Kalabalin (1903-1972), Gorki Kolonisi öğrencisi, 1927'den sonra Makarenko'nun çalışma arkadaşı. Tanınmış Sovyet eğitbilimcisi, sonradan çalışma kolonileri ve çocukevleri müdürlüğü yaptı. *Yaşam Yolu*'nda, Semyon Karabanov adıyla geçer.

— Hiçbir şeyim yok.

— Çok iyi, dedi Anton Semyonoviç ve müdüre döndü: Hemen gidebilir miyiz?

— Evet, gidebilirsiniz, diye onayladı müdür.

Cezaevinin kapısı yavaşça açıldı. Anton Semyonoviç'le birlikte yaşamımın en mutlu dönemine başladım.

Ancak onlarca yıl sonra, onun yardımcısı olarak görev yaparken, Anton Semyonoviç bana şunları söyledi:

— Seni, sorumluluğunu üzerime aldığımı gösteren bir belgeyi imzalarken görmemen için müdürün odasından çıkarmıştım: Bu işlem insanlık onurunu yaralayabilirdi.

Makarenko, varlığından şu anda hiç kuşku duymadığım insanlık onurunu bende görebilmişti. Bu da benim açımdan, ondaki insansal sıcaklığın ilk belirtisi olmuştu.

Cezaevinden halk eğitimine giden yolda, beni görmesi ve kaçmayı düşünmediğimi anlaması için, hep Anton Semyonoviç'in önünden yürümeye çalışıyordum. Ama o, koloniden, örgütlenmesinin güçlüklerinden, cezaevinin, benim ve geçmişimin dışında daha birçok farklı şeyden sözederek beni oyalamaya çalışıyor, yanımda yürüyordu.

Halk eğitimi binasının avlusuna girdiğimizde Anton Semyonoviç, beni koloninin Gamin adlı atıyla tanıştırdıktan sonra, verdiği görevle son derece şaşırttı:

— Okuman, yazman var mı Semyon?

— Evet.

— Çok iyi.

Cebinden bir kâğıt çıkardı ve onu elime vererek şöyle dedi:

— Lütfen gidip şunları alır mısın? Ekmek, yağ, şeker. Bugün benim hiç zamanım yok, birçok resmi yere uğramam gerekiyor. Sonra dükkâncılardan, terazicilerden pek hoşlanmadığımı da itiraf etmeliyim, genel olarak hesapta, tartıda hep kandırırlar beni. Senin bu işi becereceğinden hiç kuşkum yok.

Düşünüp de karşı çıkmama fırsat vermeden hemen ayrıldı yanımdan. Ağzı açık kalakaldım. Bu işi nasıl sonuçlandıracağımı

merak ettiğini düşünüyordum. Ensemi kaşıdım; güç soruların yanıtlarının ortaya çıktığı yerdi burası ve bir yandan da düşünüyordum: Bu nasıl mümkün olmuştu? Birdenbire cezaevinden çıkış ve böylesi bir güven: Ekmek, şeker almak? Belki de bir denemeydi bu? Bir tuzak? Anton Semyonoviç'in açıkça normal birisi olmadığı sonucuna vardım. Benim gibi birine bunca hazineyi nasıl teslim edebilirdi?

Gereken şeyleri alıp, hepsini yük vagonuna benzeyen o tuhaf araca yükledim. Bir süre sonra Anton Semyonoviç geldi ve görevimi yaptığını görünce atı koşmamı ve gitmemizi önerdi.

Ardında 36 yıllık bir deneyimi olan zavallı at müsveddesi, dizginlerin, kamçının ve alışılmış ıslık seslerinin dürtmesiyle yola koyuldu.

Halk Eğitimi binasından birkaç yüz metre uzaklaştıktan sonra Anton Makarenko durmamızı istedi ve bana şunları söyledi:

— Unutuyordum. Alınan malzemede bir yanlışlık var. İki ekmek fazla vermişler. Onları geri götürmeni rica ediyorum, bunu yapmazsak bu dükkâncılar canımıza okur ve bütün Rusya'ya reklam ederler bizi.

Utancımdan kulaklarıma kadar kızardım. Arabadan atlayarak samanların altından iki ekmek çektim ve dükkâna yöneldim. Düşünce bombardımanına tutulmuş gibiydim: Ne biçim adamdı bu? Bana kandırıldığını söylemişti, ben de şu iki ekmekle onun intikamını almak istemiştim. Şimdi de kalkmış ne diyordu: "Onları geri götürmeni rica ediyorum."

— Ah, çok teşekkürler genç arkadaş, dedi dükkâncılar. Güle güle. Yanlışlığı düzelteceğinizi biliyorduk.

Onlara kötü kötü bakıp çabucak oradan çıktım.

— Ayçekirdeği yemek ister misin? diye sordu Anton Semyonoviç, yerime oturduğumda. Ben çok severim.

Ekmek hikâyesinden bir daha sözedilmedi. Anton Semyonoviç büyük bir olasılıkla beni incitmekten ve haklı bir ceza olarak değerlendirdiğim bu olayı gözden geçirmeme engel olmaktan çekinerek, nezaketsiz bir davranışta bulunmuyordu. Zaten böyle yapsaydı, koloniye birlikte dönmemiz çok küçük bir olasılıktı.

Anton Semyonoviç Makarenko'nun bizim için kullandığı yöntemler hep değişirdi. Her defasında farklı davranırdı, hiçbir şeyi yinelemeden.

İçkiye karşı açılan kampanya sırasında, bu amaçla oluşturulan ekibe, bir tek atınayı seven ve birçok kez de bu nedenle yakalanmış olan çocukları aldığını anımsıyorum. Yollarda haydutlarla mücadele eden özel gece birliği de, soygun sırasında yakalanan çocuklardan oluşuyordu. Bu zeki ve ince adamın, böyle davranarak bize olan güvenini gösterdiğini çok geç anladık; bu güvenle yüreklerimizdeki o güne değin uyumuş olan en iyi insansal nitelikleri uyandırmak istiyordu. Başkalarının işlediği suçlar karşısında, kendi suçlarımızı unutarak, yalnızca eleştirel bir tavır almakla kalmıyor, onlara karşı çıkıyor, onlarla etkin bir biçimde savaşıyorduk ve mücadele, dostumuz, ustamız tarafından yönetiliyordu. Bizi, herbirimizi özel olarak ve hepimizi birden, her zaman örnek kişiliği, sözleri ve davranışlarıyla, kolektif içerisinde, çalışma sevgisi içerisinde yetiştiriyordu. Dış görünüşümüzle bile ona benzemek istiyorduk: Ses, yazı, yürüme, çalışma, şakalaşma tarzıyla.

Bir sabah küçük kızlar koşarak Anton Semyonoviç'in yanına geldiler ve ne pahasına olursa olsun avluya çıkmayacaklarını söylediler.

— Hep yatakhanede kalacağız, kantine bile gitmeyeceğiz.

— Neden ama? diye sordu Anton Semyonoviç.

— Çünkü Vasya Gud çok kötü sövüyor.

— Neden yalan söyleyelim?

Bu konuşmalara tanık olmuştum ve canım sıkılmıştı. Gud'un küfürlerini kaç kez işitmiş, ona engel olmayı hiç düşünmemiştim.

— Tamam kızlar, şimdi gidin, dedi Anton Semyonoviç ve bana döndü: Açıkcası onu iyice korkutmak gerekiyor, böylece sövmekten vazgeçer. Çağır onu.

Vasya Gud çekinerek çalışma odasına girdi. İlginç bir ayrıntı: Birisi "Anton'a" diye çağırıldığında, bu genellikle iş için olurdu, ama "çalışma odasına" dendiğinde, o zaman ortada bir sorun var demekti.

Gud'u çağırırken şöyle dedim:

— Çalışma odasına!

— Ne var? diye sordu Gud.

— Öğrenirsin.

Gud çalışma odasına girince Anton Semyonoviç onu, sorun olduğunu anlatan ıslık gibi bir sesle konuşarak karşıladı:

— Şanlı rus dilini berbat etmekten vazgeçmedin mi daha? Kızların karşısında sövecek kadar da mı yüzsüzsün? Ya sonra? Belki de sövülme sırası bana gelecek? Hayır! Bunu kabul edemem! Yürü! Benimle ormana geleceksin, sana sövmeyi göstereceğim! Bunu kolay unutmayacaksın! Yürü!

— Beni nereye götürüyorsunuz Anton Semyonoviç? diye bağırdı Vasya.

— Ormana! Ormana dedim!

Ve ormana gittiler. Anton Semyonoviç önde yürüyor, Vasya onu izliyordu. Koloniye yaklaşık yarım kilometre uzaklıktaki küçük bir koruda Anton Semyonoviç durdu:

— Şimdi söv bakalım! Dilediğin kadar söv!

— Anton Semyonoviç, bunu bir daha yapmayacağım, bana başka ceza verin.

— Seni cezalandırmıyorum, sana uygun koşullar sağlıyorum. Hadi, söv! İşte saatim. Saat şimdi on iki. Altı saat doyasıya sövmen için yeter mi sana?..

Anton Semyonoviç döndü.

Vasya'nın sövüp sövmediğini bilmek zordu. Saat olmasaydı, geri dönmesi tehlikede olabilirdi: Ama saat şimdilik onun yanındaydı.

Tam altıda, Anton Semyonoviç'in çalışma odasına geldi Vasya:

— Geldim. İşte saatiniz.

— Kaç yıllık sövdün? diye sordu Anton Semyonoviç.

— Elli yıllık dedi, Gud.

İlginçtir, Gud bir daha hiç sövmedi.

Makarenko'nun odasında her zaman birçok insan olurdu. Koloni üyeleri, yalnızca kolektifin yaşamına ilişkin sorunlar konu-

sunda danışmak için değil, kendi kişisel işleri için de geliyordu buraya. Anton Semyonoviç her birine zaman ayırıyordu, ciddi, önemli konuşmalardı bunlar, bazan karşısındakini ikna etmek için şaka yapmakla yetinirdi. Örneğin bana böyle yapmıştı. 1922'de Olga adında bir genç kıza âşık olmuştum. Gizimi, baba gibi bildiğim Anton Semyonoviç'e açtım. Beni dinledi, sonra ayağa kalktı, omuzlarımdan tuttu ve içtenlikle şöyle dedi alçak sesle:

— Sana teşekkür ederim Semyon. Beni çok sevindirdin. Teşekkür ederim.

— Bana neden teşekkür ediyorsunuz Anton Semyonoviç?

— Güvenin için.

1924 yılında, tatilde koloniye geldiğimde (işçi fakültesine devam ediyordum), Olga'nın evlenmek üzere olduğunu öğrendim. Hemen koloninin üç kilometre uzağındaki köye koştum. Haberin doğru olduğu söylendi bana.

Koloniye çok geç döndüm ve Anton Semyonoviç'in yanına girdim.

— Neyin var Semyon? Hasta mısın?

— Bilmiyorum.

— Yatakhaneye git, Elizaveta Fedorovna'yı yollarım sana.

— Buna gerek yok. Elizaveta Fedorovna bana yardım edemez. Olga evleniyor. Düğün pazar günü. Bize, koloni üyelerine güvenmiyorlar.

— Neler söylüyorsun sen? Doğru mu bunlar?

— Doğru ve her şey bitti. Bunun yaşam boyu süreceğini düşünmüştüm, ama işte...

Ağlamaya başladım.

— Kusura bakma Semyon, ama ben hiçbir şey anlamadım. Yaklaşık üç ay önce gittim yanına, onunla konuştum. Seni seviyor. Bu işte bir yanlışlık var.

— Ne yanlışlığı, size evlenecek diyorum. Ben, Anton Semyonoviç... ama kızmayın ve sanmayın ki laf olsun diye konuşuyorum... Kendimi asacağım!

— Ne! Delirmedin değil mi Semyon?

— Delirmedim, ama yaşamam için de hiçbir neden kalmadı.

— Öyle mi, as o zaman kendini Allahın cezası! Korkak herif! Ama tek bir şey istiyorum senden: Koloninin yakınlarında yapma bu işi, âşık cesedin havayı kirletmesin.

Anton Semyonoviç öfkeyle masadaki birkaç şeyin yerini değiştirdi. Öyle bir tarzda konuşmuştu ki, kendimi öldürme isteğini yitirmiştim.

Anton Semyonoviç olağanüstü insansal niteliklerle donanmış biriydi, değerli bir insandı, öğrenecek çok şey vardı ondan.

Şu sözlerini sık sık anımsıyorum: "İnsan tek bir özelliğe sahip olmalıdır, gerçek bir insan olma özelliğine." Makarenko bu "özelliğe" kusursuz bir biçimde sahipti ve öğrencilerinin de böyle olması için elinden geleni yapıyordu.

Güneşli, parlak günlerle ilkbahar gelmişti; nedendir bilmem, çocukluğumun acı anıları ansızın düşüverdi aklıma, özellikle birisi yüreğimi burktu: Annem! Annemin yüzünü getirdim gözlerimin önüne, öyle güzel ve tatlıydı ki, ama tarladaki yorucu çalışmalardan bir o kadar da bitkindi. Nasıldı şimdi? Onu beş yıldır görmemiştim... Anton'a gitmeye karar verdim.

— Anton Semyonoviç, izin verin eve gideyim!

— Olur. Anneni mi düşündün? Çok iyi! Bu çok iyi!

— Hayır, annemi düşündüğümü de nereden çıkardınız? Aslında babamı... Yani eve gitmek istiyorum.

— Semyon! Anton Semyonoviç bana öyle bir baktı ki, içimin titrediğini duyumsadım. Boynuna atılmak, onu kucaklamak, ağlamak istiyordum... "Annen için duyduğun sevgiden utanman gerekmiyor Semyon. Ancak gerçek bir insan, güçlü bir insan annesini sevebilir. Ben de annemi seviyorum. Seni Yöneticiler Konseyinin oluru olmadan bırakamam. Ama isteğini destekleyeceğim."

— Teşekkür ederim.

Yöneticiler Konseyinde, Kolya Şerşnev dilekçemi çıplak dizinin üzerine koyup yüksek sesle okudu.

— Evet yönetici arkadaşlar, Semyon köyüne gitmek için cumartesine kadar izin istiyor. Anne ve babasını görmek istiyormuş. İlk sözü kim alıyor?

— Ne söylenebilir? dedi Grişa Suprun. Semyon, yöneticilerin ve koloni üyelerinin ilki; işçi fakültesine gidecek... Bana göre ona izin vermek gerekiyor.

— Başka konuşmak isteyen? Yok. Öyleyse oylamaya geçiyorum.

Oylama yapıldı, sonra şu kâğıt bana verildi:

BELGE

Gorki Kolonisi üyesi Semyon Kalabalin hakkında. Yöneticiler Konseyinin kararı gereğince ona, pazartesi 22 Mayıs 1922'den, cumartesi 27 Mayıs 1922, öğleden sonra 12'ye kadar, Çutovski kasabası Storojevoye köyünde geçirmek üzere izin verildi.

Koloni müdürü Anton Makarenko. Yöneticiler Konseyi sekteri N. Şerşnev.

Çocuklar iki verst kadar bir mesafede bana eşlik ettiler, sonra iyi bir izin geçirmemi dileyip koşarak koloniye döndüler.

Otuz verst kadar gittikten sonra, saat altıya doğru hemen hemen bütünüyle unutmuş olduğum doğduğum köye varmıştım.

İşte köprü. Kilise. Birisi beni tanıdı. Bahçe duvarının ardından bir sesin şöyle dediğini işittim:

— Kalabalin'lerin en küçüğü bu, öldürüldüğü söyleniyordu.

İşte evimiz! Annem!.. Bana bakıyor. Beni tanıdı!

— Anne!

Onu kucaklıyorum, dudaklarımın altında sevinç gözyaşlarını, yanaklarındaki annelik sevincini duyumsuyorum... Anne!

Günler deli gibi akıp geçti! Sabah salıydı, akşam çarşamba. Koloniye, kolektife ait olduğumu, burada yalnızca iznimi geçirdiğimi bir an bile aklımdan çıkarmıyordum. Ama evde de, yakınlarımın arasında, köylü gençlik anılarının arasında, insanca bir sıcak-

lığın beni sarmaladığını duyumsuyordum. Beni Komsomol toplantılarına, dramatik sanatlar derneğinin provalarına çağırıyorlardı.

Evde olmak güzel ve keyifliydi. Özellikle de bir evlilik hazırlığı nedeniyle: Ağabeyim evleniyordu. Dikiş dikiliyor, boya yapılıyor, her yer düzeltiliyordu. Herkes için yapacak bir iş vardı; herkes baş roldeydi. Komşular geliyor, annemle fısıldaşıyorlar, birşeyler getiriyorlardı. Tüm bunlar heyecan veriyordu bana, bu kaygılar içerisinde kaybolup gidiyordum. Çok coşkulu çalışıyordum ve annem, sevinç içerisinde, ama benden de çekinerek başıyla beni işaret ediyordu komşulara: Şu akıllı çocuğa bakın!

Bir gece, ot dolu bir yük arabasında keyfimce dinlenirken, ansızın aklıma geldi: Yarın cumartesiydi, kolonide olmak zorundaydım. Evet, yarın üstelik öğleye kadar. Öte yandan, izinden geç dönmek ne utanç verici bir şey olacaktı! Ya evlilik? Pazar günü düğün vardı. Gençler olacaktı, dans edilecekti. Benden daha güzel dans edecek olanı görmek istiyordum! Arabadan atlayıp eve koştum. Babam yeni uyumuştu, annem hamur açıyordu.

— Anne! Yarın erkenden koloniye dönmek zorundayım.

— Nereye? Neler söylüyorsun Tanrı aşkına?

— Koloniye. İzinli geldim anne, gitmek zorundayım. Babam kalkacak, sonra kardeşim, arkadaşları. Hepsi birşeyler söyleyecek.

— Kimse sana karışmaz Semyon. Bu bir evlilik, kardeşin evleniyor. Böyle bir günde en azından hepinizin benimle olacağını düşünmüştüm. Başkaları hep birlikte yaşıyor, ama ben, herkes beni terk ediyor. Annem ağlıyordu.

— Kalamayacağını mı söylüyorsun? diye sordu babam. Peki... Kalamayacaksan, söylenecek bir şey yok. Orada hepiniz yiğit çocuklarsınız! Disipline uyuyorsunuz! Yat, gitmeden önce biraz uyu. Yarın uzun bir yol gideceksin.

Sabahın beşinde kalktım. Annem bir yandan ağlıyor, bir yandan da düğünde yenecek şekerlemeden sarıyordu bir mendile. Babam bir paket kokulu tütün verdi:

— Bunu al. Tarafımdan Anton Semyonoviç'e verirsin. Zeki bir adam olduğu belli. Onu üzmeyin... Ona tütünü evde hazırladığımızı söyle.

— Belki yine de kalabilirsin Semyon? diye sordu kardeşim, umutsuzca.

— Hayır Andrey, kalamam. Kuralımız böyle. Kendim de oy kullandım. Hoşçakalın!

Sabah on birde koloninin avlusuna girdim.

— Semyon! Semyon! diye bağırdı kolöni üyeleri, her köşeden koşarak geldiler.

— Selam! Anton'u gördün mü? Nasıl geçti?

— Bırakın bunu, keyfinize bakın!

Elimdekileri birine bırakıp çalışma odasına koştum.

— Günaydın Anton Semyonoviç!

— O, Şemyon, günaydın!

Birbirimizi yıllardır görmemişiz gibi kucaklaştık. Ona babamın gönderdiği armağanı verdim.

— Otursana, anlat.

— Ne anlatayım.

— Her şeyi! Seninkiler nasıl? Köyde neyle uğraşıyorlar? İşleri nasıl gidiyor?

— Nasıllar mı? İyiler. Babama bir ev verilmiş... Arazi sahibinin toprağı herkese paylaştırılmış. Toprak, bir at, bir de inek.

— Evet... güzel. Tütün de iyiymiş!

— Durumları iyi. Tarla, gerçek bir buğday denizi. İnsanlar halinden hoşnut. Hemen hemen tüm gençler Komsomol üyesi. Bir okuma salonu hazırlamışlar. Sergiler düzenleniyor.

— Çok iyi! Ya seninkiler?

— Gençleşmişler. Dün çok ısrar ettiler, gitmemi istemiyorlardı.

— Neden? Tarlada çalışmanı mı istediler?

— Hayır. Bundan hiç sözedilmedi. Düğün için kalmamı istiyorlardı.

— Düğün mü? Seni mi evlendirmek istiyorlardı?

— Hayır, evlenen kardeşim. Düğün yarın.

— Kardeşin evleniyor ve sen kalmadın?

— Ama Anton Semyonoviç, nasıl kalabilirdim?

— Ah, sen misin Semyon? Merhaba, dedi Kolya Şerşnev, kapı aralığından sevinçli yüzünü uzatarak. Belgeni ver, seni geç saymayayım.

Kolya'ya özenle katlanmış izin belgemi verdim.

— Kolya, dedi Anton Semyonoviç, Şerşnev'e dönerek. Yöneticiler Konseyini topla.

— Anlaşıldı, Yöneticiler Konseyi toplanacak!

Üç dakika içerisinde yöneticiler bir araya gelmişti.

— Yönetici arkadaşlar, dedi Anton Semyonoviç. Sizi işlerinizin arasında rahatsız ettiğim için kusura bakmayın. Ama, söylemek istediklerim önemli. Semyon'un izninin pazartesine kadar uzatılmasını istiyorum. Kardeşi evleniyor. Düğün yarın yapılacak.

— Bu önemli bir şey, dedi Marusya Tereşçenko.

— Anton Semyonoviç! Yöneticiler! diye karşı çıktım. Bunu neden yapıyorsunuz? Düğün bensiz de olur. Ben buna karşıyım...

— Numara yapma Semyon, ne kadar istekli olduğun belli, diye söylendi yöneticiler.

— Bağırmayın! diye kalemi masaya vurdu Anton Semyonoviç. Bunu senin için değil, annen için yapıyoruz Semyon. Bu belki de onun en büyük mutluluğu. Benim de herkes gibi bir annem var.

— Semyon'u izin almak zorunda bırakacağız! diye toparladı Şerşnev.

— Doğru! diye onayladı bütün yöneticiler.

— Anlaşıldı! dedim. Ama bir yöneticinin daha benimle birlikte bize gelmesini istiyorum.

— Hep birlikte gidemez miyiz? diye sordu Toska Solovyov.

— Düğünü kolonide de yapabiliriz, diye ekledi Frosya Kravtsova.

— Burada kendi gençlerimizi evlendireceğiz, dedi Anton Semyonoviç ve neşeyle Frosya'nın omuzuna vurdu.

Benim ve Suprun'un izin belgelerimiz yazıldı. Gürültülü kalabalık yola kadar bize eşlik etti.

Bir süre sonra nal sesleri duyduk arkamızdan. Döndüğümüzde Mary'nin koşulduğu arabamızı gördük. Anton Semyonoviç arabadan atladı.

— Uzağa mı gidiyorsunuz Anton Semyonoviç? diye sordum.

— Atlayın! Semyon sen arabacının yerine otur. Düğüne ben de gelmeye karar verdim.

— Nasıl? Bize mi geliyorsunuz? Bana, Storojevoye'ye?

— Bunda şaşacak ne var? Siz her yerde gezip duruyorsunuz, ben de keşişler gibi hep ormanda oturuyorum. Atlayın. Gözlerinizi de açmayın öyle.

— Bu işten hiçbir şey anlamadım, dedim.

— Anlamayacak bir şey yok. Bir bardak içkiyi, ya da bir dilim kremalı pastayı mı esirgiyorsun? Ha?

Mary, dizginlerini tutan ellerin işaretiyle tırısa kalktı.

Neler duyumsuyordum o anda! Dünya peri masallarındaki gibi değişivermişti. Bu uçuk maviler, bu portakal renkleri ne kadar çarpıcı ve büyüleyiciydi. Havanın berrak sesi yüreğime giriyor, onu sevinç ve gururla dolduruyordu sanki.

Kolonideki iki yıl, gözlerimin önünden bir film şeridi gibi geçiyordu. Kavun tarlasına başkası tarafından yapılan bir "baskın," Anton Semyonoviç'in isteğiyle, birinci birliğin yöneticiliğinden ayrılmama neden olmuştu. Köydeki bir yangın sırasında, alevler içindeki bir evden yaşlı bir adamı çıkardığım zaman Anton Semyonoviç kısaca şöyle demişti bana:

— İşte herkes böyle davranmalı!

Ve Anton Semyonoviç ve diğer koloni üyeleriyle, ormanda, halkımızın parlak geleceğinden, kültürden, komünizmden sözederek dolaştığımız o unutulmaz saatler. Çok hoş söyleşilerdi bunlar; ilk politik bilgilerimi orada öğrenmiştim.

Bu güçlü, yumuşak ve yürekli adamın kavrayış gücünü, ancak şimdilerde, o artık yanımızda değilken anlıyorum.

VIKTOR FINK[1]

ENDİŞELİ BİR MUTLULUK

Yaşam Yolu yayınlarınca hızla duyuldu tüm ülkede ve hemen ünlendi.

Ama bu, alışılmış edebî bir ün değildi.

Yaşam Yolu da zaten edebî bir yapıt sayılmazdı.

Tüm dünyada, yazarın yaşamı gözlemlemesi, gizli yasalarını ortaya çıkarabilen bir derinlikle incelemesi ve sonra da çalışmasının ve gözlemlerinin sonuçlarını yazması, uzun süredir gelenek olmuştur.

Makarenko'nun kitabı yenilikçi bir yapıt oldu: Onun yazarı, yaşamı gözlemlemek yerine onu dönüştürüyordu, onu kuruyordu. Okuyucu da hemen duyumsadı bunu.

Anton Semyonoviç'i tanıyıp ona komşu olduğum zaman, günlük yaşamına tanıklık ederken, ünün onun için taşınması çok güç olan bir yük olduğunu anladım.

Ona Sovyetler Birliği'nin her köşesinden mektuplar getiren postacılar, şu ya da bu nedenle güç durumda bulunan insanlar, yardım istiyordu ondan: Bunlar, sorunlu bir çocuğu nasıl yetiştireceklerini bilmeyen ana babalardı; ailelerinin parçalandığını gören ve onu kurtaramayan kocalardı; umutları kırılmış gençler ve geri dönüşü olmayan düşbozumlarını yaşamış olan yaşlılardı. Bu durumda okuyucular için tek çekici yan, yazarın ustalığı olmuyordu: Yazarın kişiliği, yaşamı, sağduyusu, bütün bunlar onları çok yakından ilgilendiriyordu.

Ününden bağımsız olarak şaşkınlık da yaratıyordu insanda. Makarenko genel olarak insanı inceleyen tüm bilimlerde, özellikle de edebiyatta ve tarihte derin bir bilgiye sahipti.

... Bir defasında Gorki'den sözediyorduk.

— Evet, Gorki, Gorki! O bir dahî, dedi Makarenko. Bazan aklıma ne geliyor biliyor musunuz? On dokuzuncu yüzyılın başla-

1 Viktor Grigoryeviç Fink (1888 - 1973), Sovyet yazarı.

rındaki Fransa'yı alalım. Devrimden sonra Fransızların genç kahramanı kimdi? Bu soruyu, Rastignac ve Julien Sorel'i yaratan Balzac'la Stendhal yanıtladı. Ahlaksal açıdan farlı kişiliklerdi bunlar, ama sonuçta aynı hamurdandılar. Düşlerinin sınırlı, güçlerinin de son derece zayıf olduğu doğrudur, yine de gözü yükseklerde, küçük Napolyon'lardı bunlar! On dokuzuncu yüzyılın ortalarındaki Amerika'ya bakalım şimdi. Rockefeller'lerin, Morgan'ların, Vanderbilt'lerin baş döndürücü zenginliği. Dünün yoksulları milyoner oluyor. Beş milyon kazanma düşleri kuran ayakkabı boyacıları. Tepkinizin ne olduğunu bilmiyorum sevgili dostum, ama bu tür amaçlar benim canımı sıkıyor... Ve işte sıra Rusya'da. Hiç kimsenin para dolu bir çantayı baş tacı etme niyetinde olmadığını görüyoruz. Bizde, düşünmenin, bir başka deyişle devrimci hümanizmin ustası Gorki'ydi...

Bir süre sustuktan sonra ekledi:

— Bir de devrim var. Başka türlü olabilir miydi? Bizde, Rusya'da devrimsiz nasıl mümkün olurdu hümanizm?

Makarenko'ya, ikimizin de tanıdığı birinden sözederken, o kişinin bilgili bir insan olduğunu söyledim.

— Böyle bilgiye beş para bile vermem, dedi Makarenko. Kafası kütüphane gibi: Tozlanmış bir sürü kitap sokmuş oraya ve bunlarla ne yapması gerektiğini de bilmiyor.

— Peki, temelde siz ne isterdiniz?

— Ne mi isterdim? Bir kafanın, eğer odundan yapılmamışsa, bilinçli olarak çalışması gerektiğini düşünüyorum. İnsan zekâsı kesintiye uğramadan işlemelidir. Bilgilerini sürekli gözlemlerle, yaşam deneyimiyle zenginleştirmelidir; eski gerçekleri bilmeli, yenilerin arayışına gitmelidir. Her zaman aramalı, kanatlarını her zaman denemelidir. Düşerse yine kalksın, bunda onur kırıcı hiçbir şey yok ve yeniden kanatlarını denesin. Gelecek yalnızca bu insanların olacak, inanın, bilgiç kütüphanelerinizin değil.

Çevremizde, bilginin tüm alanlarında keşfedilmemiş şeyler var. Onları kim bulacak? Sizin N. mi? Hayır, işlek zekâlı insanlar tarafından ortaya çıkarılacak onlar.

Ve gülerek bitirdi:

— Uzun erimli yoldaki düşünürler...

Makarenko'nun kendisi de "uzun erimli yoldaki düşünürler" denilen insanlardandı.

Onun, sık sık yenilikçi bir eğitbilimci olduğu söylenir. Eğitbilimci bir yenilikçi demek daha doğru olmayacak mı? Önce yenilikçi, önce araştırmacı; yaşamın boyuneğdiği yeni yasaların, izlemenin akılcı bir tutum olacağı yeni yolların araştırmacısı.

Anton Makarenko bir eğitbilimci değil de, bir mühendis ya da hakim olsaydı, araştırma kaygısı yine çıkacaktı ortaya. Belki başka bir biçimde, ama kişiliğinin temelini oluşturduğu için mutlaka çıkacaktı.

1937 sonbaharında, konusu edebiyat olan "Mutluluk" adlı bir yazısı yayınlandı. Yazar, tüm dünya edebiyatını "insan acısının muhasebesi" olarak değerlendiriyordu. Kimsenin önceden ayrımsamadığı bir konuya çekiyordu dikkatleri, sanırım büyük yazarların hiçbiri mutluluğu anlatmamıştı. Bunun nedeni şu değil, diyordu Makarenko, şu suçlu dünyamızda acıların mutluluktan daha çok olması değil. Bunun nedeni, ona göre mutluluğun önemsiz olduğu için edebiyata uygun düşmemesiydi. Bu genellikle, çoğu kez rastlantısal bir biçimde, kumarda kazanır gibi elde edilen kişisel bir mutluluktu. Kimseyi ilgilendirmediği ve başkasına ilişkin olmadığı için, bundan edebiyatta yararlanılamazdı. Yalnızca mutsuzluk ortak bir duyguydu ve kahramana, edebiyata girmesi için bir hak tanıyordu. Makarenko sonuç olarak, kişisel mutluluğun edebiyata ancak, rastlantısal olmadığı ve toplumsal adaletsizlikle karşı karşıya bulunmadığı zaman gireceğini ifade ediyordu.

Bu yazıyı Paris'deyken okudum ve Paris Üniversitesinden eski okul arkadaşım olan bir fransıza sözlü olarak çevirdim.

— Ne hareketli bir halk sizinki, dedi, Allah iyiliğinizi versin. Dünyanın sakin sakin yerinde durması sizi rahatsız mı ediyor? Edebiyatın temelleri de dahil olmak üzere her şeyi kurcalamak zorunda mısınız?

Makarenko'nun görüşünü savunmaya başladım. Ama sözümü kesti:

— Bırak! Bunu kanıtlamana gerek yok! Haklı, hem de çok haklı. Bunu ben de anlıyorum. Yine de ... Düşünsene! Tanrılarımı-

zın mermerden yapıldıklarına ve sonsuz olduklarını inanmışız, sonra birisi çıkıyor, eliyle tek bir hareket yapıyor ve sonsuz olan Tanrı kurumuş çamur gibi dağılıveriyor.

— Hayır, dedim, onu avutmaya çalışarak. Tanrılar gerçekten mermerden yapılmıştı. Ama zaman var ya dostum, zaman! Mermer aşınmaya başladı...

Karşı çıkmasını sürdürüyordu.

— Eğer siz olmasaydınız bin yıl daha öyle kalacaklardı! diye bağırdı. Hepinizin saçlarını kesmesi için bir Dalila gerekirdi size.

Moskova'ya dönünce Anton Semyonoviç'e, yazısını ne kadar beğendiğimi anlattım. Her zaman olduğu gibi taşkın sözlerimi dinleyip, parlak, şakacı gözleriyle yazısıyla ilgili söylenenlere geçti.

— Ama haklı değil miyim? diye başladı. Dünya edebiyatından, kişisel mutluluk denilen şeyi anlatan tek bir yapıt söyleyin bana. Susuyorsunuz. Çünkü böyle bir yapıt yok. Sanıyor musunuz ki Puşkin, Lenski düelloda öldürüldüğü için mutlu aşkı anlatmadı ya da Onegin Tasyana'yı kendi aptallığından yitirdi?.. Yani Puşkin hiç mi mutlu evlilik görmedi? Ne saçmalık!..

Açıkçası bir sanatçının hiçbir işine yaramaz böyle bir mutluluk... Tolstoy'u alalım. Piyer Bezukov "güzel Hélène'le evlenip mutsuz olduğunda, Tolstoy bu evliliği çeşitli yönleriyle anlatıyordu. Ama Piyer mutluluğu Nataşa Rostova'yla evlenerek buldu ve Lev Nikolayeviç de onları bırakıverdi: Böyle mutluluğu ne yapsın? Ya Shakespeare? Roméo'yla Juliette'in aşkını anlatmak için, onları bir trajediyle kuşattı. Shakespeare bir başka deyişle, düşmanlığa, sömürüye, eşitsizliğe neden olan bozuk bir toplumsal düzenin, parçalanmış sevgi de dahil olmak üzere, insanın en güzel duygularını öldürdüğünü gösterdi.

Anton Semyonoviç sustu. Yüzünden bir gölgenin geçtiğini ayrımsadım. Büyük bir olasılıkla kalp hastalığı yokluyordu onu. Neşelenmesi için, bizi Dalila'yla tehdit eden Paris'li arkadaşımdan sözettim.

Makarenko kahkahalarla güldü:

— Dalila! Onun burada uzun süredir bir sendikanın üyesi olduğunu söyleseydiniz. Piyatniskaya[1] sokağındaki berberde çalışan

1 Moskova sokağı.

o değil mi? Gün boyunca müşterilerin saçını, sakalını kesiyor. Dalila'dan kim korkar?

Onun özelliğiydi bu: Ciddi bir konuşmayı şakayla bitirirdi.

Bir gün, Moskova Üniversitesinde "İnsanlar neden yanlış yapar?" konulu bir konferans verdi.

Konferansın içeriğini şöyle özetleyebilirim: İnsanda yığınla önemsiz, ama itici alışkanlık var. Herkesin saygı duyduğu biri yine de yalancı, sahtekâr, bayağı olabilir; çalışma arkadaşlarına yüksekten bakabilir. Buna karşın her zaman şöyle diyen birisi çıkar:

"Kusursuz bir çalışan! Yanlışlarına gelince, kim de yok ki?"

Ve Makarenko şunu soruyordu:

— Peki insanlar neden ille de yanlış davranmak zorunda? Kaba ya da sahtekâr olmadan da iyi çalışamazlar mı?

Daha sonra bu konferansla ilgili söyleştik biraz.

— Sonuçta siz de dargörüşlülükle mücadele ediyorsunuz Anton Semyonoviç. Bizim yazar çevresinde bunun nasıl dile geldiğini hiç gözlemlediniz mi?

Birkaç örnek verdim ve ekledim:

— Eski burjuvazi de buna katlanamamıştı...

— Bana eski burjuvaziden sözetmeyin. Onlar bundan kaçamazdı, bu onların kendi kokusuydu. Ama günümüz insanı bedenini bu pislikten kurtarabilir. Bu farkı unutmayın dostum!..

— Şu Kolya'da çok oluyor artık, dedi bir başka görüşmemizde. Eskiden haydut, şimdi doktor olan ve çevresindeki aptallardan yakınan bir öğrencisinden mektup almıştı.

— Böyle şey gördünüz mü? Bir sürü aptal varmış, diye söyleniyordu Makarenko. Söylesenize, devrim olmasaydı benim bu Kolya'nın hali ne olacaktı?

— Bilmiyorum, nereden bilebilirim?

— Çok basit! Taşrada herhangi bir delikte oturacak, kendisi de bir aptal gibi yaşayacak, bunun ayrımına bile varmayacak, bunu duyumsayacak, bundan nefret edecek zekâdan yoksun kalacaktı. Ve büyük bir olasılıkla mutlu olacaktı... Benim asıl merak ettiğim, bu türden bir mutlulukla yetinecek miydi?

— Öyleyse size göre, dedim, mutluluğun birçok türü var?

Gülümsedi:

— Ne sanıyorsunuz? Elbette var. Çalışma mutluluğu var, doğayla mücadele etme, kötü bir toplumsal örgütlenmeye karşı çıkma mutluluğu var, endişeli, güç, kaygı dolu bir mutluluk. Şişler, morluklar taşıyan bir mutluluk bu, dünya onun üzerinde dönüyor... Her şeyi yeterli bulanların ve hiçbir şey istemeyenlerin dingin mutluluğu da var elbette.

— Öyleyse, dedim, herkes kendisine göre mutlu olabilir.

Tuhaf tuhaf baktı bana, belki de hiçbir şey istemeyen insanların dingin mutluluğunu savunduğumu sandı. Bunu düşünmek bile canını sıkmıştı, yüzüme bakmadan şöyle dedi yavaşça:

— Eveet, öyle.

Ve onda bazan, çok öfkeli olduğunda rastlanan güçlü bir Ukrayna aksanıyla ekledi:

— Yalnız bu, domuzlara özgü bir mutluluk. Domuzların olsun!..

Yorulmak bilmeden çalışırdı. Bunun önceleri karakterinin bir çizgisi olduğunu sanmıştım. Sonra, Anton Semyonoviç'in çalışma sevgisinin başka bir nedeni olduğunu anladım: Daha çok şey yapmak istiyordu, sağlığının kötüye gittiğini anlamıştı, ölümden önce davranmak için acele ediyordu.

Ölümden korkmuyordu. Ölüm ona göre yalnızca çalışması için bir engeldi, ondan nefret ediyordu. Bu dönemde yazdığı mektupların birinde, buruk bir önseziyle şunları söylüyordu:

"Doğa ölümü yarattı, ama insan onun içine tükürmeyi öğrendi."

O günü gözlerimin önüne getirebiliyorum.

Gece. Çalışma odasında oturmuş yazıyor. Göğsünde birşeyler sürekli sıkıştırıyor onu; ölüm bu, yüzünü buruşturmuş. Gözlerinde alaylı bir ışık, kirpiklerini kırpmadan bakıyor ölümün çirkin yüzüne ve karşısına oturup, beyaz bir kâğıda, siyah mürekkeple içine tükürdüğünü yazıyor. Sonra devam ediyor çalışmasına.

Böyle bir insandı işte.

KORNEY ÇUKOVSKI[1]

MAKARENKO'YLA KARŞILAŞMALARIM

I

1936 yılıydı, Kiyev yakınlarındaki Irpen'deydim. Canım elma istedi. Yaşlı Prokopiç'in bahçesine gittim, söyleşirken bana "buradan görülen küçük beyaz evde" oturan bir yazarın meyve satın almak için sık sık kendisine geldiği söyledi.

— Adı ne?

— Kimbilir? bir yazar işte, komiser de olabilir.

Yaşlı adama paramı ödeyip kapıdan çıkıyordum ki, elma ağacının üzerinde, önceden ayrımsamadığım küçük bir kız (yaklaşık yedi yaşlarında, belki daha da küçük), bana bağırarak yazarın adının Anton Semyonoviç olduğunu söyledi.

Makarenko muydu acaba? Belki de değildi. Bu dünyada öyle çok Anton Semyonoviç vardı ki. Beyaz eve yöneldim. Küçük kız arkamdan geliyordu.

Gerçek bir Ukrayna yapısı olan basit bir evdi bu. Güneşten kavrulmuş basamakları çıkınca kapının kapalı olduğunu gördüm. Kapının önünde, çalmaya cesaret edemeden oyalandım. Birkaç adım uzağımda top oynayan bir grup genç beni ayrımsadı. Beş ya da altı kişiydiler. Aralarından ikisi ilk anda beni şaşırtan olağanüstü bir sevimlilikle yanıma koştu, benden gölge bir yerde biraz beklememi rica ederek, "Anton Semyonoviç'in uzandığını, biraz sonra, on beş dakika içerisinde uyanacağını" söylediler.

— Hayır, diye karar verdim, Makarenko değil bu.

Ama elma sepetim çok ağırdı ve gölge yerler öyle serindi ki evin yanındaki bir banka sevinçle oturdum.

Gençler de benimle kaldı ve bir salondaymışız gibi benimle hanıl hanıl (neredeyse dört elle) konuşmaya başladılar; bana Irpen'e uzun süre önce mi geldiğimi, çevreyi gezip gezmediğimi, Ukrayna'dan hoşlanıp hoşlanmadığımı sordular.

1 Korney İvanoviç Çukovski (1882-1969), tanınmış Sovyet yazarı.

Tam onların, oyunlarını bırakıp bir yabancıyla söyleşmelerini sağlayan eğitimlerinin başarısını düşünüyordum ki, kapıda Anton Semyonoviç göründü, elinde bir mısır sapı vardı. Makarenko'yu hemen tanıdım.

Yaşlı adam haklıydı: Anton Semyonoviç gerçekten de bir sivil savaş dönemi komiserine çok benziyordu. Yapmacık gülümsemeleri, gereksiz hareketleri olmayan, kendinden emin, sert, biraz çenesi düşük bir insandı.

İçten bir konukseverlilikle beni selamlarken ciddi ağırbaşlılığından bir şey yitirmemişti. Karşılaşmamızın ilk anından itibaren, uzlaşmaz, kesin, otoriter birşeyler duyumsadım onda...

Güçlü ve belirgin bir hareketle kırdığı mısır sapının yarısını küçük kıza verdi, anlaşılan küçük kız ondan bu tür armağanlar almaya alışıktı.

Aralarında birçok genç kızın da bulunduğu sevimli gençler hemen arkadaşlarının yanına koştu. Benimle ne kadar sıkıldıklarını ve yarım kalmış oyunlarına dönmek istediklerini o zaman anladım.

Anton Semyonoviç son derece dostça davrandı: Ağır sepetimi aldı, serin bir odaya götürdü beni, karısıyla tanıştırdı, kavun ikram etti. Her şeye karşın zorlayıcı buluyordum onu, bu da beni rahatsız ediyordu.

Ama benimle birlikte gelen küçük kız hiç sıkılmıyordu: Büyükçe bir dilim kavun alıp, kanepeye, Anton Semyonoviç'in yanına oturdu.

Konuşurken, onun uykusunu gözetip benimle tatlı tatlı konuşan sevimli gençlerden sözettim. Gülümsedi ve kolumdan tutarak, avluya, oyun alanına götürdü beni. Asker gibi yürüyordu: Bir kumandanın gösteri yürüyüşündeki geçişiydi bu.

Uzun süre hayranlıkla oyunlarını izledim. Onlar da, bana Oxford öğrencilerini anımsatan birşeyler vardı. Bunu Anton Semyonoviç'e söyledim.

— Doğru, diye onayladı gülümseyerek. Şuradaki kıvırcık saçlı, valiz çalmada uzmandı; Lozovaya garında ondan daha usta hırsız yoktu. Bu garda hep ünlü hırsızlar bulunurdu, ama o hepsinden daha tanınmıştı. Şu diğeri, beyaz pantalonlu, yalnızca yankesiciydi, ama aynı zamanda üst tabakadandı.

Çok sıradan şeylerden sözediyormuş, beni şaşırttığının hiç ayrımında değilmiş gibi konuşuyordu.

Bir süre sustuktan sonra aynı tonla ekledi:

— Şimdi doktor. Fena bir cerrah olmayacağını umuyorum. Beyaz pantolonluya gelince, konserine bilet almak için kuyruğa gireceğiniz zamanın yakın olduğuna hiç kuşkunuz olmasın.

Her ikisi de Anton Semyonoviç'in eski öğrencileriydi. Büyük bir olasılıkla onu görmeye gelmişlerdi, çünkü yıllardır çalışma kolonilerinde görev yapmıyordu. Onları suç işleme mesleğinden kurtarmıştı. Ben hiçbir zaman, ne önce, ne sonra, ustaya böyle bir sevgi duyulduğunu görmedim. Sonradan bu gençlerin bağlılığına iyice inanmam için pekçok fırsat oldu. Ama ilk karşılaştığımız gün bana çevrilen gözlerdeki incelik, onlara Anton Semyonoviç tarafından öğretilmişti: Onlardan yalnızca çalışma disiplini değil, aynı zamanda içten ve ince bir nezaket de istemiş olduğu açıktı.

Birkaç yıl sonra Anton Semyonoviç'in bir öğrencisi şöyle yazıyordu anılarında:

— Bizden, kendi aramızdaki, özellikle de büyüklerle, tüm yurttaşlarla, ziyaretçilerle, yabancılarla, vb. olan ilişkilerimizde kusursuz bir incelikle davranmamız isteniyordu. Anton Semyonoviç şöyle derdi: "Biz, Sovyet Yurttaşları, nezaketin en seçkin tarzlarını benimsemeliyiz. Tüm dünya bizim eğitimimizi örnek almalı."

Gitmek zorundaydım. İzin istedim. Anton Semyonoviç bana eşlik ederken yazarlık tasarılarından ve umutlarından sözetti. Kendisini "edebiyatta yeni," "yorgun" (yazmaya olgun bir yaşta başlamıştı) olarak değerlendirmesine karşın, yazarlık tasarılarında duraksamıyordu. Edebî kariyeriyle ilgili her şeyi düşündüğü, her şeyi önceden gördüğü, engellere karşın yoluna inançla devam edeceği açıktı.

Bazı kuşkuları olmuş, ama bunlar geçmişle kalmıştı. Şimdi, hesaplarına göre on ya da on iki yıl sürecek kesintisiz bir çalışma koyuyordu önüne, bunu güvenle söylüyordu. Bu güveni onunla paylaşıyor ve sürmesini bütün kalbimle diliyordum. Çünkü bu adamdaki olağanüstü iradeyi tahmin edebiliyordum.

Birden sinirlendi. Konuşma, Moskovada'ki edebiyat olayları üzerine devam ediyordu. Yalnızca "yeni" ve "yorgun" nitelikleriyle

tanıdığı bir grup edebiyatçının ahlaksal bozulmuşluklarına çok öfkelendi. Onun açısından böyle bir öfke beklemiyordum. Ağırbaşlılığı tamamen kaybolmuştu. Son zamanlarda gözlemlediği pek de hoş olmayan birçok olguyu anlattı ve Moskova'ya gider gitmez bu iğrenç hizibin maskesini düşüreceğini söyledi.

Taşradaki halk eğitim birimlerinde gizlenmiş bürokratlara karşı ilk komün döneminde verdiği ateşli mücadeleyi anımsadım. Şimdi ilk kez kendisini edebiyat çevresinde acemi ve "kavgacı" buluyordu ve ikiyüzlülere karşı bir düşmanlık uyanmıştı ruhunda. Kimden sözettiğini pek anımsamıyorum; galiba görüşlerine büsbütün katılmamıştım. Ama sözlerinin üzerimde bıraktığı ekiyi unutmadım. Renkli sıfatlarla, içten gelen hazırlıksız, soyut karşılaştırmalarla dolu gerçek bir hatip söyleviydi bu.

"Bu konuşma yeteneği olmasaydı," diye düşündüm, Kuryaj Kolonisi'ndeki öğrencilerinin üzerinde elbette böyle büyük bir etki bırakamayacaktı." Aslında "hatip" sözcüğü de ona uygun değildi. Konuşma, doğaçtan söyleme sanatının ustası demek daha doğru olacaktı. Sonraları, makalelerini okudukça, konuşmasının yazılarından daha iyi olduğu kanısına vardım. Sevimli Ukraynalı mizahı önemli bir rol oynuyordu sözlerinde.

Ama eski "kavgaları" geçerken iz bıraktı onda: Bir konuşmanın ortasında ansızın durdu, uzun bir mola verdi, yüzü sararmıştı. Yol kenarındaki kalasların üzerine oturduk. Tüm dayanıklılığına, güvenli ve kesin davranışlarına karşın, üzülerek anladım ki, "düşmanlara" karşı verdiği her yeni savaş onu ölüme yaklaştırıyordu.

II

Tarihler iyice karıştı belleğimde. Anlatmak istediğim olay aynı yıl mı, yoksa bir sonraki yıl mı olmuştu, anımsayamıyorum. Anımsadığım tek şey Kiev'de, Yazarlar Birliğinin olağanüstü toplantısındaydık.

Yaz kavurucuydu. Salonda sıcaktan ve sigara dumanından boğuluyorduk. Ateşli tartışmalara alışık değildim. Tüm bu nedenlerle kendimi kaybettim ve ancak bir ya da iki saat sonra "Continental" otelindeki odamda gözlerimi açabildim.

Yatağıma yatmıştım, ilk gördüğüm kişi Makarenko oldu; asık yüzlü ve sessizdi. Aynı toplantıya katılmışken rahatsızlandığımı ayrımsayıp beni otele getirdiğini ve refakatçı gibi başımda beklediğini öğrendim.

Zaman zaman kendime geliyor, sonra yeniden bilincimi yitiriyordum; öyle ki, Makarenko'nun bana anlattıklarının büyük bir bölümünü ne yazık ki ancak parça parça anlayabildim. Özellikle, ona göre yeryüzünde soylu olan her şeyde somutlaşan Gorki'den sözetti. Anton Semyonoviç bu adı, "Gorki"'yi anarken, sesi bile başkalaşıyor, lirik ve ahenkli oluyordu.

Benim de Aleksey Maksimoviç'le tanıştığımı öğrenince, ısrarla, bu karşılaşmanın mümkün olan tüm ayrıntılarını anlatmamı istedi.

Sonra birden kendine geldi; ciddi bir hasta refakatçısı, hastanın konuşmamasını sağlamak zorunda değil miydi? Gerçekten de bana bazen "susun lütfen, konuşmanız yasak!" diyordu, ama kısa bir süre sonra yeniden başlıyordu: "Anlatsanıza daha!"

Burada, Kiev'de, Anton Semyonoviç'in sağlığının bozukluğu iyice belli olmuştu; ciddi hastalığıyla bitkin düşmesine karşın, yine de, askeri dayanıklılığını, güvenli yürüyüşünü, artık beni korkutmayan sert ve otoriter görünümünü koruyordu.

O günlerde Anton Semyonoviç'in son derece yoğun işlerinin olduğunu, ama bunun, iyileşmem için saatlerce yanımda kalmasına engel olmadığını daha sonra öğrenecektim. Öğrencileri, eski komün üyeleri Kilyuşnik, Salko, Terensiyuk ona yardım ediyorlardı ve birkaç gün de ayaküstü ben yardım ettim ona.

III

Hastalığı ertesi yıl Anton Semyonoviç'i tedavi için Kislovodsk'a, Krestovaya dağındaki bir sağlık merkezine gitmek zorunda bıraktı.

Ben de orada tedavi oluyordum. Odalarımız aynı koridordaydı. Daha ilk gün, Anton Semyonoviç'in kapısının ardından bir yazı makinasının tıkırtılarını işittim: Doktorların tüm öfkesine karşın, soluk almaya bile zaman bırakmadan romanının *(Bir Kuşağın Yolları)* üzerinde çalışıyordu. Doktoru bana şöyle dedi:

— Ona açıkça söylemek gerek, kalbi çok kötü durumda. Kuşkusuz çok şey yaşadı ve şimdi tam bir dinlenmeye gereksinmesi var. Bunu yapmıyor. Kalbini dinlendirmek yerine sabahtan akşama kadar çalışarak çok fazla yoruyor. Onu görmeye gidin, yazı makinasını alın elinden, onu gezintilere çıkarın... Ihlamur ağaçlarına, çeşmelere, parka gidin.

Ama hiç de kolay değildi bu. Anton Semyonoviç tamamen işine gömülmüştü, en küçük bir engel onu umutsuzluğa düşürüyordu. Kalp atışlarının yavaşladığından sözedildiğini işitmek bile istemiyordu.

Onu parka götürmeyi başarsam bile, on beş dakika sonra, çalışmasına dönmek için kıpırdanmaya başlıyordu.

Ama bir kez, bir akşam yemeğinde bana neden sık sık yerimden ayrıldığımı sordu. Ben de, doktorların haberi olmadan Kislovodsk'taki okulları görmeye gittiğimi itiraf ettim ona. Orada yıllardan beri birçok küçük dostum vardı.

Anton Semyonoviç hemen, benimle gelmek için canlı bir istek duydu. Yeni bir kitap için malzemelere gereksinmesi olduğunu söyleyerek, birkaç çalışma saatini feda etmeye hazırlandı. Ama aslında bana öyle geliyordu ki, ünlü komün dönemlerinden beri çok önem verdiği gençlik ortamıydı onu çeken.

Ne olursa olsun bundan sonra okullara birlikte gidecektik. Gerçi bu yaptığımız tedavimize uygun düşmüyordu, çünkü dönüşte, o dönemdeki ulaşım sorunu nedeniyle Krestovaya dağını yürüyerek tırmanmak zorunda kalıyorduk.

Makarenko bir gün, öğretmenden izin isteyip en arka sıraya oturdu ve dersi izledi. Eski Kislovodsk öğrencilerinin, Makarenko'yla tanışmalarını ve dersten sonra onunla yaptıkları söyleşileri unutmadığını sanıyorum. Ben bu söyleşilere hiç katılmadım, çünkü o daha büyük yaştaki öğrencilerle ilgileniyor, bense hep küçüklerin sınıflarına gidiyordum.

Dağı tırmanmamız bir saatten fazla zaman alıyordu. En dik yamaca çıkmadan önce durup bir bankın üzerinde dinleniyorduk. Gorki'nin, Fadeyev'in, Aleksey Tolstoy'un edebiyatından sözediyor, onların sözlerini anıyorduk. Bu arada hiç ummadığım bir biçimde, Anton Semyonoviç'in şiiri tanıdığını ve sevdiğini, Tiyu-

çov'e hayran olduğunu, Bagritski, Tikonov gibi Puşkin, Şevçenko ve Kirilov'u da ezbere okuyabildiğini öğrendim.

Anton Semyonoviç'in o dönemde derinlemesine incelediği Dostoyevskiyle ilgili çok tartıştık.

5 Kasım'da Kislovodsk'tan karısına şunları yazıyordu:

"Merhaba. Senin sevdiğin yazarları okuyorum: Önce Shakespeare, şimdi Dostoyevski. İşte şimdilik pek tanınmayan bir yazar. Korney İvanoviç'le bu dahilerden sözettik. Çok ilginçti... Yazık ki sen katılamadın."[1]

Anılarımda, okullara giderken yaptığımız söyleşilerin birçoğu saklı duruyor. Her zaman aynı görüşü paylaştığımızı söyleyemem. Tersine pekçok konuda farklı düşünüyorduk. Örneğin, beni gözyaşlarına boğan bir şiiri o sevmiyordu; bana gelince, çok değer verdiği bazı kitaplardan bir türlü tad alamıyordum. Ama çocukça bir sevgiyle bağlıydık birbirimize ve bu sevgi adına ayrılıklarımızı severek unutuyorduk. Sovyet çocukları, onların iç dünyaları, gelecekleri: Anton Semyonoviç geceler boyunca bunlardan sözedebilirdi, çünkü dilediği kadar profesyonel bir yazar olsun, eğitbilim ölmemişti onda.

Bende de eğitbilimci bir yan görmek istiyordu. *İki'den Beş'e* adlı kitabımı okuduktan sonra, ikinci baskıda eğitsel amaçları mümkün olduğu kadar vurgulamamı istedi.

Onu en çok kızdıran, bu kitabın önsözünde yazdığım şu sözler olmuştu:

"Kimse içinde eğitbilimden birşeyler bulacağını sanmasın. ben eğitbilimci değil, yazarım!.."

— Saçmalık bu! diye bağırdı Makarenko. Bir kere her yazar, her zaman bir eğitbilimcidir, ikincisi siz ister kabul edin, ister etmeyin, kitabınız bütünüyle çocuk eğitimiyle ilgili. Yorumsuz gözlemlerle uğraşıp durmayın rica ederim... Eğitbilimci olmaktan utanıyor gibisiniz, diyordu sitemli bir sesle ve küçük çocukların psikolojileri üzerine yaptığım gözlemlere işaret ederek, bunları, eğitbilimsel açıdan "gerekir" ve "gerekmez" diye sonuçlandırmam için ısrar ediyordu.

1 Bu mektup bana yazarın dul eşi Galina Stakiyevna Makaranko tarafından verildi.

Onunla tartışıyordum, ama onlarca yıl sonra (daha önce değil), yeni bir baskı için nihayet izin verildiğinde, Anton Semyonoviç'in eleştirilerini anımsadım ve gözlemlerimin eğitbilimsel işaretlerini, mümkün olan her yerde ortaya çıkarmaya çalıştım.

Kitabımı büyük ölçüde Anton Semyonoviç'e borçluyum.

IV

Kislovodsk'taki günlerimizin sonuna doğru, akşamları sık sık karımla beni görmeye geliyor ve bize kendisini son derece üzen birinden, karısı Galina Stakiyevna'dan sözediyordu. Karısı onunla Kislovodsk'a gelememiş, Moskova'da kalmıştı. Kendisini onsuz bir öksüz gibi hissediyor, hayranlık dolu sözcüklerle ondan sözederek yalnızlığını unutmaya çalışıyordu. Yorucu bir günden sonra her akşam, içinde dolup taşan şiirsel duygularını ona anlatmak için (yokluğunda bile) şiddetli bir gereksinme duyuyordu. Bu duygu bir başkasında gülünç bile bulanabilirdi; ama onda öyle doğal, öyle yakıcı bir coşku oluyordu ki, bir yandan bu sert ruhtaki lirizme şaşırarak, saygıyla dinliyorduk onu.

Kislovodsk'tan ayrılırken Anton Semyonoviç gara kadar bizimle geldi, tüm ayrılmalarda olduğu gibi, önümüzde, karşılaşıp dostça söyleşiler yapacağımız uzun yıllar bulunduğunu düşünüyorduk.

Ama öyle olmadı.

Moskova'da kendi işlerime dalmıştım ve ancak bir kez, o da uzunca bir süre sonra Anton Semyonoviç'i görmeye zaman bulabildim. Ama zamanlamam iyi değildi: Lavrunski sokağındaki yeni evinin odasından o tanıdık yazı makinası tıkırdılarının geldiğini işittim. Her zamanki tutkulu direngenliğiyle bir gazete yazısını tamamlamaya çalışıyordu. Çok işi vardı.

Yine de, Galina Stakiyevna ve onun şirin bir çocuk olan oğluyla birlikte sevinçli bir konukseverlikle karşıladılar beni, balkona oturtup yeni evlerinden sözettiler.

Evin, Anton Semyonoviç'in edebî tasarılarıyla dolduğu izlenimine kapıldım. Şimdi Moskova'da ve özgür olduğunu, şu piyesi, şu senaryoyu, şu romanı yazacağını söylüyordu; ilerideki konfe-

ranslarından, filmlerinden, makalelerinden sözediyordu. Yüzünde ölümcül bir yorgunluk vardı ve Galina Stakiyevna zaman zaman endişe dolu gözlerle kaçamak bakışlar atıyordu ona.

Kapı arkamdan kapanır kapanmaz yazı makinasının tıkırtılarını işittim yine.

Anton Semyonoviç'in yeni bir senaryoyu (ya da düzeltilmiş) sinema stüdyolarına taşıdığı iki ay daha geçti, sonra bir banliyö treninin vagonunda ölüverdi birdenbire.

1 Nisan 1939'du; elli bir yaşındaydı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MAKARENKO'NUN MEKTUPLARI - ANILARI - NOTLARI

MAKARENKO'NUN KARISI GALİNA MAKARENKO'YA YAZDIĞI MEKTUPLARDAN SEÇMELER

Temmuz 1927

Saat 11.00.[1] Eğitbilimsel yeteneklerimden yararlanmayı düşünen son kişiye de gönderdim ve işte yedi yıllık yoğun bir çalışmayla yarattığım KENDİ DÜNYAMDA yalnızım.

Bu dünyanın çok küçük olduğunu sanmayın. Benim dünyam Flamaryon'un evreninden on birlerce kez daha karmaşıktır, üstelik Flamaryon'un evreninin örneğin Büyük Ayı'nın Alfa ya da Siryus yıldızları gibi tamamen gereksiz olan birçok şeyi benimkinde bulunmaz; tersine benim dünyam, tek bir gökbilimcinin bile, en iyi dürbünleri, mercekleri de olsa ölçemeyeceği çok şeye sahiptir.

Benim dünyam diğerleridir; kolonide onlar için kendi irademle yarattığım zekice bir yaşam ve kendisini kabul ettirmeye çalışan "ben"lerin anarşik kalabalığına karşı verdiğim ince, karmaşık ve kararlı bir mücadeledir.

Dünyam, insanın örgütlü yaradılışının dünyasıdır. Kesin bir Leninist mantık dünyası, ama orada kendimden öyle çok şey buluyorum ki, bu da benim kendi dünyam oluyor.

Ben her zaman gerçekçi oldum. Ve şimdi koloni sürecine son vermek gerektiğini kesinlikle biliyorum, çünkü kendimi deneyimli hissediyorum ve yaşamımı değiştirmem gerekiyor. Kendimi daha iyi anlamak ve kendimde yeniden olup bitenleri açığa çıkarmak istediğim anlar oluyor, ama şu anın çekiciliğini bozmak istemiyorum: Her şey yolunda, yaşamak harikulade ve tüm yaşamım güzel geçti, çünkü beni bugüne getirdi.

1 Kuryaj, Gorki Kolonisi.

Sabahın sekizi.

Sabahın kırkıştıcılığına son verdim. Dün akşam kar fırtınası çıktı, bugün dondurucu bir rüzgâr esiyor. Kolonide tek bir parça kömürümüz bile yok,[1] odunla ısınmaya çalışıyoruz. Bu koşullarda, böyle bir kışı burada geçirmek gerçekten kahramanlık... ama yine de... korkunç derecede şiir dolu şu Gorki Kolonisi, ama bunu, bu şiiri görmek ve buradan dizeler yaratmak için Puşkin'den daha büyük bir şair olmak gerekiyor. Şu anda yüz, yüz elli kadar genç büroda ısınıyor, tartışıyorlar, odundan vazgeçebileceğimizi, çünkü ilkbaharın yaklaştığını söylüyorlar. Onlara katılıyorum: Gerçekten de ilkbahar öncesi odundan vazgeçebiliriz, ama henüz Mart'ın 11'i, durum hala yeterince zor.

***

Bugün soba yakmadık: üstelik bir oyun sergiliyoruz ve Kuryaj sakinleri kapının önünde kuyruk oluyor. Çocuklar ilkbaharı düşünüyor, bense insan yaşamını...

"Ermenistan" Gemisi, 4 Eylül 1931, sabah.

Yalta'dan bu yana dört ay geçti ve Sivastopol'a giderken yarı yolda kaldık...

Saatin 08.30 olmasına karşın öğle yemeğimizi yeni yedik. Sabah kahvaltılarımız, öğle ve akşam yemeklerimizle tüm gemiyi kızdırıyoruz: Onların karnını doyurmasına engel oluyormuşuz. Çoğunluk kızgın ama susuyor, diğerleri de örgütlenmeden sözediyor:

— Yine de kimsenin kimseyi rahatsız etmeyeceği bir tarzda davranmak gerekirdi.

Dün bunlardan birine kırıcı olmayan sözlerle takıldım:

— Neden kızıyorsunuz? Biz de sizinle aynı konumda olan yolcularız, ama bizim bir ayrıcalığımız var: Komün size göre daha üstün bir durumda, çünkü siz tek başına olan insanlarsınız. Bu tek sözcükle sosyalist kesimin üstünlüğüdür!

Bizim çocuklar yolcuların çok hoşuna gitti, ama güverte ve kamaralarda gün boyunca tartışmalar eksik olmadı. Eğitbilimciler, bizlerin sözedildiğini binlerce kez duyduğu çeşitli yanlışlar bulma-

1 O yıllarda ısınma sorununun çözümü son derece güçtü.

ya çalışıyordu: Emireri, ilişkiler, selamlama, hazırol durumu. İçlerinden birine ciddi olarak sinirlendim:

— Bizi nasıl eleştirirsiniz? Hiçbir şeyden anladığınız yok ki!

— Yanılıyorsunuz arkadaş, ben de bir eğitbilimciyim.

— Bizim karşı olduğumuz da bu zaten. Eğitbilimciler kesinlikle eğitimden anlamıyor.

Çevremizdekiler güldü.

— Ama siz, siz de eğitbilimcisiniz!

— Bir rastlantı.

Odesa'ya doğru yol alıyoruz, yeniden açık denizdeyiz.

Deniz korkunç derecede zengin bir şey...

Gecikmemizin yarattığı açığı kapattık, ama Odesa'ya ancak bu akşam varabileceğiz.

Öykün de yarına kaldı.

Yağmur yağacak, içeri girmem gerekiyor.

Öğle

Yağmurdan boşuna korkmuşum. Güvertede yağmadı. Otuz verst doğusundan geçtiğimiz Evpatorya'ya biraz serpeleyip dindi.

Gemide her şey tertemiz, fazla yolcu yok. Bizimkiler kenarlardan eğilip, çok yakınımızda sıçrayan yunusları hep birlikte hayranlıkla seyrediyor. Bir halat yığınının üzerine oturmuş olan Liyovka genç kızlarla gevezelik ediyor.

7 Eylül 1931, sabah, Odesa.

... Kahvaltıdan sonra *Küçük Kırmızı Şeytanlar* filmini izlemek için sinemaya gideceğiz. Film iki bölüm. Bizi Komsomol davet etti. Sinemadan sonra Pudovkin bizim filmimizi çekmeye geliyor. Ve öğleden sonra da rehberlerimiz tarafından dinlenme evine davetliyiz. İşte bütün bir günümüzün programı. Çocuklar üstlerini değiştirirken dinlenmem için bana kalan birkaç dakika birçok insan gelip usandırdı beni. Bizi davet eden kuruluşlar, bizden orkestramızı isteyen diğer kuruluşlar, sinemacılar, röportajcılar ve sonunda tüm komün üyeleri.

Öğleden sonranın 2'si.

Sonunda bir saat boş zamanım var. Pudovkin beni görmeye geldi ve yarına kadar beklememi rica etti. *"Quinquennat" Gemisi* filmini çekiyor. Önceki gün sokakta orkestramızın müziğine ve beyaz giysilerimize hayran olmuş. Sesli bir film çekiyor ve iyi bir orkestranın görünümündeki bu uyum onu çok etkilemiş. Gerçekten de, Odesa'nınkiyle karşılaştırıldığında bizim orkestramız olağanüstü. Bu sırada Pudovkin'in gözleri doldu: Odesa'da film çekmek için işe yarar tek bir araba yokmuş, hepsi de sarsıyor ve film şeritlerini bozuyormuş.

Birkaç gün içerisinde bir başka sesli film çevireceğiz: *Müzikal Olimpiyat* (Leningrad stüdyolarında). Onuru orkestramızın olacak.

15 Eylül 1931.

Ülke dışına yapacağımız yolculuk gerçekleşecek gibi görünüyor. Yönetici Konseyin üç üyesi lehte oy kullandı, ama sorun kuşkusuz daha sonra çözülecek.

Dış yolculuk gemisinin yolcu sayısı iki bini buluyor. Bize gelince, bir buçuk aylığına "Ermenistan"ı kiraladık. Gemi kaptanı bununla bizzat ilgilenmeye hazır. Gemide yalnızca dört yüz yatak var. Komün üyeleri şimdiden yerleri paylaştırdı. Birinci sınıf kamaralar personel için, ikinci sınıf olanlar işçi üniversiteleri öğrencileri ve üçüncü sınıf olanlarda gençler, komün üyeleri için... Makina görevlileri ve uzman personel ticari filoyu oluşturacak; kalanlar, mutfak, temizlik, ekonomik durum, bizimkilerin ilgileneceği işler. Fazla döviz harcamamak için yanımızda yiyecek götüreceğiz: Gemide soğutucular var...

Komüne ayrılmış bir gemiyle yolculuk yapmak çok özel bir zevk. Vize sorunu olmadan tüm limanlara girebileceğiz, karaya çıkabileceğiz, yalnız geceyi orada geçiremeyeceğiz.

İstanbul, Atina, Cenevre, Londra ve Hamburg'a gideceğiz. Kaptan belki Marsilya'ya girmek için de izin alabileceğimizi söyledi. Komün üyelerinin, başlarındaki kızıl bayrakla Paris'e kadar gitmeleri çok da uzak bir düş değil...

Moskova, 18 Nisan 1937.

Sevgili Leyonid'ciğim!

Uzun süredir çalışmadığım (Ocak'ın sonundan beri) Brovari'den bana büyük bir gecikmeyle gönderilen mektubunu almak beni ne denli sevindirdi bilemezsin. Sana verilen madalyadan ve gerçekleştirdiğin büyük insanlık görevinden dolayı seni kutluyorum. Seninle gurur duyuyorum ve bundan sonra da her zaman soylu bir insan olarak kalacağından eminim.

Moskova'ya yerleştim. Belki buraya gelirsin, o zaman bize uğra.

Evliliğine gelince, bu konuda ne düşündüğümü bilmen gerek. Nina'yı iyi tanıyorum. Eğer onu gerçekten saygın bir insan yapabilirsen, bu tamamen senin onurun olacak. Bilmiyorum, belki de güç olacaktır, ama güç işlere kalkışan insanları seviyorum. Ne olursa olsun, sana ve Nina'ya çokça mutluluk ve başarı diliyorum, oysa mutluluk ve başarı yalnızca, insanlar bu konuda daha az kaygı taşıyıp büyük şeyleri daha çok düşündükleri zaman gelir...

Bana sizden ayrıntılı olarak sözet. Bu mektubun Odesa'da sana ulaşmayacağından ve senin çoktan denize açılmış olacağından korkuyorum. Neler yaptığını, işinin ne olduğunu bana yaz.

İşte adresim: Moskova, Lavruşinski, 17/19, daire 14, adıma.

Senin *A. Makarenko*

Eğer edebî bir çalışmayla ilgileniyorsan neden benimkinin dışında bir destek arıyorsun? Çalışmanı bana gönder; birşeylere değiyorsa düzeltip bir dergiye vereceğim.

Moskova, 6 Ekim 1938.

Sevgili Leyonid'ciğim!

Mektubun nazik ve ilginç, ama... tanrı aşkına, neden kurşunkalemle, üstelik kötü bir kurşunkalemle yazıyorsun? Bakü'deki evi-

nizde mürekkep bulunmaz mı? Onu "doktorun yardımı olmadan" sonuna kadar okumakta çok güçlük çektim.

Mektubun edebî yeteneklerini sergiliyor ve sen zeki birisin, peki neden bana bütün tasarılarından sözederken edebî etkinliklerine de değinmiyorsun? *Le Petrolier Derbent*'i yazan ve kendisi de Bakü'lü olan Krimov'un başarılarından sözedildiğini kuşkusuz işitmişsindir. Bu yılki *Krasnaya Nov*'u okusana. İstersen kusursuz bir öykü yazabileceğinden eminim.

Bu açıdan baktığımda senin denizci karamsarlığın pek de hoşuma gitmiyor. Elbette denizde yaşamak güç, fazla lüksün yok, karını çok sık göremiyorsun ve bir limandan diğerine günleri sayıyorsun. Ama böylece yaşamı daha iyi tanıyorsun, çevrende hep insanlar ve manzaralar var. Edebî bir kariyer edinmen gerektiğini düşünüyorum. Böylece durmadan bir etkinlikten diğerine koşmak yerine, edebî çalışmanın temelini oluşturabilecek bazı şeyleri sonuna kadar öğrenmen gerekecek. Genel olarak yaşam anlayışını tam bilemiyorum. Okuyor musun? Notlar alıyor musun?

Seni bunca zamandır görmemiş olmam şanssızlık, sana çıkışmak için pekçok nedenim var ve iyi bilirsin, bunu çok isterim.

Yeryüzünde üçüncü sınıf bir makinacı ya da bürokrat olman, doğrusunu söylemek gerekirse beni pek de ilgilendirmiyor. Beni ilgilendiren şey, yazarlık yeteneğini öldürüp öldürmeyeceğini bilmektir. Bana şunları yazacağını biliyorum: Yeteneğim yok, iyi şeyler yapamam. Bütün bunlar saçmalık, sen o noktaya geleceksin, ama bu elbette güç bir şey ve tek başına olmaz.

Senin yazacak şeylerin var. Gelecek mektubunda bana bu alandaki işlerin nasıl gittiğini söyle.

Nina'nın yaşamda yolunu senin yanında bulduğunu öğrenmekten çok mutlu oldum. Bu senin başarılarından birisi ve sendeki güçlü kişiliğe saygı duymak için de yeterli.

Yapacak çok işim var, ağustos ayında sokakta düşüp bayılacak kadar çalıştım, milisler beni eve kadar kucağında getirdi. Kasım'da tedavi olmak için Kislovodsk'a gideceğim.

Şimdi de çok çalışıyorum, Dzerjinski Komünü'ne adadığım *Kulelerdeki Bayraklar*'ı matbaaya gönderdim, zafer sonsuza kadar onun olsun. Komün üyelerinin çoğu beni görmeye geliyor. Vasya

Kilyuçnik hemen hemen her gün bize uğruyor. Harkov oyuncuları da Klava Boriskina ile birlikte geldi, diğerleri de geliyor. Hepsi de doğru yolda, vicdanım rahat.

Liyovka enstitüdeki çalışmalarını yeni bitirdi ve Aerohidrodinamik Enstütüsüde çalışıyor. Sana selam söylememi istedi. Bana yaz, yalnız rica ederim mümkünse dolmakalemle. Nina Konstantinovna'ya selamlar. Moskova'ya ne zaman geleceksin? Odesa'ya ne zaman gitmen gerekiyor? Belki seni görmeye geleceğim.

A. Makarenko

Moskova, 7 Aralık 1938.

Günaydın Sevgili Leyonid'ciğim!

Kislovodsk'dan döndüm ve mektubunu aldım. İyi bir kâğıda mürekkeple yazılmış, onu eline almak insana zevk veriyor. Görüşlerin hoşuma gidiyor, ama bilginin yalnızca üniversitede kazanılabileceğini düşünmekle yanılıyorsun. Yaşamda en önemli şey bilginin kendisi değildir, ama kazanılan bilgilerin uyumudur, insanı, onun dünya görüşünü belirleyen felsefedir. Sen düşüncede ve eylemde her zaman bir Komsomol olarak kaldın.

Bu nedenle, bunca yolculuk yapmana karşın hiçbir şey yazmamış olman büyük kayıp. Her şeyin kötü gitmesi şaşırtıcı: Siz, denizciler, hepiniz güç yollar aşıyorsunuz ve aranızdan birisi bile bu yolculuklar üzerine birşeyler yazma yeteneğine sahip değil. Batı Avrupa üzerine yazılmış tek bir bolşevik kitabımız, tek bir satırımız yok. Basitçe şunları yazmak gerekir: İnsanlar nasıl yaşıyor, evleri, yüzleri, giysileri, yolları, aydınlanmaları, eşyaları nasıl? Özel bir tekniğe hiç gerek yok. Her şeyi Sovyet bakış açımızla görmemiz yeterli, eğer tüm bunlar iyi anlatılmışsa, okuyucu gereken dersi kendisi çıkaracaktır. Mümkün olan en fazla ayrıntı, en fazla renk ve ses; gereken her şey budur. Bu türden şeyleri anlatırsan, gereken her şeyi öğrenmiş olacaksın. O ana kadar senin için de saklı kalan şeyleri bulacaksın: İnsanın düşüncelerini, isteklerini, doyumlarını, kinlerini, vb.

Ama elbette şu koşulu da hesaba katıyorum: Her şeyden önce tembelliğinden vazgeçmen gerek. En çalışkan insan bile işe ko-

yulmanın, çözümleme ve bireşim aygıtı olan düşüncesini harekete geçirmenin güçlüğünü yaşar. İnsanın kendisini düşünmeye, bakmaya, görmeye, bulmaya, araştırmaya zorlaması gerekir.

Bunun için her şeyden önce harekete geçmen gerek, tembelliğini yenmen gerek. Kendimden biliyorum; yeni bir çalışmaya girişildiği zaman, basit şeylerden sözetmek, aynı şeyleri yineleyip durmak isteği insanı öldürür.

Buluşmamız yararlı olacak. Bir dahaki metubunda bana gelecekteki tasarılarından sözet. Evde nasıl yaşadığını, evinin nasıl olduğunu, neler yaptığını anlat. Belki çok yakında Odesa'ya gideceğim.

Nina'ya sevgilerimi ilet. Galina Stakiyevna, Liyovk ve şu anda bizde olan Viktor Bogdanoviç sana sevgilerini yolluyorlar. Viktor gerçek bir bombardıman pilotu.

A. Makarenko

N. ÇERÇİNEV'E MEKTUP

Moskova, 13.XII.37

Sevgili Kolka'cığım!

Sonunda tüm dostlarına tek bir mektup değil de kişisel olarak bana yazdın. Pekâla, seni yanıtlıyorum. "Mutluluk," dostum, gösterişe yönelik bir şey değil, yalnızca ödün vermeyen insanlara özgü bir nimettir. Evet, mutluluk çalışma ister, bu senin, hakkında en küçük bir düşünce sahibi bile olmadığın olağanüstü bir mutluluktur. Şimdi doktorsun, yetişmiş bir insansın, düşünen bir insansın. Ama sana bundan daha fazlası gerekiyor. Aptalların olmamasını istiyorsun, mutlak kusursuz bir düzen arzuluyorsun. Devrim olmasaydı ve sen insansal bir hareketin yoğun akışı içerisine düşmeseydin, kuşkusuz ancak tutucu ve taşralı bir insan olarak kalırdın, aptalları görmez, belki de kendini mutlu bulurdun. Şimdi bu olanak karşısında yazgını değiştirebilecek misin?

Mutluluk kuşkusuz tamamen görece bir şey. Herkes sahip olduğundan daha fazlasını ister ve bu nedenle sıkıntısız bir mutluluk olamaz. Hiçbir şey istemeyen domuzun tekidir, canı cehenneme.

İnsanın kendisi için devrim daha yeni başladı. Bize, herkesten yeteneklerine göre denmesine karşın, gerçekte daha fazlası isteniyor ve bu nedenle pekçok kimse aptal gibi görünüyor. Kuşkusuz geçici bir durum, davamızın büyüklüğünün kaçınılmaz bir sonucu. Devrim hareketi insanlık kültürünün gelişiminden daha uzun, bu nedenle kahramanların ve dahilerin arasında aptal denilen bu insanlar da bulunur ve işlerimize çomak sokarlar.

Her şeyden yeterince sözettik, bunları sen de düşün. Dikkat et, aptallar bazan bize yardım eder.

... Artık başhekim değilsin, görünürde senin hoşuna gitmemiş de olsa bu çok iyi oldu.

Yönetici olmayı neden seçtin? Yetenekli, iyi bir doktorsun, uzaklara gidebilirsin, insanlar için çok yararlı şeyler yapabilirsin, yatakları saymaktan başka bir işine yaramayan "yöneticilik tutkusu"na ne gereksinmen var? Ben, senin yöneticilik yeteneklerinin bir bölümünden zarar görmeye alıştım.

Bana diğerlerinden de haber verdiğin için teşekkür ederim. Yin de bütün çocukların, çalıştıkları yerleri de gösteren bir listesini -biraz bürokratik olacak ama- birinin bana göndermesini sağlaman iyi olacak. Sizde bu kadar tembellik varken elbette güçlük çekersiniz. Bana adresler gerekiyor.

Düşmanlarına gelince sevgili Kolka'cığım, onlarla mücadele etmen gerekiyor ve sen her zaman üstün geleceksin. Kuşkusuz senin de sırtını yere getirebilirler, ama her durumda işin içinden çıkacaksın, çünkü haklı olan sensin.

Sana *Krasnaya Nov*'un son sayısını gönderemiyorum; uzun süredir satılmıyor, ama yakında *Ekim* dergisinin 11, 12, 1 ve 2. sayılarında yayınlanan *Onur* adlı yeni romanımla birlikte *Ana Babaların Kitabı*'nın tamamını göndereceğim. *Onur* bana çok başarılı görünüyor.

Çok çalışıyorum, yorgunum ama mutluyum. Görevimi yaptığımı düşünüyorum.

Bana daha sık yaz. Her bir mektubun için sana minnetarım.

Seni kucaklıyorum.

Senin *A.*

F. BORISOV'A MEKTUP

Moskova, 15 Ağustos 1938.

Sevgili Fedor'cuğum!

Mektubun, uzun süredir felsefenin konusu olan ciddi sorunlara değiniyor. Ben de senin gibi sade ve alçakgönüllü bir insanım. Tanınmış felsefecilerden daha doyurucu yanıtlar verebileceğimi düşünmen gülünç olur. Hayır, kesinlikle.

Ama bana göre tüm bu sorunlar uzun zaman önce çözümlendi ve bu sorunların çözümlenmesi bana uzun zamandır yardımcı oluyor. Bu nedenle sana bir vaiz gibi ders verecek değilim, onları kendime göre nasıl çözümlediğimi basitçe anlatacağım.

Seninkine benzer bir karamsarlık yeni değil. Çok hızlı gelişen gençler her zaman böyle bir karamsarlık duyuyor. Nedeni son derece açık. İnsan yaşamı katı yasalara göre akıp gidiyor. Gençlik ise coşku ve gerçeğin arayışı ile kendini ortaya koyuyor. Senin başına geleni gençken ben de yaşadım. Örneğin cansıkıntısını ve gündelik tekdüzeliği reddediyordum, küçük yumuşak bir köşe istemiyordum, dinginliği kabul etmek istemiyordum. Başkalarında bazen farklı gelişmeler oluyor, insan herhangi birşey için hır çıkarabiliyor.

Öyleyse tüm bunlar doğal, ama sen boyun eğmek istemiyorsun. Sorunlar ortada duruyor ve ne pahasına olursa olsun çözümlenmeleri gerekiyor.

Ben onları kendim için çözdüm, sen de aynısını yapacaksın.

Temel olan şey elbette sorunun yanıtlanması gereğidir: Yaşamın mutlak amacı nedir? bu soru haklı olarak sorulmuş gibi görünüyor ve herkes ona bir yanıt verilmesi gerektiğine inanıyor. As-

lında bu yanlış bir sorudur. Açıkçası yanıtlanmaması gerekir. Amaç nedir? Amaç kavramı ve bu terimin kendisi nereden gelmektedir?

Amaç kavramı insan etkinliğinden çıkmıştır ortaya. İnsanın tüm yaşamı doğaya karşı, soğuğa, açlığa, gereksinmeye, düşmanlara karşı mücadele etmeye dayanır. Yaşam, sürüp gidecek olan küçük ya da büyük davranışların bir devamlılığıdır. Bu davranışların her birinin bir amacı vardır, ama tüm bu amaçlar aslında tek ve aynıdır: En uzun süre ve mümkün olan en iyi biçimde yaşama kaygısı. Bu, akılcı bir amaçtır ve bu amaca ulaşmayı istemek de akılcı bir tutumdur. Eskiden bu amaca, içimizden her birinin tüm sorumluluğu kendi üzerine almasıyla ulaşmaya çalışılıyordu. Yani kişisel bir mücadeleyle, İnsanlık geliştikçe, bu amaca, tek başına değil, toplu olarak mücdele edilince daha kolay ulaşılacağını anlamaya başladı. Kolektiflik düşüncesi sosyalizmde en kusursuz biçimlerle ifadesini buldu. Ama binlerce yıl sonra yeni ve daha zengin kolektif biçimler bulunacağı olgusundan kuşku duymamak gerekir. Amaç hep aynı kalır: İnsan en uzun süre ve mümkün olan en iyi biçimde yaşamak ister.

Böylesi bir amaç kuşkusuz mutlak bir amaç, yani başlı başına bir amaç değildir. Yalnızca, doğanın verdiklerinin en fazlasını elde etme isteğini ifade eder. Doğa amaç kavramını bilmez; dünyanın da amaç kavramı yoktur, tek sözcükle doğada amaç yoktur ve olamaz. Bu iyi mi, yoksa kötü müdür?

Bu ne iyi ne de kötüdür. Ama insan ölüm düşüncesini kaldıramaz. Ölüme karşı çıkar, ölmek istemez. Ölüm ona korkunç bir olguymuş gibi görünür. Aslında ölümde korkunç olan hiçbir şey yoktur. Ölüm de yaşamak kadar doğaldır ve hiçlik durumunda itici bir şey sözkonusu değildir. Ölüm, yaşarken ona karşı çıktığımız sürece bizim düşüncemizde itici olmuştur. Oysa buna hakkımız yoktur. Yaşam ve ölüm doğal yasalardır, aralarında hiçbir çelişki bulunmaz.

Dahası, sonsuz bir yaşam sözkonusu olsa bile, şimdiki yaşamımızdan çok az farklı olacaktır. Her durumda acılar hoşnutsuzluk yaratacaktır, mutluluk ise bugün de hoş bir şeydir. Yaşamda varolan bir amacın, mutlak bir amacın birşeyleri değiştirebileceğini dü-

şünmek, hiçbir temeli olmayan bir tasarımdır. Tersine, yakın bir amacın, özellikle de kişisel bir amacın çok net olarak ortaya çıkması çoğu kez yaşamı dayanılmaz kılar.

Ben yaşamın güzel olması gerektiğini, güzel olan her şeyin kökeninde bulunduğunu, ama kesinlikle bir amaç taşımaması gerektiğini düşünüyorum. Yaşamı olduğu gibi seviyorum. Yaşam gerçekten güzel, çünkü kolay değil, çünkü bencilliği ölçü almıyor, çünkü mücadele ve tehlikelerle, acılar ve düşüncelerle, doğanın karşısında bağımsızlık ve gururla dolu. İnsan ölümle mücadele etmeyi, başına gelecek olduğunu bildiği halde ölümden nefret etmeyi öğrendi.

İşte hepsi bu. Yaşamayı sevdiğim için yaşıyorum, gündüzü ve geceyi seviyorum, mücadeleyi seviyorum, insanın büyümesini, doğaya ve kendi doğasına karşı mücadele etmesini seyretmeyi seviyorum. Bütün bunlar hoşuma gidiyor. İnsanların doğaya karşı mücadeleyi bundan sonra da sürdüreceğine, daha iyi ve daha uzun süre yaşamayı öğreneceğine inandım, ama sonuç olarak insan hep bir parça benim gibi, aynı sevinç ve acı karmaşasıyla, yani bir duygu karmaşasıyla yaşayacak.

İnsanlar her zaman böyle yaşadı ve böyle yaşamaya devam edecek. Kısacası gitgide, içlerinde kolektif yaşamın sevinçlerini duymayı, kendi kişisel zaferlerine değil insanlığın zaerlerine sevinmeyi öğrenecekler. Sosyalizmin gerçek anlamı da burada.

Bizim madde olduğumuz gerçeği üzerinde durmak bir şeye yaramaz. Dahası, madde olmamızda kötü olan ne var? Maddeden hangi hakla nefret edebilirsin? Bu önemli, güzellik ve olanaklar açısından zengin bir şeydir. Ben, kişiliğimin tüm güzelliği ve zenginliğinde ortaya çıkan maddede yaşamak istiyorum.

En önemlisi Fedor, bugünün ve yarının güzelliklerini ayırdetmeyi ve güzellikleri yaşamayı bilmektir. Yaşamın bilgeliği, dilersen amacı diyelim, buradadır. Ancak, bazıları için yaşama sevinci bir parça ekmek ya da votkayken, diğerleri daha karmaşık ve daha zengin zevkler bulur: Çalışma, güzellik, mücadele, madde-insanın ilerlemesi. Teknikle, büyük buluşlarla, Çaykovski ya da Beethoven'in müziğiyle ifade edilen madde öyle büyük bir şey ki, onu severek sonsuzlukla değiştirebilirim.

Tüm bunları çabuk atlatacaksın. Uzmanlık alanının seçimindeki kararsızlık seni endişelendiriyor, bu da iyi bir şey. Bu yalnızca doğandaki zenginliği, onun gerekliliklerini gösterir. Sonradan insanın tek bir uzmanlık alanına sahip olması gerektiğini göreceksin: Büyük bir insan olmak; gerçek bir insan. Eğer bu gerekliliği ayırdetmeyi becerebilirsen, artık uzmanlık alanın için endişelenmene gerek kalmayacak. Mühendis olacaksın, sonra hukukçu, ya da yazar, ya da öğretmen, ya da belki de müzisyen ve yaşama her alanda değerli birşeyler verebileceksin. Ama uzmanlık alanın ne olursa olsun, düşünen, dikkatli ve namuslu bir emekçi olman çok önemli. Böylece her alan önemli bir çalışma haline gelir.

Düşüncelerime katılmıyorsan bana yaz. Yanıtını beklerken sana her şeyden önce çokça sağlık, çokça sabır ve dinginlik diliyorum.

Elini sıkıyorum.

A. Makarenko

S. VE G. KALABALİN'E MEKTUP

Moskova, 6.X.38.

Sevgili Kalabalin'lerim!

Yazma konusunda tembel değilim, ama yazarlık çalışmalarım ve ailem nedeniyle hiç boş zamanım olmuyor. Çok istediğim bir mektubu hep yarına bırakıyorum. Size çoktandır doğru dürüst bir mektup yazmak istiyordum. Gün oluyor kendimi ivedi ve kesinlikle hiç kimseye yararı olmayan işlere dalmış buluyorum. Akşam yine hiçbirşey yapacak zamanım olmuyor. Şimdi de öyleyim, öğle yemeği yiyecek zamanım bile yok.

Adaşımın eğitiminin nasıl başladığını, büyümesinin nasıl olduğunu ve S.S.C.B.'nin bu genç yurttaşının Kalabalin'lerin hangi belirgin çizgilerini taşıdığını merak ediyorum. Büyüdüğünde ülkemizdeki her mahalle onun üniversitesi olacak ve ipek kravatlar ya-

ğacak gökyüzünden. Bir döneme Hitler'le birlikte son verdiğimizi düşünüyorum ve Anton Semyonoviç çok sıkıntı çekmeyecek, mutlu yaşayacak, ana babası yaşlandığında onlara bakabilecek. Sizden ona dotluk duygularımı ve iyi bir yaşam yolculuğu dileklerimi iletmenizi istiyorum.

Sizi görmeye gelemediğim için hep üzüntü duydum, bunu bu ilkbaharda ya da bu yaz gerçekleştirmeyi düşünüyorum. Yaşlılığımı onarmakla ciddi olarak ilgilenmeye karar verdim: 1 Kasım'dan sonra tedavi için Kislovodsk'a gidiyorum, doktorlar iyileşmemin kolay olacağını söylüyor. Eylül ayını Moskova yakınlarında bir çeşit sağlık hapishanesinde geçireceğim, ama doktorlar bununla da yetinmiyor: Karbon gazlı sularla banyo almam gerekiyormuş.

Çok çalışmak zorundayım, ancak şu sıralarda özellikle gençlerle ilgileniyorum. İradeli, kararlı, enerji dolu çocuklar, ama ne yazık ki yetenekleri yok ve bu da son derece önemli bir şey. Çalışmamın boşuna olmasından da çok korkuyorum.

Adı *Newton'un Halkaları* olacak bir romana başladım. İnsanın yanlışları aynı zamanda kutsallığı üzerine bir yapıt bu. Onu kolay yazıyorum, çünkü özellikle acele etmiyorum, çünkü kimseye söz vermedim, kimse bana baskı yapmıyor ve istediğim gibi çalışıyorum. Galya'nın sağlığı iyi, Aerohidrodinamik Enstütüsünde mühendis olarak işe başlayan Liyovka ile ilgileniyor. Liyovka'nın mühendislikteki ilk adımları pek kararlı değil, kuşkusuz sizin Anton'un ilk adımları gibi.

Birkaç gün içerisinde, öğretmenler ve öğrenci velileriyle yapılması tasarlanan birçok toplantı için Leningrad'a gideceğim; güç bir çalışma, ama geri çeviremedim. Özellikle öğretmenlerle yeterince konuştum, hepsi de sonuçsuz kaldı, gerçi Narkompros'u[1] kızdırmadım ama benim canım sıkıldı, çünkü hiçbir işe yaramadı.

Kutlama telgrafımı aldınız mı? işleriniz, çalışmanız, sağlığınız, yaşamınız nasıl gidiyor? Yazmak için çok duyarlı davranamadıysam bana kırılmayın, en kısa sürede yeni haberlerinizi gönderin...

Sizi kucaklıyorum, bana yazın.

1 Eğitimle ilgili Halk Komiserliği. (Rusça'dan çevirenin notu.)

3161. Ne iyi. Yöneticiler Konseyi yenilendi. Doroşenko 2. birliğin yöneticisi seçildi, ama hemen bir öncü toplantısına katılmak üzere Moskova'ya gitti. Alışıldığı gibi yerine Vovçanko atandı. Ve Vovçanko'yu herkes benimsedi.

***

3159. Bugün küçük kızlarımızın dokuzu ilk kez jerse fabrikasına gitti.

Dükkân sahibi onlarla şakalaştı:

— Çocuklara önce bluz vereceğim.

— Bırakın çocuklar önce yemekhaneye gitsin.

İşçiler güldü. Çocuklarla birlikte olmaktan mutluydular.

***

3154. Genel toplantı sırasında birden geçen hafta kaçan Ç.'yi getirdiler. Büyük bir heyecan. Ç. zayıflamış. Çok yanmış, burnu kıpkırmızı, her yanı toz içinde ve giysileri buruş buruş. Onu ele veren açlık olmuş: Bir kantine girmeye kalkışmış.

Bir araya gelindi. Sorular. O ve diğerleri neden kaçtı?

— Bilmiyorum.

— Karnınızı nerede doyuruyordunuz?

— Bostanlarda.

— Nereye gitmek istiyordunuz?

— (Güçlükle işitiliyor.) Frunze Komününe.

— Neden? Peki sizi kabul etmediler mi?

— İstemedik. Sonra şeye girdik...

— Bir bardak su içmek için.

Herkes güldü.

— Su içmek için Kiyev'e gitmişler.

R. ile tartışmak için yatakhanede kalan küçük Korotov azarlanıyor.

O da Ç. ile kaçmıştı.

— Onu da kovmak gerek.

Kimse af dilemeleri ve yeniden komüne katılmaları için tek söz etmiyor, ama bir öneri (komün üyeleri tarafından getirilen) oybirliğiyle kabuledildi.

— Onları hapsetmek ve Gepeyu'dan, Solovki kampına gönderilmelerini istemek gerek.

Ç. akşam çalışma odasında bir divanın üzerinde uyudu. Vovçanko kaçmaması için nöbet tuttu.

***

3162. Ç. ve R. bütün gün çalışma odasında kaldı. Onları artık gözlemedik. Solovki darbesi etkisini sürdürüyor kuşkusuz. Konseye onlara ne yapılması gerektiği soruldu.

Torski R.'nin lehine araya girdi.

Çocuklar katıydı, ama sonunda kabul ettiler.

— İyi, gidip yıkanın.

Çıkarlarken onlara döndüm:

— Ceza olarak bir ay hapis yatacaklar.

Herkes sevecenlikle onları yıkamaya gitti.

Af dilemek iyi bir şey.

***

425. Eski çatışmalar yeniden başlıyor. K. biraz yozlaşmış bir çocuk. Hırsızlıktan vazgeçmedi. Genel toplantıda, benim istememe karşın kovulması için ısrar edildi.

Çocuklar gerekçelerini belirttiler: Bir şey çalınmaması için her şeyi saklamaya mı başlayacağız?

Ama bunun elbette ilk anda düşünülemeyecek kadar, çok daha büyük bir önemi var. Önemli olan bu değil, önemli olan bütün bir kolektifin eğitimi, kimse bunu anlamıyor.

Eski eğitbilim haykırıyor: Çocuğu doğru yola sokuyoruz. Onu korumak gerek.

Bu, çocuk için mantıklıdır, ama kolektif için değil. Neden kitle mantığına, büyük sayıların mantığına, kadroların üstün mantığına sahip değiliz?

***

451. Sıra olmuş Odesa'dan geçiyoruz. Levşakov birden orkestra sırasına girip Kozir'i kolundan çekiyor. Kozir'in elinde klarneti var. Levşakov sinirleniyor ve yüksek sesle şöyle diyor:

— Haydi, haydi.

Kozir şaşkın karşı koyuyor.

— Nereye gitmemi istiyorsun?

Orkestranın ünlü ekibini geçip kaldırımda kayboluyorlar. Kötü bir etki yaratıyor bu durum. Bir dakika sonra Kozir dönüyor, Levşakov da onu izliyor. Didorenko'yla ikimiz onlara soruyoruz:

— Bu da ne demek oluyor?

— Yanlış çalıyor. Doğrusunu gösterdim, ama o yanlış çalmadığı konusunda ısrar etti. Ben de doğrusunu öğretmek için onu götürdüm.

— Ama ne olursa olsun gösteri sırasında böyle davranılmaz.

— Ona bir yumruk da atabilirdim, bu tür şeylerde kendimi sınırlandıramam.

— Yine de sırada kalman gerekiyordu.

— Böyle durumlarda kalabiliyorsanız siz kalın, ben yapamam.

Bu öyküde şu noktaların altını çizmek gerekiyor:

1. Her ikisi de haklı olduğundan emin. Çatışma nasıl çözümlenmeli?

2. Levşakov'daki disiplin refleksi, ona aynı disiplini ihlal ettiriyor.

3. Bir orkestrada disiplini sağlamak için Levşakov'un yönetimi belki de en iyisi.

***

491. Eğitimde, üretim alanında olduğu gibi 1/100 mm. (milimikron) ölçüsüne kadar net olmak gerekiyor. Çocuğa her taraftan yapılan baskı, sürekli saldırılardan daha kötüdür.

1213. Konu: 36 yaşında bir anne, üç çocuk. En küçük çocuk 10 yaşında, ikinci sınıfa gidiyor. Kusursuz bir öğrenci. Aynı zamanda müzik dersleri alıyor. Şunu yineleyip duruyor anne: "Çok zeki olmanın olumsuzluğu."

Oldukça ilginç, haylaz bir tip. Komşunun temizlikçi kadınından birşeyler çalmaya başladı. Sonra, evden, komşulardan, okuldan, İlginç birkaç olay:

1. Anne şefle anlaştıktan sonra onu milise götürüyor. Milis şefi rol yapmaya başlıyor: "Belki de artık çalmayacak?" Anne de rol yapıyor: "Hayır, ona artık güvenmiyorum." Şef Yura'dan yazılı bir taahhüt vermesini istiyor. Yura bunu yapıyor: " ve anneme itaat edeceğim." Herkes hoşnut. Her şeyi anlamış olan Yura da hoşnut. Birkaç gün sonra yeniden çalmaya başlıyor. Anne başka birşey buluyor bu kez. Şefin telefon edip Yura'yı sorduğunu söylüyor. Yura çok endişelenmiş görünüyor, ama annesi yarım saat sonra kardeşine şöyle dediğini işitiyor: "Şefin telefon edecek zaman bulduğuna inanıyor musun? Sanki yapacak başka işi yok!"

2. Yoksul bir ailenin çocuğu olan küçük bir kız müzik okulunda (özel kuruluş) ders ücretlerini ödemek için ayırdığı otuz rublenin kaybolduğunu görüyor. Yanında yalnızca Yura var. Yura kuşkusuz bunu kabullenmiyor. Baba okula gelip durumu öğreniyor. Onu dövmüyor ama üç saat boyunca tartışıyorlar. Çocuk yanlış davrandığını kabul ediyor. Anne Yura'ya, arkadaşına ödemek üzere otuz ruble vermeye karar veriyor. Yura sevinerek kabul ediyor bunu. Sonra ona parayı ne yaptığını soruyorlar. Korktuğunu ve parayı tuvalete attığını söylüyor onlara. Anlaşma bozuluyor. Şöyle bir oyun düzenliyorlar: Büyükler aldıkları parayı kendi harçlıklarından denkleştirmişler gibi, çalınan parayı ödemesi için Yura'ya vermek istiyorlar. Aynı anda odaya anne girip Yura'ya neden para verildiğini soruyor. Diğerleri de onu bağışlaması için yalvarmaya başlıyor. Bu güzel melodramdan sonra para ödeniyor. Üç gün sonra ise yeni bir çalma olayı.

3. Yura bir çocukla birlikte başka bir çocuğu soyuyor. Yakalanıyorlar ve müdür, öğretmen, babalar, anneler, temizlikçi kadınlarla bir öykü başlıyor. İlginç bir olgu: Öğretmen ona "annen gelene kadar burda bekleyeceksin" dediğinde Yura bağırıyor: "Burada nasıl beklerim? okulumdan geri mi kalacağım?" Sonra ikna yoluna gidiyor: "Kim olduğumu biliyorsunuz, adresimi biliyorsunuz. Neden burada kalmamı istiyorsunuz? Okuldan geri kalacağım ve bunda sizin de hiçbir kazancınız olmayacak." Ve heyecanla ekliyor:

"Müdür bana hiçbir şey yapmaz, annem bir tokat atar, o da önemli değil."

Annenin ve babanın yöntemi şu türden konuşmalara indirgenmiş:

— Sen zeki ve yetenekli bir çocuksun. Ne düşündüğünü bilemiyoruz. Bu işin seni nereye götüreceğini anlamıyor musun? Evimde bir hırsız olmasını kabul edemem. Seni koloniye göndereceğim.

Yura müzik okulunun ikinci sınıfında ve aile onu sık sık ödüllendiriyor.

— Hiçbir şeyi eksik değil!

Öte yandan bencil değil. Temizlikçi kadından çaldığı otuz rubleyle arkadaşlarına ziyafet verdi.

Onlara boş sözleri bırakıp sessiz kalmalarını, sert olmalarını, emretmelerini ve ödül değil ceza vermelerini, onu kutlamamalarını, tersine okuldaki başarılarını küçümsemelerini salık verdim.

— Kesinlikle zeki değil. Yetenekli ama aptal.

— Ama çok güzel konuşuyor.

— Bu zekâ demek değildir. Sözcük ezberleme, dilin gelişkenliği.

"DÜŞÜNCELER"

1230. ÖNEMLİ. *Kulelerdeki Bayraklar* hakkında hemen hemen şöyle özetlenen eleştirel konuşmalar yapıldı: "Bu kitapta mücadele yok, yeniden eğitim yok, çarpışma yok, çatışma yok."

Bu noktada, kendisine askeri bir yetkiliyle ilgili bir senaryo yazma görevi verilen bir sinemacının öyküsünü anımsıyorum...

Bilindiği gibi senaryo yazmak için bir çatışma gereklidir. Bu sonra ona da söylendi: Eğer iyi bir yetkiliyi anlatmak istiyorsan, çatışmayı nereden bulacaksın? Büyük bir çatışma ancak kötü bir yekili sözkonusu olduğunda vardır. Edebiyatın, sosyalist olguları sunmak istemesinden itibaren, çatışma karşısındaki durumunu kesinlikle yeniden ele alması gerekir. Sosyalist bir toplumda saldırılar, kötülük, alçaklık, cinayetler nasıl varolabilir? Bütün bunlar

son derece ilkel ve kabadır. Bu durumda, çatışmanın "insanileştirilmesini" bilmek gerekliliği kaçınılmazdır. Çatışma daha ince, daha derin, daha yumuşak olur, insan kişiliğinin en gizli derinliklerini gösterir. Çatışmanın "insanileştirilmesi" Çehov'da dikkat çeker ve o bu anlamda herhangi birinden daha sosyalist bir yazardır.

Kulelerdeki Bayraklar'da bu tür çatışmalara ilişkin pekçok örneği rastlanabilir: Böylece "bir emre karşı çıkan Filka" ya da birinci ekibin başkanlık seçimlerinde Volodya," ya da "Vanda Statniskaya'nın evlenmesi" ya da "tereyağın çalınması" gibi. Okuyucu onu okur ve ilgiyle uygulamaya kalkışır mı? Burada Goethe'nin sözlerini anımsamakta yarar vardır: "Dışta sınırlı olan içeride sınırsızdır." Basit çatışmalar toplumu, eski sınıflar mücadelesi bizde tamamen yok oldu. Basit mücadele alanı çok sınırlı ve sınırsız iç yaşamı göstermeyi bilmek gerekiyor.

İLKBAHAR

O ilkbahar günleri! Dışarıda, ağaçların gölgesinin kanal suyuna yansıdığı yerde buz tutmuyor. Öte yanda küçük, dingin bir buz parçası tüm gücüyle direniyor. Ama gelen su kanalda buz oluşmasını beklemiyor; sararan, çatlaklarla örtülen ve nedendir bilinmez hava kabarcıklarını gevşeten buz tabakasının yüzeyinde donuyor.

Onun için yeni ve yabancı olan bu toprağın üzerinde küçük bir don, gece boyunca biçim almaya çalıştı, ama bu bir ilkbahar donu: İnce, dayanıksız, işlemeli. Kanalların kenarında halâ bir parça kalmış, bazan, suyu fokurdayan bir ırmağın üzerinde süslü bir kabuk oluyor.

***

Parlak bir ilkbahar günü. Kayın ağacı tomrukları kör bir beyazlıkta. İlkbaharın ilk günleri bunlar ve halâ kar, buz, keçe botlar ve kürk yakalar olsa da, ırmaklar ve çocuklar, ilkbaharı kutluyor. Kayın ağaçları ilkbahara özgü bir ışıkla parlıyor, onlarda parlayan şeyin nasıl bir ışık olduğu bilinmez. Ama Golitsino'ya doğru dizilişleri gerçekten de şatafatlı ve krallara özgü.

Kayın ağaçlarının arasında bir kuş, dört mevsim yalın bir tümceyi mırıldanıyor nazikçe. Susuyor, sonra yeniden başlıyor.

ÖZDEYİŞ

Mutluluk sanatsaldır. Fabrikada yapılmaz.

DİNGİNLİK

Kararsızlık içinde kaldığınız zaman, cansıkıntısı, duygusuzluk, düşman yüzler sizi her yandan kuşattığı zaman, yalnızca yararlı bir toplumsal çalışma, içerikli, gerçek bir iş sizi yüreklendirebilir. Sizi yüreklendirir, çünkü onunla karşılaştırıldığında bütün diğerleri geçici ve boş görünür.

EVLİLİK

Bu evliliğin altında dinamit var. Kadın, yaşlı, sert görünümlü, gri gözlü, cömert. Erkek, ağırbaşlı, düzenli (her şeyi ölçüp biçiyor, akşam yemeğinden bir saat sonra uyuyor), ama vasat biri, bir kalem efendisi.

AİLE

Ufak tefek biriydi ama giysisi ona yakışmamıştı ve kötü bir saç modeli vardı. Saçları rastgele taranmıştı, bitkindi. Uzun uzun çocuklarından, otoriter, yaşlı ve zayıf büyükanneden, büyükanneye karşılık vermeye cesaret eden tek kişi olan küçük oğuldan sözetti, ama özellikle sözü getirmeye çalışmama karşın, kocasından sözetmedi. Sonunda ona açıkça sordum:

— Kocanız aile bütçesine katkıda bulunuyor mu?

Şaşırarak bana baktı ve sordu:

— Siz nereden biliyorsunuz?

— Size hiçbir şey vermiyor mu?

— Çok az... Hemen hemen hiç.

Sonra kendisinin 500, kocasının da 3000 ruble kazandığını anlattı. Ama adam ona hiçbir şey vermiyor ve karısının sırtından geçiniyor. Adam öğretmen.

BİREŞİM

Sevgiden sözetmek, aynı eğitbilimden sözetmek gibi kolaydır. Çok bilinen konulardır bunlar. Herkes bu konuda uzman olduğunu söyler.

YÜZ

Sabırsız bir ateşle tutuşan siyah gözleri var ve bu ateş bir hokkabazlık hareketiyle, Narkom'un bakışına yönelen bir ok oluyor. Saçları, elektrik verilirken bir hareketle dondurulmuş gibi, kuyruklu yıldızın kuyruğu gibi dikleştirilmiş ve az sonraki hareketini belirleyecek bir tarzda: Hizmete hazır.

GÜLÜMSEME

Gülümseme nedir? Patronu onu azarlar. O eğilir ve gülümser. Hiçbir sevinç duymamaktadır, ama nedendir bilinmez, gülümser. Aslında gülümseme nedir öyleyse?

***

Genç bir yazar Yeni yıllar adlı öykümü okudu ve bana şöyle dedi:

— Hoşuma gitmedi.

Daha sonra aynı şeyi karıma da yineledi ve ona sordu:

— Böyle konuşmam canınızı sıkıyor mu?

Burada, düşüncesizlikle birleştiğinde başkaları için felaket olabilecek özel bir adalet ve hak anlayışı var.

Makarenko'nun, yaşamının türlü alanlarına yönelik bakış açısını, duyuş ve kavrayışlarını, eğitbilimciliğini belirleyen ve belki de eğitbilimdeki ustalığını anlamamızı kolaylaştıracak olan insansal boyutunun küçük ayrıntılarını, kendi kalemiyle birlikte, eşi, öğrencileri, dostları ve çok sevdiği büyük yazar Maksim Gorki'nin, ayrıca Sovyet eğitbilimci arkadaşlarından:
Valantin Kumarin, Lavr Stephançenko, Galina Makarenko, Nikolay Fere, Semyon Kalabalin, Viktor Fink, Korney Çukovski'nin konuya ilişkin anı ve değerlendirmeleriyle birlikte sunuyoruz.
Arka planda, Devrim kasırgasının, eskiden kalan her şeyi silip süpürerek önüne kattığı insanlarda yarattığı inanılmaz değişim, Devrim'in yakıcı soluğunda gerçekleştirilen Gorki Kolonisi ve Djerzinski Komünü'nün eşsiz deneyimi, ve okurken Makarenko'ya "bu benim trajedimdi aslında..." dedirten, eski suçlu, yeni Sovyet yurttaşı yüzlerce gencin "yalın bir çocuk acısıyla dolu" yaşamöyküsü örnekleri var. Bir yandan Devrim'e duyduğu katıksız inanç ve bağlılık, öte yandan çalışma tarzına karşı çıkan "resmi", kuramsal eğitbilimcilere karşı yaşamın içerisinden çekip çıkardığı, canlı, devingen, her an değişen ve birbirini aşan yöntemlerle ve bu yöntemleri genelleştirmek üzere "yazı makinasının odasından taşan tıkırtılarıyla" verdiği yanıt, koşullar ne olursa olsun, yolu mücadeleden geçenler için güncelliğini halâ koruyor.

ISBN 975-431-069-6